

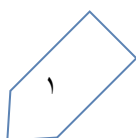
لێكچه ره كانی بابته تی
تاوان و كۆمه لگه

لێكچه ره كانی بابته تی تاوان و كۆمه لگه

پروفسۆری یاریده ده ر: د. زانا أحمد بیره داود

كۆرسی یه كه م
سالی خویندنی ماسته ر
۲۰۲۳-۲۰۲۴

لېكچهره كاني بابه تي
تاوان و كومه لگه

به كه م: تاوان ناسي

- پيناسه ي تاوان ناسي

شاره زايان به شيوه ي جياواز پيناسه ي تاوان ناسيان كردوه، به كيك له و پيناسانه ده لئيت : تاوان ناسي توپزينه وه به كي زانستي به بو تاوان و تاوانبار.

❖ **سيندرلاند ده لي:** تاوان ناسي نه و زانسته به كه توپزينه وه ي له تاوان ده كات وهك ديارده به كي كومه لايه تي.

❖ **كونگره ي نيوده وله تي دووه مي تاوان:** كه له شاري پاريس له سالي (۱۹۵۰) به ستره ده لي: تاوان ناسي برپتي به له توپزينه وه ي زانستي بو ديارده ي تاوان و بابه ته كه ش برپتي به له ليكولينه وه له هويه كاني ديارده ي تاوان و ريگاكاني چاره سهر كردني.

❖ **تاوان ناسي:** نه و زانسته به كه توپزينه وه له هوكاره كاني ديارده ي تاوان ده كات له كومه لگا دا، وه ههروه ها توپزينه وه له هوكاره كاررايه كاني رووبه پروو بوونه وه شي ده كاته وه.

زور پيناسه ي تاوان ناسي كراوه، به لام له پيناسه ي نه م زانسته هه ر وشه به ك به كاربه يني ريت ، گرنگ نه وه به له دوا جarda سي ره گه ز بگريته خو به شيوه به ك نه گه ر به كيكي تي دا نه بيت به كه م و كورت له قه له م ده دري ت. سي ره گه زه كه ش نه مانه ن:

۱- تاوان ناسي له ديارده ي تاوان ده كولي ته وه له ژياني تاك و له ژياني كومه ل.

۲- مه به ستي تاوان ناسي ده ست نيشان كردني هو و فاكتره كاني تاوانه.

۳- نامانجي دوور مه وداي تاوان ناسي له ناوبردني تاوانه، يان كه مكر دنه وه به تي.

نامانجه پراكتي كه كاني تاوان ناسي

۱- ناشكر اكر دني ليكه وته كاني تاوان له سهر تاك و گروه و كومه لگا .

۲- ده ست نيشان كردني فاكتره خودي و بابه تيه كاني (كومه لايه تي و

ژينگه بيه كان) خو پاراستن له تاوان، له گه ل ده ست نيشان كردني نه و

لښکچره کانی بابه تی تاوان و کومه لگا

رښکارانه ی که ده بیت په چاو بکړی بۆ رښگری کردن له بلاو بوونه ووی تاوان له کومه لگا دا.

۳- ده ست نیشان کردنی فاکتوره که سیه کانی کارتیکه له تاوان وهک: ته مهن، ره گهز، بوماوه، نه خوښی جه سته یی و عه قلی و دهروونی هتد.

۴- ده ست نیشان کردنی فاکتوره ژینگه ی و کومه لایه تی تاووری و شارسناییه کانی کارتیکه له سهر دروست بوونی تاوان وهک: لیکترازی خیزانی و هه ژاری و بیکاری و پرۆسه کانی په روه رده ی کومه لایه تی و نامراه کانی کونترولی کومه لایه تی و گروهه مه رجه عیه کان و نه و ده زگیانه ی که تاک تپیدا نه ندامه و نامراه کانی راگه یانندن و پله ی پیگه یشتنی شارسنایی و میژووی کومه لگا و نه و گرفته مرویانه ی که کومه لگا پیوه ی دنالینن و نه یوه ندی به تاوان هه یه.

۵- زانینی کاریگه ری نامراه کانی کونترولی نوسراوو و نه نووسراوو له سنووردار کردنی په فتاری تاوان کاری.

۶- توپژینه وه ده رباره ی کاریگه ری دامه زراوه سزایی و چاکسازیه کان له رووبه روو بوونه وه ی تاوان و رښگرتن گه رانه وه بوی.

۷- ده ست نیشان کردنی په یوه نندی نیوان دادگا و ده زگا دادوه ریه تاوانیه کان له گه ل قوربانیان و زهره رمه ندانی تاوان.

۸- ده ست نیشان کردنی گرینگترین نه و تاوان و که تن و سه رپیچپانه ی که کومه لگا پیوه ی دنالینن و به راورد کرنیان به و تاوان و که تن و سه رپیچپانه ی که له رابردوو کومه لگا پیوه ی دنالاند، وه به و تاوان و که تن و سه رپیچپانه ی کومه لگا کانی تریش پیوه ی دنالینن جا چ له رابردوو بیت یان نیستا بیت.

لېكچهره كانی بابه تی
تاوان و كۆمه لگا

گرنگیه كانی تاوانناسی:

گرنگی توژیینه وه و لیکۆلینه وه كانی تاوانناسی له وه دایه باس له مه ترسیدارترین نه خۆشی كۆمه لایه تی ده كات كه زهره رو زیانیکی زۆر به تاك و كۆمه ل و كۆمه لگا ده گه یه نیّت و ده بیته هۆی تیكچوونی ئه من و ئاسایش و جیگیری له كۆمه لگادا، ئه مه ش كاردانه وه ی خراپی له سه ر باری كۆمه لایه تی تاكه كانی كۆمه لگا كۆی چالاکییه كانی ژیا نی رۆژانه یان و دامه زراوه دادی یه تاوانیه كان ده بیّت.

له بواری خۆپاراستن دا تیۆر و لیکۆلینه وه كانی تاوانناسی رۆلیکی كارا ده بینن له ئاشكرا كردنی ئه و دۆخه مه ترسیدارانه ی كه ده بنه هۆی زیاد بوونی رێژه ی تاوان له كۆمه لگا دا وه ك : لیکترازانی كۆمه لایه تی و هه ژاری و بیكار و ... هتد، واتا ئاشكرایی ئه م دۆخانه ده كات كه زه مینه خۆشكه رن یان ئاماده ی تاوان لای تاكه كه س دروست ده كات، به مانای تاوانناسی رپوشوینه كانی خۆپاراستن له تاوان ده ست نیشان ده كات.

ههروه ها تاوانناسی سه رچاوه ی یه كه می دانانی یاسای تاوانی و سزاییه، له گه ل ده ست نیشانكردنی شیوازه كانی جیبه جیكردنی، له بهر ئه وه ی ده ست نیشانكردنی سزای گونجاو بو قه لاقچۆكردنی تاوان و رپگرتن له گه رانه وه بو ی پپویست ده كات پپشینه زانیارییه کی هه بیّت ده رباره ی پالنه ر ه هۆكاره كانی تاوان و تایبه تمه ندیه كانی كه سی تاوانبار، ئه مه ش وایكرددوه یاسا دانه ر یاسای جیاواز دابنیت بو كه سانی پپگه بیشتوو و لاهه كان به راورد به میردمندا لان، ههروه ها توژیینه وه كانی تاوانناسی رۆلیکی كارایان هه یه له قه دهغه كردنی ئه و كار و كرده وانیه ی كه پپشتر به ره وا هه ژمار ده كرا، به لام ئه مپرو رپگای پپنادریت.

له گه ل ئه وه شدا تاوانناسی سه رچاوه ی دانانی پرۆگرامه كانی چاكسازی و راهیینه له به ندیخانه كان، تا پرۆسه ی چاره سه ركردنی تاوانباران ئاماده بكریت به شیوه یه کی ته ندروست و شیوا بو گه رانه وه یان بو ناو كۆمه لگادا و دووركه وتنه وه یان له گه رانه وه بو تاوان.

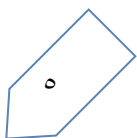
ریژهیی تاوان:

له بهر ئەم هۆیانەی خوارهوه؛ تاوان به پرسپیکیی ریژهیی داده نریت، جا له پرووی یاساییهوه بیته یان کۆمه لایه تی:

۱- ده ولته و ده سه لاتیی ره سمی کۆمه لگه، ئەو ریساو بنه مایانه داده پڕژن، که یاسای تاوان له خۆده گرن له کۆمه لگه دا، بۆیه ئەوهی "یاسای تاوان" قه ده غه ی ده کات، گوزارشته له روانگه ی ده ولته سه باره ت به وهی به تاوان هه ژمار ده کریت، هه ر له بهر ئەوه شه کاتییک ده سه لات له کۆمه لگه له نیوان گرووپه کی دیاریکراو ده گوزاریته وه بۆ گروپییکی تر، یان سیسته می سیاسی کۆمه لگه سه ره له بهری گۆرانی به سه ردا دیت؛ وا ده کات که وا هه ندیک کرده وه له چوارچۆیه ی تاوان ده رچن و کرده وهی تر شوپنیان بگرنه وه که پیشتر به تاوان هه ژمار نه کراون، به تایبه ت ئەگه ر هاتوو جیاوازی "ئایدیۆلۆژی و ئایینی" له نیوان ئەم گروپانه دا هه بوو.

۲- ریژیی تاوان په یوه سه ته به و گۆرانکاریانه ی که وا له بونیادی کۆمه لایه تی کۆمه لگه پرووده دن وه ک: گۆرانی به ها کۆمه لایه تیه کان و نه ریت و شیوازه کانی کۆره فتار، به هۆی ئەو په ره سه ندنه ی که به خۆیه وه ده بینیت، ئەمانه هه مووی کار ده که نه سه ر سیاسه تی به تاوان کردن، بۆ نمونه پیشتر ئەنجامده رانی "تاوانی زینا کردن" له لایه ن دادگا و کۆمه لگه وه پرووبه پرووی سزایه کی توند ده بوونه وه، به لام ئیستا سزاکه ی سوکتره به به راورد له گه ل پیشان، ته نانه ت له هه ندیک وولات بۆ ته مه نی دیاریکراو و به ره زامه ندی هه ردوولا بیته هه ر به تاوان هه ژمار نا کریت.

۳- زۆرجار ره فتاریکی دیاریکراو له لایه ن ده سه لاتیی وولاتان کاردانه وهی دژبه یه کی لی ده که ویته وه، بۆ نمونه کوشتنی دوژمن له مهیدانی جهنگدا به ئازایه تی هه ژمار ده کریت و ئەنجامده ره که ی ده بیته پاله وان و پادا شه ت وه رده گریته، به لام کوشتنی تاکیکی کۆمه لگه سزایه کی توندی بۆ دانراوه، لییه دا له هه ردوو باردا هه مان ره فتاری کوشتنه، به لام جیاوازی شوپن و

لېكچهره كاني بابه تي
تاوان و كومه لگه

دوخی رهفتاری كوشتنه كه واده كات كاردانه وهی كومه لگه به رامبه ری جياواز
بيت، ئەمه بو سيخوړی كردن و كاری هه والگريش هه ر راسته.
۴- ههروه ها پيشكهوتنی زانست و ته كنولوژيا بوته هو كاريك بو دهركهوتنی
هه نديك كرده وه و رهفتاری عه يبه و نامو به كومه لگه، ئەمه ش له ئەنجامی
به كارهيئانی ئەم ته كنولوژيا يه له بواری جياوازا ، دادگا كانی ناچار كرده وه
ئەم جوړه كرده وانه قه دهغه بكهن و به تاوان هه ژماري بكهن، بو نمونو
خراب به كارهيئانی موبایل و توپره كومه لايه تيه كان، كاتيک ده بنه هو ی لادانی
رهفتاری.

كيشه ی هوپه تي له تاواناسی:

زانایانی بواری تاواناسی زور شيوازيان پيشنياز كرده وه بو رووبه روو بوونه وهی
كيشه ی هوپه تي تاواناسی و ساغ كرده وه و دوزينه وهی هو كاره راسته قينه كانی
تاوان. پروفيسور (محمود نجيب حوسنی) ده لی: كاتيک توپزه ره هوپه كي تاوان
دهست نيشان ده كات نابي بوه ستی، بهلكو له سه ريه تي به دواي هو ی ئەو هو كاره ش
بگه ريت چونكه هوپه كانی تاوان پله پله و هه موو هوپه ك لای خو ی هوپه كي تری
هه يه، بو نمونه ئەگه ر ئاماره كان پيشانياندا كه ريژه ی تاوانی ئافره تان له ريژه ی
تاوانی پياوان كه متره رهنه يه كسه ر بيړی بو ئەوه بچيت ئەم جياوازيه بو جياوازی
پيكهاته ی ره گهزی وجهسته ی و دهروونی نيوانيان ده گه ريته وه، به لام كه زياتر له
مه سه له كه ورتر ئەبيته وه بو ت ده رئه كه وئ كه چهندين بارودوخی كومه لايه تي و
ژينگه ی تايبه ت به هه ريه كه يان هه يه و بوته مايه ی جياوازی ريژه ی تاوانه كانيان.

جاران زانايان هه ريه كه لای خو يه وه هو ی تاوانی بو يه ك تاكه فاكته ر ده گه رانده وه
وه ك باری دهروونی، يان فاكته ري ئابووری ، يان بو ماوه، يان هه لوه شان وهی
كومه لايه تي يان هتد، به م پييه يه ك تاكه چاره سه ريشيان بو داده نا، به لام له
ژير رو شنايي ئەو راستيه ی له سه ره وه باس مان كرد زانايانی دواي ئەوان رايانگه ياند

لېكچهره كانی بابته تی تاوان و كوومه لگه

كه تاوان به هوی چهندين فاكتهرى جوراوجور سهرهه لدهدا و ههوليانداوه رادهی رولی ههریهك له و فاكتهرانه و نرخى هویه تیپان دهست نیشان بکهن.

زانای به ناوبانگی ئەمریکی (سهندهرلاند) سه بارهت به کیشهی هویه تی له تاواندا شیوازیکی پیئنیار کردوه که پیی ده گوتریت (شیوازی رامالینی لوجیکی) که به وه دیته دی توپژهر ههلبستت یه که مجار سه رجهم هو و فاکتهره کانی تاوان دهست نیشان بکات وهك هه ژاری، بی جیگه ی، نه بوونی ئامرازه کانی خو شگوزه رانی، کهم عه قلی، باری ناهه مواری خیزان، بی به شی له سوز و عاتفه ... هتد، ئینجا دواى ئەمه بیئ پیئناسه ی ههریه که له تاوانه رهفتار و ناتاوانه رهفتار بکات و ئیدی دواى ئەوه له ههنگاوی سی یه مدها دهست به پالوتن بکات و هه موو ئەو فاکتهر و هویانه به لاره بنی که ههردوو جورى رهفتار پیك دههین و ته نها ئەو فاکتهرانه بهیلینه وه و بایه خی پیبدهات که جورى یه که میان واته تاوانه رهفتاریه کان پهیدا ده کهن و بیردوزه که ی خوی له سهه ئەوان بنیاد بنی.

دووه م: تاوان

پیئناسه ی تاوان به گویره ی یاسا:

تاوان رهفتاریکی ناكوومه لایه تیه و یاسا قه دهغه ی ده کات و سزای بو دانه نیئ، یان کاریکی ناره وایه و له خواستیکی نایاسایی ده ره ئه چیت، یاسا بریاری سزا یان ریکاره خو پاریزیه کانی بو ده ره ئه کات.

له پیئناسه یه کی ترده توپژهرانی یاساناس ده لئین تاوان کردنی کاریکه یان نه کردنی کاریکه که یاسادانه ره به ده قیک له دهقی یاسا سزاییه کان قه دهغه ی ده کات و بریاری سزاشی بو ده ره ئه کات، دهوله تیش له ریگای ئەو ریکارانه ی که یاسا دایر شتووه جیبه جی ده کات. (امیل دو رکهایم) ده لی هه رکاریک سزا بدریت تاوانه، یان تاوان ئەو کاره یه که سزا ده دریت.

(الجریمة هي فعل او امتناع عن الفعل الذي جريمه المشروع بنص من نصوص قانون العقوبات)

لېكچهره كانی بابه تی تاوان و كۆمه لگه

لیره دا ئه وه مان بۆ ده رده كه ویت كه مهرج نییه هه موو کارێك كه له روانگهی كۆمه لگا به تاوان هه ژمار بكریت له پرووی یاساییه وه تاوان بیته، مهرجیش نییه هه موو كار و كرده وه یهك كه له روانگهی كۆمه لگا باش بیته کارێکی رهوا بیته له دیدی یاساوه، جاری واهیه کارێك خراپه له روانگهی كۆمه لگا دا به لام به تاوان هه ژمار ناکرێ چونکه سه رپێچی یاسای نه کردوه یا خود پێچه وانهی یاسا نییه، جاری واهیه کارێك کارێکی قبول کراوه له روانگهی كۆمه لگا به لام به تاوان هه ژمار ده کرێ چونکه سه رپێچی یاسای کردوه.

پیناسهی تاوان له پرووی كۆمه لایه تیه وه: تاوان ده رچوونی تاكه له رهوشی ئه وه رهفتاره ی كه كۆمه لگا دای رشتوه یان ناسیویه تی، یان تاوان ئه وه كاره یه كه پێچه وانهی بنه ما ئه خلاقى و به ها كۆمه لایه تیه باوه كانی ناو كۆمه لگایه. ههروه ها تاوان ئه وه كاره یه كه كۆمه لگا به تاوان ئه بیینی.

پیناسهی تاوان لای ده روونزانه كان: تاوان گوزارشته له ووزه یه کی هه لچووندا كه رێگایه کی رهوا ی كۆمه لایه تی نه دۆزیته وه بۆ ده رچوونی بۆته هۆی دروست بوونی رهفتاریك كه نه گونجیت له گه ل ئه وه رهفتاره ی كۆمه لگا رپیی پیداهه. (فرۆید) ده لێ ئه وه وزه هه لچوونه بریتی یه له ووزه یه کی شاراهه ئه ویش ئاره زووی جنسییه، فرۆید ده لێ ئه گه ر ئیمه چه ز و ئاره زووه جنسی یه كانمان بێ به شكرد له خۆراکی سروشتی خۆی ئه نجامه كانی ترسناك ده بیته و ده بیته هۆی دروستبوونی تاوان و لادان.

ومن الناحية الدينية تعرف الجريمة على انها هي محظورات شرعية زجر الله تعالى عنها بحد او تعزير.

لېكچهره كانی بابه تی
تاوان و كۆمه لگه

دابه شكردنی تاوان به گویره ی مه ترسیداری

۱- تاوان (الجنایات):

به مه ترسیدارترین و توندترین تاوان داده نریت که تاوانبار ئه نجامی ده دات و ؤه کو تاوانی کوشتن یان هه ولی کوشتن یان ناموس بردن... هتد، تاوانباره که ش به توندترین شیوه سزا ده دریت ، که ئه ویش سزای له سیداره دان یان به ندکرن به هه ردوو جوړه که ی موئه به دی یان کاتی، موئه به دی (۲۰ تا ۲۵) ساله و کاتی که شی (۵ زیاتر تا ۱۵) ساله.

۲- که تن (الجنح):

ئو که سه ی کاریک یان کرده و هیه که ئه نجام ده دات که دژی یاسا سزاییه کان بیت و بچیتته چوارچیوه ی که تن وه کوو سرقات بسیطة، إعتداء بسیط و مشاجرات، که سه که سزا ئه دریت به گرتن به هه ردوو جوړی سووک گرتنی (۲۴ کاترمیر تا ۳ مانگ) و توند گرتنی (۳ مانگ زیاتر تا ۵ سال).

۳- سه ریچی (المخالفات):

ئه نجامده ری سزا ده دریت به سزای گرتنی سووک یان پیبژاردن.

لېكچېره كاني بابه تي
تاوان و كومه لگه

دابه شكر دني تاوان به گویره ي لايه ني معنوي:

۱. **تاواني مه به ستدار (الجرائم العمديّة) :** (كوشتني مه به ستدار، دزي، فيل و هه لڅه له تاندن، تاوانه كاني به دروه شتي، ته زوير هتد).

ب - تاواني بي مه به ست (الجرائم غير العمديّة) كوشتني به هه له، رووداوي هاتووچو، ليداني به هه له... هتد..

۲. به گشتي (۷) جوړ تاوان هه يه:-

۱- ئه و تاوانه ي كه دژ به مروّف ده كرپت وهك تاواني كوشتن يان هه ولى كوشتن، ليدان و ده ست دريژي كردنه سهر كه سه كان، تاوانه كاني ناموس بردن، رّفاندن هتد.

۲- ئه و تاوانانه ي كه دژ به مولك و ماللي خهلك ده كرپت وهك دزي، به رتيل، فيل و هه لڅه له تاندن ، ناپاكي له ئه مانه تدا هتد.

۳- ئه و تاوانانه ي كه دژ به شته گشتي يه كان ئه نجام ده درپت وهك تاواني خيانه ت و سيخوري و هه لگرتني چهك دژي ده ولت، كاره تيرو رستي يه كان كه مه به ست ليي تيكداني ئاسايشي كومه لگايه.

۴- جرائم ترتكب ضد الأسرة، مثل الخيانة الزوجية والإجهاض وإهمال الأطفال.

۵- جرائم ترتكب ضد الدين، مثل الاعتداء على أماكن العبادة.

۶- جرائم ترتكب ضد الأخلاق، مثل الأفعال الفاضحة والجارحة للحياء في الأماكن العامة.

۷- جرائم ترتكب ضد المصادر الحيوية للمجتمع، مثل الصيد في غير موسمه أو صيد طيور منع صيدها في غير الأوقات المحددة، أو تبيد ثروات المجتمع.

خه سله ته کانی تاوان:

- ۱- بهر له وهی ههر ره فتاریک به تاوان هه ژمار بکری پپویسته رو خساریکی دهره کی زیان به خشی هه بیته، به ته نها حاله تیکی فیکره که وا له که سیک بکات بیر له تاوان بکاته وه بهس نییه بو ئه وهی به تاوان هه ژمار بکری.
- ۲- پپویسته ئه و زیانهی که له ره فتاریک ده که ویتته وه له رووی یاساییه وه قه ده غه کرابیته. ره فتاری دژ به تاک و به کومه ل به تاوان هه ژمار ناکریته ئه گهر یاسا قه ده غه ی نه کرد بیته.
- ۳- پپویسته یاسا سزاکه ی دیاری کرد بیته و ته نها ئه وه نده بهس نییه که یاسا زیانه که ی دیاری بکات.

((لا جریمه و لا عقوبه إلا بنص فی القانون))

۴- پپویسته بهر پرسیاریه تی تاوان له ئارادا بیته واته ته نانه ت ئه و که سه ش سزا ئه دریته که له کاتی ئه نجامدانی تاوانه که بهر پرسیاریه تی تاوانی له سه ر بیته، به واتایی ئه و که سه هوشیار بیته و توانای جیا کردنه وه و هه لبژاردنی هه بیته. شیته و مندال پیش ته مهنی (۱۱) سالی سزا نادریت به هوی تاوان کردن چونکه ئه و توانایانه ی تیدا نییه که باسما ن کرد و شته کان لیک ناده نه وه. له یاسای سزادتنی عیراقی ده لیت ههر که سی له کاتی ئه نجامدانی تاوان (ادراک) یان (اراده) ی نه بیته به هوی شیته یان نه خوشیه ک له عه قلی یان ته مهن بهر پرسیار نابی له و تاوانه ی ئه نجامی داوه.

سی یه م : تاوانبار

(سذرلاند) ده لی تاوانبار ئه و که سه یه که تاوانی ئه نجامداوه. له روانگه ی یاسا وه ئه و که سه تاوانبار که کاریک یان کرده وه یه ک ئه نجام ئه دات که یاسا قه ده غه ی کردوه و له و کاته ش بهر پرسیاره تی تاوانی له سه ره. یان تاوانبار ئه که سه یه که کاریک ده کات که له دیدی یاسا وه تاوانه، یان وازی له کاریک هیناوه که یاسا فرمانی پیکردوه. ههروه ها تاوانبار ئه و که سه یه که دادگا (حکم) بریاری سه رکونه کردنی بو

لېكچهره كانی بابه تی
تاوان و كۆمه لگه

دهرده كات به هۆی تاوان كړدنې، ئه و كاته ی كه برپاره كه بیته برپاریکی كۆتایی و قابیلی گۆران نه بیته.

به لّام تاوانبار له روانگه ی كۆمه لناسان ئه و كه سه یه كه كاریك ده كات كه كۆمه لگا به تاوانی دادة نیته، یان ئه و كه سه یه كه پیشیلی ئه و رپسا كۆمه لایه تیانه ی كړدووه كه له نیویدا ژیاوه و پپی ئاشنا بووه.

مهرج نییه ئه و كه سه ی كه رپفتاریکی نا كۆمه لایه تی كړد بیته یاسا سزای بدات، مهرجیش نییه ئه و كه سه ی تاوانیکی كړدووه یاسا سزای داوه كۆمه لگا به تاوانباری دابنیته.

به لّام تاوانناسان ده لّین تاوانبار ئه و كه سه یه كه له قوئاغی (التحقیق) و له قوئاغی (الادانه) یه. **ههروه ها تاوانبار ئه و گروپانه ش ده گریته وه كه له دادگا ئازاد ده كړین چونكه ئازاد كړدن به لگه ی بن تاوانی نییه.**

ومن الناحية النفسية يعرف المجرم على انه شخص الذي يعاني من اضطرابات التوافق مع المجتمع.

به شیوه یه کی گشتی تاوانباران بو دوو جوړ دابه ش ده كړین.

۱- **تاوانباره ئاسایه كان:** ئه و كه سانن كه گشت مهرجه كانی لپرسراویتی تاوانیان تی دایه له ووشیاری و توانای جیا كړدنه وه و هه لبراردندا. ئه و كه سانن لپرسراویتی تاوانی ته واویان له دادگا له سه ره بو سزادان. (هؤلاء یسالون جزائیا عن تصرفاتهم)

۲- **تاوانباره نائاسایه كان:** ئه و كه سانن دابه ش ده بن بو دوو جوړ:

أ- **تاوانباره شپته كان:** (مجرمین مجانین): ئه و كه سانن كه توشی نه خووشی عه قلی بوونه و به و هویه وه عه قلیان له ده ستداوه، ئه و كه سانن لپرسراویتی تاوانیان تی دایه له هوشیاری و توانای جیا كړدنه وه و هه لبراردن، له بهر ئه م هویانه ش سزایان به رامبه ر و هرنایگریته، به لّام له گه ل ئه وه شدا رپكاره

لېكچهره كانی بابه تی تاوان و كۆمه لگه

خۆپاریزییه كانیان بهرامبهر وهرده گیریت بۆ پروبه پروبوونه وهی مه ترسی تاوانیان.

ب- تاوانباره ریزپه ره كان: (مجرمین شواذ): ئەو كه سانه ئە گریته وه كه به شیک له پیکهاتهی جهستهی یان عه قلی یان دهروونیان تووشی تیکچوون بووه و هاوسهنگی له دهستداوه، ئەمانه گروپی تاوانباری مام ناوه نندین و له نیوان تاوانباره شیتته كان و تاوانباره ئاساییه كانن له پرووی توانای لپرسراویتی و سزادان، واته توانای هۆشیاری و جیاکردنه وه و هه لباردنیان ههیه بهرامبهر به تاوانباره شیتته كان، به لام كه متر بهرامبهر به تاوانباره ئاساییه كان له بهر ئەم هۆیهش سزایان (العقوبه) به هۆی تاوانکردن سوکتره بهراورد به تاوانباره ئاساییه كان له زۆربهی یاسا سزاییه كان.

قانون العقوبات « المسؤلية الجزائية و موانعها العراقية (111) لسنة (1969)

المادة (60) : لا يسأل جزائيا من كان وقت ارتكاب الجريمة فاقد الادراك لجنون او عاهة في العقل او بسبب كونه في حالة سكر او تخدير نتجت عن مواد مسكرة او مخدرة اعطيت له قسرا او علي غير علم منه بها، او لاي سبب اخر يقرر العلم انه يفقد الادراك او الارادة . اما اذا لم يترتب علي العاهة في العقل بسبب المادة المسكرة او المخدرة او غيرها سوي نقص او ضعف في الادراك او الارادة وقت ارتكاب الجريمة اعتبر ذلك عذرا مخففا .

المادة (61) : اذا كانت فقد الادراك الارادة ناتجا عن مادة مسكرة و مخدرة تناولهم المجرم باختباره و علمه عوقب علي الجريمة التي وعقت ولو كانت قصد خاص كما لو كانت قد وقعت منه بغير تخدير او سكر، فاذا كان تناول السكره او المخدرة عمدا بغية ارتكاب الجريمة التي وقعت منه عد ذلك ظرفا مشددا لعقوبة.

المادة (39) : لا جريمة اذا وقع الفعل قياما بواجب يفرضه القانون.

المادة «63»: لايسأل جزائيا من ارتكب جريمة الجاته اليها ضرورة وقاية نفسه او غيره او ماله او مال غيره من خطر جسيم محقق لم يتسبب هو فيه عمدا ولم يكن في قدرته منعه بوسيلة اخري وبشرط ان يكون الفصل المكون للجريمة متناسبا والخطر المراد اتقاؤه ...

تيوره كاني تاواناسي
تيوري بايلوژي
له ليكدانه وي دياردهي تاوان (تيوري لومبروزوډا - ۱۸۳۵-۱۹۰۹)
تيوري لومبروزوډا: (سيزار لومبروزوډا)

بيرو بۆچوونى لومبروزوډا له مەر مهسهلهي تاوان ئهوكاته هاته كايه وه كه
پزىشكيك بوو له سوپاي ئيتالى، له سه ره تادا سه رنجى رهفتارى سه ربازه به د و
كه تنچيه كاني ده داو تتيان راده ما، دواي پشكنيني پي كه اته ي جهسته ي زور له
سه ربازانه بوي ده ركه وت كه ئه و پي كه اته يه له گه ل پي كه اته ي جهسته ي سه ربازه
سالحه كان گه ليك جياوازي هه يه، به تايبه تي جهسته ي ئه و سه ربازانه ي كه تاوانى
تون دو تيژيان ئه نجامدا وه پره له وينه ي بلح و ناشرين و كوتيني جوراو جور . ليره دا
بيروكه ي (تاوانبازى سروشتى) له ميشكدا گه لاله بوو. كه به زايينه تاوانبارى (المجرم
بالميلاد) ناو بردو وه، ئه و كه سه يه كه ئه و كاته ي له دايك ده ب هه نديك خاسيه تي
جهسته يي تي دايه كه وا ي لي ده كه ن له داها توودا بي ته تاوانبار . (لومبروزوډا) پي و ابو و
ئه و نيشانانه كاتي خو ي له مرؤقى سه ره تايي كو ندا هه بو وه و دواتر پشت له دواي
پشت له ريگه ي بوما وه وه بوي ما وه ته وه .

((خاسيه تي جهسته يي - نيشانه كاني گه رانه وه))

زايينه تاوانبار چ له رووي پي كه اته ي جهسته يي، چ ده روونى ئه ندا مى ئه م كۆمه لگايه
نيه كه ليى ده ژى، به لكو ئه ندا مى كۆمه لگاي مرؤقه سه ره تاييه كانه كه ژيانيان
ژيانىكي ئازه لانه بوو و زياتر له ژيانى ديوو درنده كان ده چوو نه ك ژيانى مرؤف .
(لومبروزوډا) ئه م بيرو بۆچونانه ي له كتيبي (مرؤقى تاوانبار) بلا و كرده وه له سالى
۱۸۷۶) دواتر له چاپى دو وه م (۱۸۹۶) و سييه م (۱۸۹۷) به هو ي ره خنه وه له هه نديك
له بۆچوونه كاني پاشگه ز بو وه وه، له باره ي بوما وه ي تاوان گوتى: نيشانه كاني گه رانه وه
به ته نيا نابنه هو ي تاوان به لكو ده بي بارو دوخى گونجاويان بو بره خسى ئينجا ده توانن
ببنه هو ي تاوان، ئه م نيشانانه له زوربه ي تاوانباراندا هه يه نه ك گشتيان، هه رو وه ها
دووريش نيه له خه لكى چاك و تاوانه كرده شدا هه بن .

لېكچهره كاني بابه تي
تاوان و كۆمه لگه

(لۆمبړۆزۆ) دواي پشكنيني (۳۸۳) تاوانباري مردوو (۵۹۰۷) تاوانباري زيندوو (۳)
حاله ت زور سهرنجي پاكيشاو زوربه ي بۆچوونه كاني له سهر ئه وان بنيادنا.

۱- تاوانباريكي دزو پيگربووه، له ئه نجامي پشكنينه كايدا بوي دهر كهوت بوشاييه كه له بنه وه ي كه لله سهر ي هه يه هاوشيوه ي ئه وه ي لاي مه يمون و بالنده كان هه يه، هه رووه ها بوي دهر كهوت كابرايه كي له ش سووك بوو له جوله كردندا و گياني له خو بيايي بوون و حه زي گالته جاري و سو كايه تي كردن به خه لك هه يه .

۲- تاوانباريكي بكوژي مه ترسي دار بووه، تاواني كوشتني درندانه ي (۲۰) ئافره تي ئه نجامد ابوو له گه ل خوار دنه وه ي خو ينه كانيان پيش شاردنه وه ي جه سته كانيان، هه رووه ها بوي دهر كهوت هه ندي خاسيه تي جه سته يي و تو يكار يي مرو ق ي سهره تايي تي دايه .

۳- تاوانباريكي (خوو) دار بووه، تاواني كوشتني (۸) سهر بازي ئه نجامدا پاشان فيي گرت و له خو چوو، دواتر كه به خو هاته وه هيجي له باره ي رووداو تاوانه كه له بير نه ما بوو .

(لۆمبړۆزۆ) ده لیت: تاوانباره بكوژه كان ده ستيان ئه ستورو گه وره يه به لام دزو گيرفان بر ده ستيان باريك و لاوازه په نجه كانيان دريژه، بۆ خه سله تي ده روون يي تاوانباري سروشتي بريتي يه له كه مي هه ست كردن به ئازارو ژان به به راورد كردن له گه ل كه ساني ئاسايي دا، هه رووه ها سوژو به زه يي مرو قايه تيان نيه، ته مه ل و سستن، حه ز له مه ي خوار دنه وه ده كهن، ئاره زووي شه ركردن و ئه تك كردن و كاري به دره وشتيان هه يه، زور توره و له خو بيايي و خو به زل زانن و حه زيان له تو له سه نده وه و به دكارييه و هه رگيز سهرزه نشتي خو يان ناكهن و دل ر قن و هه ستي لپير سراوي تيان نيه و له رووي عه قليشه وه له و ئاسته بي عه قل ترن كه خه لكي هه ستي پي ده كهن .

لېكچهره كانى باهه تى
تاوان و كۆمه لگه

جۆره كانى تاوانبار لاي (لۆمبرۆزۆ):

۱- تاوانبارى به زگماك:- ئەم مرۆفانه له گەل له دايك بوونياندا خەسلەتى تاوانكارىيان تىدايه، واته هەر به زگماك تاوانبارن، له دىدى (لۆمبرۆزۆ) ترسناكترين جۆرى تاوانبارانن، چاره سەرى گونجاو بۆيان ئەوهيه بهيه كجاره كى له كۆمه لگا دابېر ئېرئىت و بېرئته شوئىنئىكى دوورى چۆل، چاكتر ئەوهيه بكوژرئىت تا كۆمه لگا بهيه كجارى رزگارى بئىت لئىيان.

۲- تاوانبارى شئىت:- ئەو كەسەيه كە بههۆى ناتەواوى عەقل و شئىتیهوه تاوان ئەنجام دەدات، دەبئتە مايهى مەترسى، ئەمانه باش و خراب لهيه كتر جيانا كەنەوه، له رەفتارو هەلسوكەوتدا له تاوانبارى به زگماك دەچى، دۆخى ئەم كەسه له دۆخىكى نەخۆش ئامئزهو پئويستى به چاره سەر دەبئت له نەخۆشخانەى عەقلى و دەروونى، ئەگەر چاره سەر نەكرا دەبئت له كۆمه لگا دووربخرئنهوه.

ئەم جۆره شى دابه شى سى جۆرى تر دەبئت :

أ- تاوانبارى شئىت: كەسئىكه دووچارى كەم و كورتى عەقلى بووه، كەسانى جوت كەسايه تى (شيزۆفيرينا) و شئىتانى بيروباوه رى وههمى (پارانۆيا) ش هەر دەچنه نئو ئەم گرووپه وه .

ب- تاوانبارى فئدار (خوودار) : ئەو كەسەيه كە خووى بۆماوهيى ههيه، هەركات نەخۆشئيه كە پەرهى سەند دەگۆرئى و دەبئ به نەخۆشئيه كى عەقلى، كەسه كە مەترسىدار دەبئت .

ت- تاوانبارى ساىكۆباتى: ئەو كەسەيه كە بارى دەروونى تئىكدەچئت و ناتوانئ كۆنترۆلى هەزو ئارەزووه كانى خۆى بكات، له ئەنجامدا توشى تاوان و لادان دەبئت، ئەو كەسه رەچاوى پئوه رەكانى كۆمه لگا ناكات و كەم و كورتى له منى بالئيدا ههيه، هەست به گونا و شەرم و ترس و دلەراوكئى ناكات، كاتئىك تاوان ئەنجام دەدات، هئچ مافئىك بۆ هئچ كەسئىك دانانئى جگه له خۆيان، ناتوانئ پەيوهندى سۆزدارى و خئزانى دروست بكات، هەندئىكئيان پەنا دەبه نه بهر به كارهئئانى مادده هۆشبه رەكان هەتا هەست به ئارامى دەروونى بكەن.

لېكچهره كانی بابته
تاوان و كۆمهلگه

۳- تاوانباری سۆزای :- كهسیكه ههستیارییهکی تایبته هیه و وای لیکردوه زۆر به خیرایی بوروژی و دوچارى هه لچوون و ههست و سۆزه جیاوازه کان ببیته وه و تورهبیت و پالی پپوه بنی بو ئه نجامدانی تاوان، بی ئه وهی پپشته هیچ سوربونیک یان پپداگرتنیکى بو ئه و کاره هه بووبی، پاش ئه وهی ده گه پپته وه بو میزاجی ئاسایی و دوخی سروشتی خوئی و ههست به ئازاری ویزدان ده کات. تاوانه کانی ئه م جوړه تاوانباره تاوانی ده ستریزى کردنه سهر خه لک و تاوانی سیاسی، پاش ئه نجامدانی زوو په شیمان ده بنه وه، بویه (لۆمبرۆزۆ) پپی وایه سزادانی هیچ سویدیکی نیه، باشتترین پپگه ئه وهیه له و ده ورو به ره دوور بخرپته وه كه تاوانه که ی تپدا ئه نجام داوه .

۴- تاوانباری به پپکهوت :- ئه و كه سه یه كه وا له بنچینه دا مه یلی تاوانی نیه، به لام به هوئی كه می پپگری ئه خلاقى و خراپی په روه رده زۆر به خیرایی ده كه وپته ژپر کاریگه ری گۆراوه ده ره کییه کان و درك به ئه نجامی کارو ره فتره کانی ناکات، ئه وهیه له پپناو خو ده رخستن یان چاولیکردنه وه تاوان ده کات. (لۆمبرۆزۆ) ده لپت زیندانی کردنی ئه مانه خراپ، چونکه تپکه لی تاوانباره مه ترسی داره کان ده بن و ئه زموونی ئه وان وه رده گرن، باشتره ئه مانه دوور بخرپنه وه بو كۆمه لگای كشتوكالی یان پپشه سازی بو ئه وهی چاك ببیته وه.

۵- تاوانباری راهاتوو:- كهسیكه به تاوانباری له دایك نابی، واتا نیشانه کانی گه رانه وهی تپدا نیه، به لام له و ده ورو به ره ی تپیدا ده ژى فپری تاوان ده بیت وه به هوئی کاریگه ری بارودوخی كۆمه لایه تیه وه له تاوانکردن رادپت، زۆربه ی تاوانه کانی ئه م تاقمهش بریتی یه له تاوانه کانی سهر مال و مولک به تایبته ی تاوانی دزی. چاره سه ری ئه وهیه چاودپریه کی تووندی له سه ر دابنرپت و له هه مان کاتدا بخرپته ژپر به رنامه یه کی په روه رده یی پری نیشانده ر .

"تيۆرى ھۆتون" * "تيۆرى گۆرىنگ" * "تيۆرى ئامادەيى تاوانى" (دیتۆلىو)

تيۆرى فاكترە جۆراو جۆرەكانى "ئەنرىكو فىرى" (۱۸۵۶ - ۱۹۲۹)

ناوەرۆكى تيۆرى "فىرى"، برىتتيا لىقە حەتمىيەتى رەفتارى تاوانكارى بۆ يەك ھۆكار ناگەرپتەو، بەلكو چەندىن ھۆكارى ھەيە، كە ھەندىكىيان پەيوەستىن بە خودى تاوانبار، و ھەندىكىشىيان دەگەرپنەو بۆ ئەو ژىنگە كۆمەلايەتتەي كە چواردەورى تاوانبارى داو، كە لە ئەنجامى كارلىكى ئەم ھۆكارانە رەفتارى تاوانكارى روودەدات، كارىگەرى ئەم ھۆكارانەش بەپپى جياوازي تاوانبارەكان دەگۆرپت، ليرەدا "فىرى" لەپال ھۆكارە ئۆرگانى و دەروونىيەكان ھۆكارە كۆمەلايەتى و جوگرافىيەكانىش دەخاتەرەو، كە ژىنگەيەكى لەبار دەرەخسىپن بۆ ئەنجامدانى تاوان.

تيۆرەكەي فىرى لەسەر سى ھۆكار رەفتارى تاوانكارى بىناكراو:

۱- ھۆكارە مروىيەكان: كە پەيوەستىن بە خودى تاوانبار، و پىيان دەگوترپت

ھۆكارە ناوەكەيەكان، ئەمانەش لە لاي فىرى دەكرپبە سى بەش:....

أ- ھۆكارە ناوەكەيەكانى پەيوەست بە پىكھاتەي ئۆرگانى تاوانبار.

ب- ھۆكارە ناوەكەيەكانى پەيوەست بە پىكھاتەي دەروونى تاوانبار.

ت- تايبەتمەندىيە كەسايەتتەيەكانى تاوانبار وەك: رەگەز، تەمەن، ژىرى،...ھتد.

۲- ھۆكارە سروشتىيەكان: ياخود ئەو ھۆكارانەي كەوا پەيوەستىن بەو ژىنگە

جوگرافىيەي كە چواردەورى تاوانباريان داو، وەك: كەش و ھەوا، بەر ھەمھىنانى كشتوكالى، سروشت، خاك..

۳- ھۆكارە كۆمەلايەتتەيەكان: يان ئەو ھۆكارانەي كە پەيوەستىن بەو ناوندە

كۆمەلايەتتەيە تاوانبارى تپدا دەژى، وەك: چرى دانىشتوان و پىكھاتەي خىزانى و سىستەمى فىرکردن، ھەرۋەھا بەكارھىنانى ماددە سەرخۆشكەر و ھۆشبەرەكان، بە ھەمان شىوئە ئايپىن و راي گشتى.

بەراي فىرى ئەم سى ھۆكارەي سەرەو لە ھەر كۆمەلگەيەك ھەبپت دەبپتە ھۆي سەرھەلدانى "ياساي تپركردنى تاوانكارى" (قانون التشبع الاجرامى)، واتاي ئەم ياسايە، ھەر كاتىك دۆخە كۆمەلايەتى و ھۆكارە سروشتىيە ديارىكراوكان لەگەل

لېكچهره كانی بابته
تاوان و كومه لگه

دوخه كه سیه تاییه تیه كان له لایهن هه ندیک تاکی كومه لگه یه کی دیاریکراودا کارلیکیان کرد، ده بیته هوئی روودانی ژماره یه ک جیگیر له تاوان، ئەمهش به واتای ئەوه دیت كهوا كومه لگه گه شتوته پلهی تیربوون به تاوانه كان، بهم یاسایه فییری دهیه ویت حتمیه تی تاوان بهستیه وه به حاله تی تیربوونی تاوانکاری.

پۆلینکردنی تاوانباران له لایهن "فییری" یه وه

۱. زایینه تاوانبار (المجرم بالمیلاد): ئەم جوړه تاوانباریه كه به چهند تاییه تمه ندییه ك ده ناسرپته وه، به هاما ئە شیوه یه ی كه "لۆمبرۆزۆ" ئاماژه ی پیکردبوو، به لام فییری ده لیت: ئەم جوړه تاوانباره ته نها به هوئی جهسته یی و دهرونیه وه تووشی تاوان ناییت، به لكو لییره دا چهن دین هوکاری كومه لایه تی هه ن، پالی پیوه ده نین بو ئەوه ی رهفتاری تاوانکاری ئەنجام بدات.

۲. تاوانباری شیت (المجرم المجنون): ئەم جوړه تاوانباریه كهوا تووشی نه خووشی عه قلی بووه، توانای تیگه یشتنی له هه لسوكه وت و ئەنجامی هه لسوكه وته كانی له ده ستداوه، له ژیر کاریگه ری ئەم نه خووشیه تووشی ئەنجامدانی تاوان ده بیته، ئەوانه ی تووشی په ركهم بوونه هه ر له م جوړهن كه هاوسه نگی عه قلی و دهرونییان له ده ستداوه، به هه مان شیوه شیتی ئەخلاقیش له م جوړه هه ژمار كراوه، كه نیشانه ی تیگه یشتن هه یه، له هه مان كاتدا به وه ده ناسرپته وه كه هه ستكردن به بهرپرسیاریتی و هه ست به گونا و سه ركۆنه ی ویزدان و توانای كۆنترۆلكردنی خودی خویمان له ده ستداوه. "فییری" پیی وایه تاوانی شیته تاوانبار ته نها بو كیشه ی عه قلی ناگه رپته وه، به لكو ژینگه ی كومه لایه تی رۆلی هه یه له پالی پیوه نانی بو ئەنجامدانی تاوان.

لییره دا به رای "فییری" هوکاری ئەنجامدانی تاوان له لایهن "زایینه تاوانبار" و "تاوانباری شیت" زیاتر ده گه رپته وه بو هوکاره ناوه كیه كان، وهوکاره كومه لایه تیه كان كه متر رۆل ده گپرن.

لېكچهره كاني بابه تي
تاوان و كومه لگه

به لام جوره كاني (۳ - ۵) نه نجامداني تاوان زياتر ده گه پيننه وه بو رولي هوكاره
كومه لايه تيه كان، كه نه مانه ن:

۳. راهاتووه تاوانبار - المجرم المعتاد: نه و تاوانباريه كه وا راهاتووه
له سهر تاوانكاري، تا نه و ئاسته ي تاوان كردن بوته سهرچاوه ي داهات
بزيوي، نه مهش به هو ي نه و هوكاره كومه لايه تيه نه شياوانه بووه له ههر دوو
قوناعي مندالي و ههرزه كاري كه له نيوي دا ژياوه، كه يه كه م جار تاواني نه نجام
داوه و دواتر بو جاري دووه م سيهه ميهش گه راوه ته سقر نه نجامداني.

۴. سوزه تاوانبار- المجرم بالعاطفة: نه م جوره تاوانباره كه سيكي ده روون
پاك و ناخ چاكه، له وانه يه كه سيكي ديارى ناو خه لك بيت، له هه مان كاتدا
كه سيكي له راده به دهر هه ستياره و به خيرا ي هه لده چت، ميزاجي و
دمارگيره، به هو ي پالنه ري خو سه ويستي و رق لايونه وه و غيره و توره بونه وه
تاوان نه نجام ده دات، زوربه ي نه و تاوانانه ي كه نه نجامي ده دات
ده ستريزي سهر مرو ف و كو شتنه.

۵. ريكه وته تاوانبار- المجرم بالصدفة: نه م جوره تاوانباره مه يلى تاواني
نيه، زوربه ي كات ژيان يكي ئارام شه ره فمه ندانه به سهر ده بات، به لام
بارودوخي گوزه راني واي ليده كات نه تواني به رگه ي هه ژاري و بيكاري
بگري ت، بويه په نا ده با ته بهر نه نجامداني تاوان، نه م تاوانهش به دودلي و
رارا يه كي زور و هه ستر كردن به ئازاري ويژدان نه نجام ده دات و په شيمانه
له وه ي كه كردويه تي.

تيوري كهه عه قلى له ليكدانه وهى دياردهى تاوان :

هه ندى له سه رچاوه پزيشكيه كان ده لپن كهه عه قلى برىتبه له و تيكچوونهى تووشى ژيرى منال ده بيت چ له ساتى له داىكبوونه وه، چ له ساله يه كه مينه كاني ژيانى. هه ندىكى ديكهش ده لپن كهه عه قلى برىتبه له راوه ستانى گه شهى مپشكى منال پيش ته مه نى ۱۸ سالى چ به هوى بو ماوه يى يان نه زيه تيكى له پر، چ به هوى نه خووشى بيت. لايه نگرانى هم تيوره ده لپن كهه عه قلى له ريساكانى ريخستننى كومه لگا و سروشتى رفته رفته كاني خو و نه جامه كاني تيناگات، نه گهر تيشيان بگات تيگه يشتنه كهى ناته واوه، هه ر بوپه ناتوانى كوئنتروللى چه ز و ناره زووه كاني بگات و ريگه ي تاوانيان لى بگرى . بةمهش كهه عه قلى له كان زياتر ده كهونه ژير كاريگه رى تاوانباره مه ترسيده ركه كان له ريگاي هه لخه له تاندى و هاندان بو تاوان كرن .

هه ندىك له و توپزينه وانهى كه له نه خووشخانه ده روونيه كان نه نجام دراون، ده رى ده خه ن كهه و ۲۰٪ نه وانهى له نه خووشخانه يه ن، پيشتر به هوى نه نجامدانى تاوانه وه سزا دراون، هم ريژه يه به رزتره له ريژه ي تاوانباران بو كه سانى ناسايى، هه روه ها نه و نامارانه ي كه له ده زگا سزاييه كان كراون پيمان ده لپن ريژه ي تووشيوان به نه خووشيه عه قليه كان ده گاته (۱/۵٪) هم ريژه يهش به رزتره له ريژه ي بوونيان له كوى دانيشتواندا كه (۰/۵٪) پيك ده هينن. تيبينى ده كرپت كهه و زور له نه خووشيه عه قليه كان وا له نه خووشه كه ده كه ن كهه و زياتر ناماده سازيان هه بيت و خيرتر بن بو نه نجامدانى تاوان. هممهش ماناي نه وه يه نه خووشى عه قلى كار ده كاته سه ر تاوانا عه قليه كان، به تايبه ت لايه نى بيركرده وه و تيگه يشتن و خواست.

((فرانس جوزيف كال) گوتى : نارپكى كاركردى به شه كاني مپشك سه رچاوه ي تاوانه، به برواي كال ده ماغ (رفته رفته، به ها، كه سايه تى، ره وشته ... هتد) ي تاك ديارى

لېكچهره كانی بابته
تاوان و كۆمه لگه

دهكات، بۆيه ههنديكجار تاك به هۆي شيوه يېكهاته ي دهماغيه وه تووشى تاوان و لادان ده بېت.

كال دهماغى مروقى كرد به (۲۷) به شه وه، گوټى به هيزى يان لاوازي يه كيك لهو به شانه ي كاريگه رى له سهر رهفتارى ده بېته، تيچوون يان ناته واوى كارنه كردنى ههر به شيكيان ده بېته هۆي نه جامداني تاوانيكي ديارى كراو، وانا ناته واوى له به شيك ده بېته هۆي نه وه ي كه سه كه تاواني كوشتن نه جام بدات، ناته واوى له به شيكي ديكه وا دهكات نهو كه سه تاواني دزي بكات، به شيكي تر ناراسته ي دهكات بو نه جامداني تاواني نازارداني كه ساني تر ... هتد .

له تيوره كاني كال به نموونه ته نها جهخت له (۳) بهش لهو (۲۷) به شه
دهكات وه، بهم شيوه ي لاي خواره وه:

۱ . reptilian brain (ميشكى خشوك):

كارى سهره كى نه م به شه پاراستنى مروقه و هاوسه نكي جهسته و كارى فيسولوزى دهكات وهك (هه ناسه دان، زهنگى برسپه تي و تينويه تي، ناگادار كرده وه له پيوستى فريداني پاشه رو، ناگادار كرده وه ي له كاتي خهوتن، ... هتد) نه م به شه زياتر بايه خ به تيكرردنى پيوستى جهسته و غه ريزه كاني ده دات و، ناتوانيت بير بكاته وه، ليكدانه وه ي نه قلاني بو ديارده كان هه بېت و له مه ترسيه كاني تاوان تيبگات .

۲ . mammal brain (ميشكى كومه لي):

كارى نه م به شه برپتبه له دروست كردنى هه ست و سوز، ده يه وپت شوناسى به تاك بدات و بېته هۆي مانه وه ي له نيو گروهدا، نه م به شه ي ميشك چه ندين جوړ به ره مه ي هه يه وهك دروست كردنى (نايين، نايډولوزيا، عه شيره ت، نه ندام بوون له پارت و كه لتوور ... هتد)، كاتيک نه م به شه به سهر به شه كاني ديكه دهماغ زال ده بېت تاك هه ستى وابه سته يي زور ده بېت، ده لپت من له فلان پارتم يان من له فلان نايين يان من فلان نه ته وه م ... هتد، ده مارگيرى و ره تكرده وه ي به رامبه ر به ره مه ي نه م به شه ي ميشكه .

۳ . neocortex brain (مېشكي ره خنه گر):

كاري سهركي ئەم به شي مېشك ره خنه گرتن و شېكر دهنه وهی ديارده كانه، بېر له
ئاينده ده كاته وه و هو كاري سهره لډاني ديارده كان تاوتوي ده كات، ره خنه له
هه موو كار و به ره مه كاني دوو به شه كه ي تری مېشك ده گريت، دژي به دوا كه وتني
گيلانه ي مروقه كه كویرانه شوینی شتيك ده كه وييت، حهزي له گورانكاريه و
دروستكردنی ژيانكي باشته بو مروقه كان.

له ئەنجامی مملانیی ئەم سې به شه ی مېشك چهندين فشار و نه خوשי بو
مرووف دروست ده بیيت وهك (دلهر او كې و خه موكي و وه سواسی، پارانويا، هتد)
ئەم ۳ به شه ی مېشك له يهك كات پيكه وه كار ده كهن به لام دوا جار يه كيكيان
زال ده بیيت به سهر دوانه كه ي تر و ده يانه ينيته ژير هه ژموونی خو، له ئەنجامدا
ره فتاره كاني مورف ناراسته ده كات .

جوړی كه م عه قله كان :

ههر كه سيك ئاستی ژیری له (۷۰%) كه متر بیيت به كه سی كه م عه قل داده نریت:

۱. بېركول - المعتهوه :

ئەو كه سانهن كه ئاستی ژیريان له (۲۴%) تیناپه ریيت و ته مه نی عه قلیان له
ته مه نی منداله كي (۳.۲) سالانه، له بهر لاوازی پيكهاته ی جهسته يان
تاوانه كانيان له سنوری تاوانی دژ به ره وشتی كومه لايه تيه كان دهرناچييت .

۲. گیل - الابه :

ئەو كه سانهن كه ئاستی ژیريان له نیوان (۲۵% - ۴۹%) تیناپه ریيت و ته مه نی
عه قلیان له ته مه نی منداله كي (۶) سالانه . به گشتی تاوانه كانيان تاوانی لادزی
بی مانا و سوال كرده .

۳. گه مزه - الاحمق :

لېكچهره كانی بابه تی
تاوان و كۆمه لگه

ئو كەسە يە كە ئاستی ژیریە كە ی له نیوان (۵۰% . ۶۹%) یه، ته مەنی
عه قلیشی له ته مەنی مندالە کی ته مەن (۱۰) سالی تیناپه ریټ، به گشتی
تاوانه كانی تاوانی دزی گهروه و تاوانی به درهوشتییه وەكو لهش فرۆشی و
نیربازییه .

شیوهی كه م عه قله كان :

۱. شیوهی مه غۆلی :
۲. شیوهی كورته بالاکان :
۳. شیوهی كه له سه ری گهوره .

ئو نه خویشیه عه قلیانهی كه زۆرتین کاریگه یان هه یه له پالنانی كه سه كه به ره و ره فتاری تاوانكاری:

۱. **پهركه م: فی: الصرع:** یه كیك له نیشانه كانی پهركه م بریتیه له وهی
نه خویشه كه هۆش و ئاگایی ته واوی خۆی له ده سته ددا له گه ل گرزبوونی
سه رجه م ماسولكه كانی جه سته ی، ده شی ئو دوخه ش ماوه یه کی كه م
دریژه بكیشی (النوبة الصغیره) و ده شی ماوه یه کی زۆری پۆ بچی (النوبة
الكبری). به شیوه یه کی گشت توشبووی پهركه م به وه جیا ده كریتته وه كه
تاوانای بیركردنه وه و زانین و بیره پینانه وهی كه م و ناته واوه، له گه ل ئه وه شدا
تاوانای كۆنترۆلكردنی هه ست و هه لچوون تیدا لاوازه و، خیرا توشی تووره یی
و وروژاندن ده بیټ، په نا بۆ تاوان ده با به تایبته ئو تاوانانه ی ئاستی توندو
تیژیان زۆره، به پیچه وانیه ی ئه وه ی له سیمایدا ده رده كه ویت.

۲. **شیزوفرنیا:** ئه م نه خویشیه مه ترسیدارترین و به رفرانترین نه خویشیه
به تایبته له نیو لاواندا له ته مەنی (۱۸بۆ ۲۵) سالی، نیشانه كانی كه سانی
توشبوو به م نه خویشیه ئه وه یه زیاتر چه زیان له گوشه گیر و داپران و ژیان
له جیهانی خه یالدا یه، ئه وه ش ده بیته هۆی تیکچوونی بیركردنه وه و بایه خ
نه دان به و رووداوانه ی كه هه سته مروقی ئاسایی ده هه ژینن، ههروه ها

لېكچهره كانی بابه تی تاوان و كۆمه لگه

بايه خ نهدان به خۆی و خیزان و كاره كهی، ده شی ئه و نیشانانه، وړپنه ی بیستنه کی له گه لدا بئ، واته نه خۆشه که گوئی له هه ندئ ده نگ ده بئ که له واقیعدا بوونی نییه، یا دوچاری وړپنه ی بینینه کی ده بئ، واته هه ندئ شت ده بینئ که له واقیعدا بوونی نییه، هه روه ها وړپنه ی دیکه ی په یوه ست به هه ستی بهرکه وتن و چيژ و بۆن، ئه و نیشانانه پال به نه خۆشه وه ده نین بۆ ئه نجامدانی تاوانی توندوتیژی و به شیوازیکی درندانه، رهنگه ئه و شوپنه ی که خۆی تیدایه بیسو تینیت، یا تاوانی دزی بئ بهرنامه ئه نجامدات، یاخوت تاوانی سیکیسی بکات، چونکه ناتوانئ غه ریزه سیکیسیه کانی بچه پینئ.

ومن اخطر حالات الشيزوفرينيا صور انفصام الشخصية، حيث يعيش المريض بشخصيتان، ولا يذكر افعال أحدهما حينما يتقمص الأخرى. هو المرض الذي يجعل الانسان يتكلم مع نفسه؟

۳. پارانويا (بيروباوهری وهمی): ئه مه خراپترین جوړی نه خۆشی عه قلییه که له ناوه راستی ته مه ندا له نیوان سالانی (۲۵-۴۰) دوچاری مروّف ده بئ. نیشانه کانیشی ئه وه یه که نه خۆش په یوه ندی به واقیعی ناچرپئ و یاده وه ره یه کانی ده مینیتته وه، هه روه ها دوچاری وړپنه ی بیستن و بینین نابیت، به لام دوچاری بیروباوهری وه می و بئ بنه ما ده بیتته وه، و بیری داگیر ده کهن و نه خۆشه که ناتوانئ خۆی لئ رزگار بکا. بهرچاوترین بیروباوهری خه یالی ئه م که سانه ئه وه یه که پیمان وایه که ساتیک هه ن ده یانچه وسیننه وه، یا پپی وایه یه کیکه له پیاوه مه زنه کان یاخوت گه وره که سایه تیه میژوو ییه زور گرنگه کان، رهفتاری خۆیشی به گویره ی ئه و باوه ره وه همیانه ده گونجینئ، ده شی ئه و دوخه ش به ره و ئه نجامدانی تاوان پالی پپوه بنئ، ئه وه ش بۆ خۆ رزگارکردن له و که سه ی که پپی وایه ده یچه وسینیتته وه، یا ئه و خه رمانه خۆ به زلزانیه ی که تهنگی پئ هه لچنیوه،

لېكچهره كانی بابەتی
تاوان و كۆمەلگە

رەنگە ھەستی غىرە لەلای دروست بېت بەرامبەر بەو كەسەى كە خۆشى دەوئ، ھەندىجار بەرەو كوشتنى كەسە كە پالى پيوە دەئ.

۴. **ورپنە و بى ئومىدى (الھوسى والاكتئاب):** ئەم نەخۆشە بەو جيا

دەكرىتەو كە ماوھىەك بى ئومىد و خەمۆكە و ماوھىەكەش وورپنە دەكات(سەرشىتى)، واتە ئەم دوو نىشانەىە جىگۆرکى دەكەن، ئەم نەخۆشەىە وا دەكا دۆخى نەخۆشەكە لەبەختەوهرى و دلخۆشى -ئەمەيان وورپنەىە- بگۆرئ بۆ رەشبینى و خەم و نىگەرانى-ئەمەيان بى ئومىدبوونەكەىە(تەرف بالمیلانخولیا)، ھەلبەت ئەم دۆخە ماوھىەك ھەروا بەردەوام دەبئ، بى ھىچ ھۆكارىك. ئەم نەخۆشەىە لە نىو ژناندا زیاترە بەبەرورد پیاوان. لە دۆخى وورپنەدا نەخۆشەكە پەنا بۆ تاوانى توندوتىژى و تىكدان و زیانگەياندن بە سەلامەتى ئەوانى دىكە و دەستدرىژىكردنە سەر ئابرووى كەسانى تر دەبا، بەلام لە دۆخى بى ئومىدیدا نەخۆشەكە پەنا بۆ خۆكوشتن دەبا بۆ رزگاربوون لە خەمە وەھمىەكانى خۆى، ئەویش بەھۆى ھەستكردن بە گوناھ، یا زۆرجار دەچئ ھاوسەر و منالەكانى دەكوژئ چونكە بەزەى پىياندا دىتەوہ و پىى واىە ئاىندەىەكى رەش و خراپ چاوەرپىانە.

۵. **ھىستىريا:** مەبەست لەم جۆرە نەخۆشەىە، جۆرە كاردانەوھىەكە كە

نەخۆشەكە لەبەرەمبەر دۆخىكى دىارىكرادا دەنىوئى، دەشئ كاردانەوھەكە ئارامى و بى دەنگى توندى نەخۆشەكە بى، وەك ھەست بە دەوروبەرى خۆى نەكا، ئاور لە ھىچ شتىك ناداتەوہ، وەلامى ئەو كەسانە ناداتەوہ بانگى دەكەن، بەلام دەشئ كاردانەوھەكەشى جۆرىك لە گرژبوون بى، یا جۆرىك لە گریان و قىژە و ھاوار، یا قاقاى پىكەنىن بى.

گرنگترین جۆرى ئەم نەخۆشەىە برىتەىە لە ھىستىرىاى خۆسەپىنەر، واتە بىرۆكەىەكى دىارىكراد نەخۆشەكە ھەراسان دەكا، ئەو بىرۆكەىەكە واى لىدەكا كردارىك بنوئى بى ھىچ ھۆكارىكى ماقول، ئەو بىرۆكەىە لە كۆلى نابىتەوہ و ماندوى دەكات و خەوى لى دەزپىئى، ھەرچى ھەول دەدا خۆى لە

لښکچره کانی بابه تی
تاوان و کومه لگه

کاریگه ریه کی توند و به هیزه که ی قوتار بکا، به لام ناتوانی خوی لی قوتار بکا، تا
ئو کاته ی تاوانیک ئه نجام دده، ئو کات ئاسوده ده بیت. نمونه ی ئو جوړه
بیروکه یه خو سه پینه ره ش، بیروکه ی دزیه، نه خو شه که هه راسان ده کا تا ئو
کاته ی دزیه که ده کا جا هه ر شتیک بیت، په نگه پیوستی به و شته ش نه بی
که ده دزی، ئو په پی دوتری شهیدای دزی، هه روه ها بیروکه ی سوتاندن،
نه خو شه که هه ست ده کا به هیز پالی پیوه دهنری بو نانه وه ی ئاگریک که ناتوانی
ئم هه سته ره ت بکاته وه، ئو هه یان پی دوتری شهیدای سوتاندن، یان
بیروکه ی درکردن، نه خو شه که به به رده وه ام ئاره زووی گوړینی راستیه کان
ده کات.

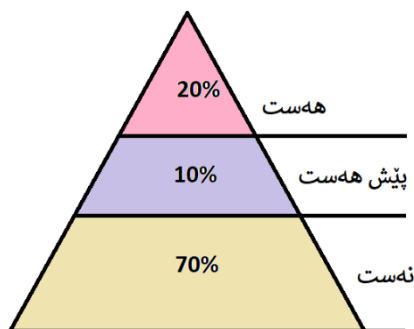
تیوری دهر وونشیکاری (سیگموند فروید) :

فروید ده لی هه ر په فتاریکی مرویی، له وانه ش تاوانه په فتاره کان پالنه ریکی
دیاریکراوی هه یه له ناو ناخی مروقه وه جا ئو پالنه ره چ هه سته شعوری بی یان
نه سته لا شعوری بیت. ئو هه ی پیش فروید ناسرابوو ته نها هه ست بوو، به لام فروید
باس له جیهانیکی تر کرد که بریتی بوو له جیهانی نه ست و پی و بوو پالنه ره
نه سته یه کان رولیکی زور گه روه تر ده بین له رولی پالنه ری هه سته یه کان له له
پالدانی مروف به روه په فتاره جیا جیاکانی ژیانی پروژانه ی، جیهانی نه ست به وه له گه ل
جیهانی هه ست جیا یه که مروف هه سته پی ناکات و نازانی چی تیدایه و چی تیدا
نییه، ته نانه ت که مروف په فتاریکی ده کات له وانه یه و بزانی به هه سته کردوویه تی
که چی له راستیدا له نه سته وه هه لقولاوه . ئم جیهانه شراوه یه ی نه سته
ده توانری له ریگه ی شیکردنه وه ی دهر وونی بزانی چی تیدایه، یه که م کللی ئم
جیهانه قول و فراوانه ش بریتیه له خه ون چونکه ئو شتانه ی مروف له خه ون
ده یانبینی په نگدانه وه ی ئو ئاره زوو و هه زانه یه که له ناو نه ستیدا شاردوویه ته وه.

لیکچره کانی بابه تی
تاوان و کومه لگه

ههست لای فرۆید ده کریتته سی بهش:

۱. ههست - الشعور : يعتبر وسيلة الوعي والإحساس والإدراك
المباشر(عه قلی دیار)

۲. پیش ههست - ما قبل الشعور :

فيقصدبه مجموعه من الأفكار والخواطر
والنزعات والذكريات القليلة للاستظهار،
بحيث يمكن الفرد ان يسترجها ويتذكرها
كلما اراد ذلك. (عه قلی تهواو)

۳. نهست - اللا شعور : فيقصد به مجموعه

من الأفكار والخواطر والنزعات التي ليس في وسع الفرد ان يسترجها أو
يوقظها الا في حالات حلم أو نوبة حمى أو عن طريق التحليل النفسي(عه قلی
ناديار)

به شه کانی ده زگای دهروونی مروّف :

۱. **نزمه خود (نهو id) :** بریتیه له ئاره زوو بهشی دهروون و هه رچی هه ز و
ئاره زووی سه ره تایی مروّفه که له گه ل سیسته می کومه لایه تی و بهها
باوه کانی ناو کومه لگه ناگونجین لهو به شه دا که له که بووه، وهک ئاره زووی
شه ر خوازی و سیکیسی. مروّف ناچاره ئه م هه ز و پالنه ر و ئاره زووانه
بشاریتته وه و دامرکیته وه، ئه مه ش چ به هوئی پهروه ده و فی رکردن یان به
هوئی ملکه چبوون بو پپوه ر و بهها و داب و نه ریت و ئاکاری گشتی بی ت.
به لام هه ر له قولای دهرووندا ده مینیتته وه و هه ر کاتئ بوار و ده رفه تی بو
به ر هسیت دینه ده ره وه وه کار له مروّفه که ده که ن گوئی به واقیح نادات،
ئه م به شه ئازه لیبیه و له نهسته وه سه رچاوه ده گری ت و په له یه تی بو
تیرکردنی پالنه ره کانی .

لېكچهره كانی بابه تی
تاوان و كۆمه لگه

۲. خود من ego : بریتیه له ههسته بهشی دهزگای دهروونی که بهشیکی تیگه یشتوو و دهرك به واقعی دهوروبه ری دهکات، ئەم به شه به پیی قوناغه کانی ته مهن و له میانهی به کۆمه لایه تی کردنی تاك به هوئی په یوهندی له گه ل جیهانی دهره وه دروست ده بیته، ههر (۵) ئەندامی ههستکردن رۆلی سهره کیان ههیه له دروستکردنی ئەم به شه، هه میشه له هه و لئى ئەوه دایه که جوړیک له گونجان و تیک نه گیران له نیوان ههز و پالنه ر و ئاره زوو و سهره تاییه کان له لایه ک و رهوش و به ها و ئاداب و خووه کۆمه لایه تیه کان له لایه کی دیکه به رپا بکات . واته هه و ل ده دات مرازی ههز و ئاره زوووه کان بینیته دی ئەگه ر هات و بارودوخی دهره وه له باربوون و ریکه یان ده دا، ئەگینا ناچاره به شیوه یه کی کاتی سریان بکات یان به شی تر قه ره بوویان بکاته وه، خو ئەگه ر جله وی ئەو ههز و ئاره زوووانه شی له ده ست دهر بچیت ئەوه ده که ویته ژیر کۆنترۆلی به شی نزمه خود .

۳. بهرزه خود (منی بالا super ego) : بریتیه له بهشی نمونه ی دهروون، ههروه ها خودی ئایدیالی و ویزدانی ده گریته وه، ئەو په رهنسییه بالایانه ی تیدا یه که مندال له په روه رده ی دایک و باوکیه وه و بنه ما ی ئایینی و ئەخلاقى و کۆمه لایه تیه کانه وه وه ریده گریت، ئەم لایه ن سه رچاوه ی هیزی به رنگاربونه وه ی ئاره زوووه کان سهره تاییه کان، ئەقل هیزی پیویستی خوئی له وپوه به ده ست ده هیینی بو رووبه روو بوونه وه و مامه له کردن له گه ل نزمه خود و داواکاریه کانی.

هه میشه بهرزه خود هه ولی سه رکوتکردنی ههز و ئاره زوووه کانی نزمه خود ده کات و ناهیلیت بیته به شیکی سه ره کی ره فتاری خود، به تاییه تی ههز و ئاره زوه سیکی و شه ر خوازیه کان. بهرزه خود به دوو شیوه دهرده که ویت، له لایه ک وه ک بهرزه ره فتار که بریتیه له لاسایی کردنه وه ی گشت به ها و رهوش و شته باشه کانی ئەو کهس و ناوه ندانه ی لئی به کۆمه لایه تی دهبیت، یان وه ک ویزدان خوئی نمایش ده کات که بریتیه له هیزیکی ناوه کی

لېكچهره كانی بابه تی
تاوان و كۆمه لگه

كه ئه گهر تاك كه كارېكى ناشيرين و نابهجى و دژ به ياسا باوه كانی ناو
كۆمه لگه كه ی خوځى بكات، ئه وا هه لده ستیت به سزادانى.

ئه گهر كه سېك به شى به رزه خودى زال بېت به سهر به شه كانی ديكه پيدا ئه وا
كه سه كه ميه ره بان ده بېت و له هه قى خوځى خوځى ده بېت تا ده گاته ئاستيك
زيان به خوځى ده گه يه نېت

الانا العليا هو تلك السلطة الداخلية التي تتكون لدي الفرد لتقوم مقام سلطة
الابوين في حالة غيابها، وهي سلطة تقوم بالرقابة النفسية علي نشاط كل من
الجانبيين الاخرين من الشخصية.

لېكدانه وهى تاوانه ره فتار له لای فرۆيدا :

فرۆيد پېي وايه ئه م به شانەى ده زگای ده روونى مرۆف كه له سه ره وه ئاماژه مان
پيدا هه ميشه له مملانيه كى به رده وامدان، چاكي و خراپى ره فتاره كانی مرۆفیش
له ژېر رۆشنايى چۆنيه تی به كلا بونه وهى ئه و مملانييانه به كلا ده بېته وه .

مملانييه كانی به گشتى دوو جوړن :

۱. مملانييه كانی نيوان خود و نزمه خود :

۱. نزمه خود دژه خود .

۲. نزمه خود + خود دژى به رزه خود

ب. مملانييه كانی نيوان خود و به رزه خود :

۱. به رزه خود دژى خود .

۲. به رزه خود + خود دژى نزمه خود .

له دیدى فرۆيد تاوانه ره فتار له دوو باردا رووده دات :

۱. كاتيك خوده كه به شى تېگه يشتو و پېگه يشتوى ده روونه ناتوانى كوئترۆلى

نزمه خوده كه لايه نى هه ز و ئاره زووه **سه ره تاييه كان** بكات .

لیکچہرہ کانی بابہ تی
تاوان و کۆمہ لگہ

۲. کاتیک بہرزہ خود کہ بہشی نمونہی دہروونہ و پیی دہگوتری ویزدان
لاوازہ و ناتوانی بہ تہواوی ناتوانی بہ ئہرکی سہرشانی خوئی ہہلبستئ کہ
بریتہیہ لہ چاودیریکردنی خودہ کہ بہش و ریگہ گرتن لہ زالبوون حہز و
ئارہزوو نادروستہ کان بہسہریدا .

بہ لئی ! لہ ہہردوو باردا پالنہر و ئارزووہ کان لہ سنور دہردہ چن و ہہوئی تیربوون
دہدہنہ لہ ریگہی تاوانہ رپہفتارہوہ. ئہو مملانییہ نہستہیہ بہردہوامانہی
سہرہوہش چہندین گریی جوړاجوړ لہ ناو دہروونی منالدا یہ پیدا دہ کەن و ہک :

أ- گریی ئوڈیب: پەییوہستہ بہ غەریزہی جنسیہوہ لہ لای رەگەزی نیرەدروست
دہبیٹ.

ب- گریی ئەلکتریک : پەییوہستہ بہ غەریزہی جنسیہوہ لہ لای رەگەزی می
دروست دہبیٹ. بہ ہوئی پەروہردہ و مامہ لہی ہہ لہ و نادروستی باوان.

ت- گریی گوناہ: کاتیک مندا لّ ہہر رپہفتاریک دہ کات دایک و باوکی سہرکۆنہی
دہ کەن و لئی دہ خوړن و سزای توندی دہدەن. ہہم ہہ لوپیستہی باوان
دہبیٹہ مایہی تیکدانی شیرازہی ویزدانی مندا لّ کە و بہ تیپہربوونی کات
والی دہ کات لہ بہرامبہر بچوکترین ہہ لہ و سہرپیچی ہہست بہ گوناہ و
پہشیمانہی کی زوړ بکات و بیزی لہ خوئی بیٹتہوہ و خوئی بہ تاوانبار بزانی.
بوئیہ فرۆید دہ لئی ہہستکردنی رادہ بہدەر بہ گوناہ رەنگہ گہوہرتین پالنہری
بی بو تاوانکردن بو دہربازبوون لہم ہہستہ. ئہمہش وای لیدہ کات بہ لگہی
تاوانی ب دہزگا ئہمنیہ کان دواي خوئی جیبہیلّیت، تا ئاشکرا بیٹ و سزا
بدریٹ، بہم شیوہیہ رزگاری دہبیٹ لہم ہہستہ.

❖ گریی ہہستکردن بہ کەمی و پالنہری تاوانکاری :

ہہستکردن بہ کەمی یہ کیکہ لہ بابہتہ سہرہ کەبیہ کانی تیوری (ئہ لفرید
ئەدلەر) ئہم گرییہ رەنگہ بہ ہوئی کەم و کوری جہستہی یان روخساری یان
کۆمہ لایہتی یان ئابووری یان سیاسی ... ہتد، دروست دہبیٹ . ئہم ہہست کردنہ

لېكچهره كانی بابته تی تاوان و كۆمه لگه

به كه می پال به تاكه وه ده نیت بو پرکردنه وهی، ئه گهر تاك به شیوه یه کی ریك رهفتاری كرد بو پرکردنه وهی گری هیهستکردن به كه می ئهوا به رهه مه دار ده بیته. به لام ئه گهر به شیوه یه کی نایاسایی و نارپك رهفتاری كرد ئهوا كات ده بیته لادهر و تاوانبار و تاوانی دزی و ساخته و فیل و كردن و تاوانه كانی توندو تیژی و كوشتنی كه سایه تی سیاسی یان ئاینی به ناوبانگ ئه نجام ده دات، بو به رزکردنه وهی پیگه ی كۆمه لایه تی و ئابووری بیت یان ته نانه ت بو خۆده رخستن و راکیشانی سه رنجی خه لکی بو خۆی یان درۆکردن بو پرکردنه وهی هیهستکردن به كه می، تا ده گاته ئاستیک باوه ری به درۆکانی ده هی نیت به راستی ده زانیت ئه مهش وای لی ده كات له سه ر ئه م ئه ساسه كار و رهفتار بکات.

ئه دلهر ده لیت شیوه ی ژیان بریتیه له وهی مرۆف چ ریگایه ك ده گریته بهر بو گه یشتن به ئاواته كانی، سه ركه وتنیش بریتیه له كردنه وهی گری هیهستکردن به كه می، مرۆفیش چه ندین ئامراز و چه ندین ریگا ده گریته بهر بو سه ركه وتن، هه ندیکیان ریگای یاسایی و هه ندیکی دیکه ریگای نایاسایی و تاوان .

❖ تیوری كارل رۆجهرز :

رۆجهرز دامه زرینه ری ریگای چاره سه ری ده روونی خودییه، پی و ابوو تاك توانای هه یه خۆی بگوریته و بیرکردنه وه كانی ده ستکاری بکات، و اتا ده توانیت كه سایه تی و رهفتاری خۆی بگوریته و ئاراسته ی بکات بهو جوړه ی كه ده یه ویت، رۆجهرز پی وانییه نه ست کاریگه ری له سه ر كه سایه تی تاك هه بیته و ئاراسته ی بکات، و اتا تاك هه رچی ده یكات به ئاگایی و هۆشیارییه وه ده یكات. به مانایه کی دیکه ئه و پی وانییه هیزه بایلوژییه کان کۆنترۆلی رهفتاری تاکیان کردیته و به پیچه وانه ی فرۆیده وه پی وانه بوو سیكس بهو ئه ندازه ژبانی تاکی کۆنترۆل کردیته.

رۆجهرز پی وایه مرۆف تیروانیی هه میشه بو پی شه وه یه نه وه ك بو رابردوو، مرۆف ده یه ویت هه میشه گه شه به خۆی بدات، بو یه چه ندین ریگای جیاوازی تاقی ده كاته وه هه ندیکیان یاسایی و هه ندیکی دیکه نایاسایی، بو یه تاوان و لادان

لیکچره کانی بابه تی
تاوان و کومه لگه

دروست ده بیته. کاتیک مروّف ناتوانیت گه شه بکات یان به ره و پیش بچیت، به هوی سیسته می (سیاسی و ئابووری و ئایینی و کومه لایه تی) یه کان، ئه و کات توشی هه لچوون و توره بوون و بیزاری ده بیته وه و دژیان دهوستیت و هه لویست وهرده گریته .

رؤجهرز پیی وایه دهروونی مروّف له سی بهش دروست بووه که بریتین له :

۱. پرؤسه ئه قلیه کان : وهک بیرکردنه وه و تیگه یشتن له جیهان و دهوروبه، لیکدانه وهی دیارده و روداوه کان و تومارکردنی زانیارییه کان و نه بوونی زانیاری و هه بوونی زانیاری هه له.... هتد.

۲. هه لچونه کان : وهک ترس، توره بوون، خه فته خواردن، دله راوک، دلئیس، غیره، خو شه ویستی، قیزی بونه وه، راجله کین، شوک، سوپرایز، هه لچوونی سیکیسی... هتد .

۳. جو له و ره فتار : ره فتار به چاو ده بینریت هه موو جو له یه کی تاکیش ده گریته وه وهک : شه ره م کردن، گوشه گیر بوون، قه سه کردن، نانخواردن، راکردن، خه وتن، هتد...

چاره سه ری دهروونی بریتیه له چاره سه رکردنی ئه م سی به شه ی دهروونی مروّف و به کاره یینی به شیوه یه کی دروست.

رؤجهرز پیی وایه: لیکدانه وهی هه له ده بیته هوی هه لچوونی هه له، هه لچونی هه له شه ده بیته هوی ره فتاری هه له، مروّف چوّن بیربکاته وه به وجوره شه هه لده چیت، چوّن هه لبچیت به و جو ره شه ره فتار ده کات و، گو رینی بیرو باروهی هه له یه که م هه نگاوی چاره سه ری دهروونی خودییه .

❖ **بیرکردنه وهی — هه لچوون — ره فتار = ره فتاری دروست یان ره فتاری تاوانی**

رؤجهرز پیی وایه ئه وانیه تاوان و لادان ده که ن به هوی ئه وه یه پرؤسه ئه قلیه کان یان به باشی به کارنا هین، دوا جار هه لده چن و هه ست به: (توره بوون، پشتگو ی خستن، نایه کسانی و ناداد په روه ری، قورسی ژیان، ئازار چه شتن.... هتد)

لېكچهره كانی بابه تی
تاوان و كۆمه لگه

دهكهن، كاتيك تاك به نارېكى و ناتهن دروستى هه لده چن وبه و شيوه ش په فتار
دهكهن، بويه تاوان، توندو تيژى، ويستى تۆله، سهركه شى دهكهن و دهبنه كه سيكى
لادهر و دژه ياسا.

❖ انواع المرض النفسي و الجريمة :

جوره كانی نه خو شيهه دهروونيه كان و تاوان:

۱. نيگه رانی (القلق): بریتیه هه ستردن به نائارامی و جيگيری كه دوو چاری

نه خو شه كه ده بئ، ئیدی ترس هه راسانی دهكا، وای لیده كات بترسيّت له
ههنگاونانی دروست كه له چاوی خه لكددا كارېك و ههنگاوېكى ئاسایی، وهك
ترس له دانیشن له شوینيكي داخراو یا بهرز یا ترس له بهكارهينانی هوپه كي
گواستننه وهی دیاریكراو. له ئه نجامی ئه وه ههسته نيگه رانییه بهرده وامة
نه خو شه كه ناتوانی به رهنگاری ژيان بيته وه و ئیدی په نا بو خو كوشتن دةبات،
یا نيگه رانبوون بو ئایندهی خو ی پالی پيوه بنی بو دزی، یا بارودوخی دهروونی
خو ی پالی پيوه بنی بو شه ر و ئاژاوه و ئه نجامدانی تاوانی ده سترديژيكردنه سه ر
خه لکی تر، یان په نا بو بهكارهينانی ماددهی هو شبه ر و خواردنه وهی سه ر
خوشكه ره كان ببا بو رزگار بونی له ترس و نيگه رانی خو ی. زانایانی دهروونناسی
پیان وایه ئه وه نيگه رانییه ده گه رپته وه بو چه پاندنی غه ریزه ی سيكسی.

۲. النورستيا (الوهن العصبي): نيشانه كانی ئه م نه خو شيهه بریتیه له وهی

نه خو شه كه ههست به ماندوبوونېكى زور و بيتاقه تی و دارمانكى جهسته یی
زور دهكا، بی توانا ده بیّت له ئه نجامدانی كاره كانی و، به بهرده وام ئاره زووی
خه وی هه یه ، یاخوت توشی وه سه وه سی زور ده بیّت ئارامی لی هه لده گری،
ههروه ها ههست به تيكچوونی یاده وه ريبه كانی دهكا، له كاتيكدا له و پروه وه
هیچ كيشه یه كي نییه. فرؤید ئه وه نه خو شيهه ده گه رپنيته وه بو زيده رو ييكردن له
سيكسكردندا. زور جار ئه م جوره نه خو شانه له ژيانی كرده یی خو یاندا كه سانی
شكستخواردوون، ئیدی په نا بو گوشه گیری و بیركردنه وه له خه می و كيشه كانی

لېكچهره كانی بابه تی
تاوان و كۆمه لگه

خویان ده بن، له بری دۆزینه وهی چاره سه ریکی ئه و كیشانه ی خویان
ئه وه نده ی دیکه ئالۆزی ده کهن، به و هۆیه شه وه دوو چاری بیزاری و ره شبینی و
بی ئومیدی ده بن، مه ترسی ئه و نه خۆشیه ش لیره دایه، چونکه ده شی پال به
نه خۆشه که وه بنی بو ئه نجامدانی تاوان.

مه ترسیدارترین نیشانه ی ئه و نه خۆشانه بریتیه له وه سه وه سه، ئه وه ش وا ده کا
نه خۆشه که هه ندی کردار بکا که هیچ پپویست نییه. له گه ل ئه وه شدا تا ئه و
کرداره نه کا ئارام نابی، له نیو کردارانه شدا ده شی کرداری وای تیدا بی که له
روانگه ی یاساوه کرداری تاوانکاری بن.

۳. سایکۆپاتی: بریتیه له پشیویه ک که دوو چاری مروف ده بی بی ئه وه ی بگاته
ئاستی نه خۆشی ده روونی، له گه ل ئه وه شدا وا له که سه که ده کا بایه خ به
کو توبه نده کۆمه لایه تی و یاساییه کان نه دات، ره فتاری له ناکاو و سه ره رۆ بکات،
وای لیده کات به ئاسانی په نا بو ئه نجامدانی تاوان ببا، جار دوای جاریش
ده گه رپته وه سه ر ئه و ره فتاره، چونکه پالنه ری تاوان بریتیه له لادانی
که سیه تی.

به پپی پیناسه که ی زانا (هییر) که سی سایکۆپاتی "بۆنه وه ریکی درنده یه به هوی
که سایه تی فیرباز و پر له توندوتیژییه که ی، ئاره زووی کۆنترولی که سانی تر
ده کهن له پیناو دابین کردنی حه زه خۆپه رسته کانی خوی، هه روه ها ئه م جو ره
که سانه، ئاستیکی زور نزمی هۆشیاری و سۆزدارییان بو که سانی ده ور به ره هیه
و، حه زی خۆ زال کردن به سه ر ئه وانی تر ده کهن، ئه وه ی بیان هویت به ده ستی
ده هینن، هه ر شتییک که حه زییان لی بی ت ده کهن، ئه گه ر له سه ر حسابی ماف
و ئازادی ئه وانی تریش بی ت و، به ها و نۆرمه کۆمه لایه تییه کان بن پی ده خه ن،
به بی هه ست کردنی به په شیمانی و دلته نگی و پاشگه زبوونه وه.

گرنګترین جوړه كانی سایكۆپاتیش بریتیه له:

أ- ئیراده لاوازه كان (ضعيف الارادة): ئەم جوړه تاوانبارانه به وه جیا ده کرینه وه که ئیراده یان لاوازه، خیرا ده که ونه ژپړ کاریگه ریه ده ره کیه کانه وه، به ئسانی ته سلیمی که سانی دیکه ده بن، بویه زۆرینه ی ئیراده لاوازه كان کرده ی سهره کی تاوان ئەنجام نادهن، به لام ته نها ده بنه هاوکار و یارمه تیده ریکی تاوانکاران، واته ته نها به شدارن تئیدا.

ب- خوینساردی یا بئ ههستی (برود العاطفي): ئەم جوړه سایكۆپاتییه به دلپه قی و بئ ههستی ده ناسرین، تیکه لی خه لکی نابن، هیچ به شداریه کی سۆزی که سانی تر ناکهن، به لکو که سانی خۆپه رستن و به ده نگ بانگه وازی غه ریزه کانی خۆپانه وه ده چن، بویه ئەمانه مه ترسیدارترین تاوانباری سایكۆپاتین، په نا بو ئەنجامدانی دلپه قانه ترین و درندانه ترین کردار ده بن، به وه جیا ده کرینه وه که تاوانی زۆر توندوتیژانه ئەنجام ده دن، له پئش هه مووشیه وه کوشتن و ده سترپژئی سیکی به هیز و ریگری.

ت- دەم ده می (متقلبو الأهواء): ئەمانه به وه جیا ده کرینه وه که دۆخی ده روونیان جیگیر نییه، هه میشه دۆخیان گۆرانی به سهردا دی، هه ندیچار به خته وهر و هه ندیچاریش بیزاره، هه ندیچار چالاک و برپچاریش ته مه ل و ته وه زهل و بئ تاقه تن، ئەو ناجیگیریه ده روونیه ش وایان لی ده کا هه میشه له و یاسایانه یاخی بین که پئیان وایه کۆتوبه ندیکی قورسن به سهر کرداره کانی ئەوانه وه، ئەوه ش پالیان پیوه ده نئ بو تاوان، زۆرترین تاوانی ئەم جوړه که سانه ش بریتیه له له شفرۆشی و به کارهینانی مادده ی هۆشبه ر و سوالکردن.

ث- که سانی هه لچووی خیرا (سريع الانفعال): ئەم جوړه که سانه له تاوانباره سایكۆپاتییه كان به وه جیا ده کرینه وه که هه لچوونه کانیان له که سانی ئاسایی خیراتر و قولتره، به ئسانی ده وروژپنرین و کاردانه وه شیان بو ئەو وروژاندنه زۆر توندوتیژ

لېكچهره كانی بابه تی
تاوان و كۆمه لگه

ده بی و له گه ل وروژاندنه كه ناگونجی، زیده پړویی ده كه ن له وهی پیا یان وایه سو كایه تی به كه رامه تیا ن كراوه و له كه سانی دیکه به گومانن، ئه وهش پالیا ن پپوه ده نی بو ئه نجامدانی تاوان.

تیکچوونی ئاره زووه جنسیه کان و په یوه ندی به ره فتاری تاوانکاری.

أ- الجموح الجنسی: پپی ده گوتری ت (الشبقیة) له لای نی ر و می، ئه وهش په یوه سته به زیاد بوونی هیزی هه لچوونی ئاره زووه جنسیه کان، به شیوه یه ک وا له تاك ده كات هه ست به ئاره زوویه کی زور و به رده وام بو تیر بوونی جنسیه وه بکاتن، ئه وهش رهنگه لای هه ندیک له تاكه کان ببیته هو ی ئه نجامدانی تاوانی رفاندن و ئه تکرردن و زینا کردن.

ب- الخمود الجنسی: بریتیه له نه مان یا ن لاوازی ئاره زووه جنسیه کان لای تووشبووه کان، كه ئه وهش ده بیته هو ی خو دوورخستنه وه یه کی ته واو له ئه نجامدانی په یوه ندیه جنسیه کان. په یوه ندی ئه م جو ره تیکچوونه به تاوان ئه وه یه كه لایه نی به رامبه ر ژن بی یا ن میرد كه ئاره زووه جنسیه كه ی سروشتیه، له وانه یه رووبكات له مماره سه کردنی په یوه ندی جنسی به شیوه یه کی نار هوا بو تیرکردنی ئه م ئاره زووه، به م هو یه شه وه تووشی تاوانه كانی زینا یا ن خیانه تی زه وجی ده بیته وه.

ت- لادانی جنسی: بریتیه له لادانی ئاره زووه جنسیه کان، له ریطا سروشتیه كه ی خو ی.

ئه م جو ره لادانه ش وپنه ی جو راو جو ر و جیاوازی هه یه له وانه ش:

1. الجنسية المثلية: ئه م لادانه جنسیه بریتیه له ئاره زووکردنی جنسی بو كه سیك كه له هه مان ره گهزی وی دابیتن، وه هیچ جو ره هه سته ئاره زووی جنسی به رامبه ر ره گهزی جیاواز نابی، ئه وهش ده بیته هو ی ئه نجامدانی تاوانه كانی نی ربازی كه پپی ده گوتری ت اللواطة یا ن تاوانه كانی می بازی كه پپی ده گوتری ت السحاق.

لېكچهره كانی بابته
تاوان و كۆمه لگه

۲. **الجنسية الذاتية أو النرجسية:** ئەم لادانه جنسيه ده بېته هۆی عه شق و

خۆشه ويستی كه سه كه بۆ خودی خۆی، وا له كه سه كه ده كاتن سه رسام بېت به شپوهی پوخسارو پېكهاتهی جهستهی و، چيژی تيركردنی ئاره زوو جنسيه كان له خودی خۆی وه ربگريتن به هر شپوهيه ك و رپگايه ك بېت.

۳. **ئاره زووی جنسی بۆ منال:** مه به ست لېی ئاره زووی جنسيه بۆ منالی ته مه ن

بچوك كه نه گه يشتوته قوناغی ته وا بوونی جنسی (نضوجهم جنسی)، زور جارن ئه نجامدانی ئەم لادانه ئاكاربييه له لايهن ئەو كه سانه وه ئه نجام ده دريئن كه دوو چاری لاوازی جنسی بوونه، به تايبه ت به ساللاچووان، مماره سه كردنی ئەم جوړه كارانه به هر شپوهيه ك بې به تاوانکی قورس هه ژمارده كريت، چونكه به رامبه ر به منال ده كريت، كه ته مه نی نه گه يشتوته ئاستی دروستبوونی وشياری و جيا كردنه وهی ته واو، ئەمه جگه له وهی كه منال هيزی جهستهی ته واو نييه، بۆ ره تكدردنه وهی ئەو هه ره شه جنسيه ی كه به رامبه ری ده كريت.

۴. **ئاره زووی جنسی بۆ ئازه ل:** ئەم جوړه لادانه يه كه وا له كه سه كه ده كات

ئاره زووی جنسی بۆ ئازه ل هه بېت، ئەم جوړه لادانه كه م رووده اتن، ئەگه ر رووشبداتن له لايهن ئەو كه سانه وه روو ده اتن كه نه خۆشی ئه قلیان هه يه، يان ئەو كه سانه ی كه له بېيه شبوونی تيركردنی ئاره زوو جنسيه كان ده نالین، ته نيا ئەم جوړه لادانه يان له به رده مه بۆ تيركردنی ئاره زوووه كانيان. مماره سه كردنی ئەم جوړه كارانه ش، به تاوان هه ژمارده كريت چونكه پيچه وانه ی ئاكارى گشتی و پيشیلى مافه كانی ئازه له و كرداريكى حه يابه ری ئاشكرايه.

۵. **ئاره زووی جنسی بۆ مردوو:** لادانه کی جنسی مه ترسیدار و ناوازه يه، توشی

ره گه زی نير ده بېتن، زور جارن په يوه سته به بوونی نه خۆشی عه قلیه وه، وي نه كانی هه مه جوړن وه ك ئەو كه سه ی چيژی جنسی وه رده گريئن ته نيا له بينینی لاشه ی ئافره ته کی رووتی مردوو، يان وه رگرتنی چيژی جنسی له مماره سه كردنه کی خودی - الاستنماء - به تاماشا كردنی لاشه ی مردوو،

لیکچره کانی بابه تی
تاوان و کومه لگه

جاری واش هه یه ئەم جوړه لادانه ده گاته ئاست و پله ی مماره سه ی
راسته و خو له گه ل لاشه ی مردووه که، ئەوهش به پیشیلکردنی حورمه تی
مردووه که هه ژمارده کریتن و یاساش سزای توندی ده داتن.

۶. الأثرية: لادانیکه په یوه سته به ره گه زی نیر ئەو که سه ی که توشبووه چیژی
تیربوونی ته واو وهرده گریتن له بینین یان ده ستلیدانی شته کی جیا که ره وه
که به سیفه تیکی باو داده نریتن له لای توشبووه که که ده بیته له ئافره ت
هه بی، که ئەوهش ده بیته هیما یه کی جیا که ره وه بو ئەو به رامبه ر به ئافره ت،
وه ک یه ک له ئەندامانی جهسته ی به شیوه یه کی دیاریکراو یان پارچه یه ک
له جل و بهرگی ئافره ت، به لام به هیچ شیوه یه ک ئافره ت نه خو شه که
ناورژی نیته له رووی ئاره زووی جنسییه وه، به بینین یان ده ست لیدانی، ئەگه ر
ئەم خه سه له ته جیا که ره وی تیادا نه بیتن، که لای نه خو شه که به شتیکی باو
داده نریتن. په یوه ندی ئەم جوړه لادانه به تاوانه وه له وه خو ی ده بینیته وه
هه ندیک جار پال به تاوانبار ده نیتن دزی پارچه یه ک له جل و بهرگی ئافره ت
ئەنجام داتن بو تیرکردنی ئاره زووه جنسییه کان، یان ده سترژی یکردنی
جنسی بو ئافره ت له ریگه ی ده ست لیدان که پی ده گو تریتن (تحرش).

۷. السادية: لادانیکه جنسییه وا له که سه که ده کاتن ئاره زووی چیژی جنسی
له ئازاردانی لایه نی به رامبه ر وهریگریتن، که سه سادیه کان هیچ چیژیکی
جنسی وهرناگرن ئەگه ر لایه نی به رامبه ر له پیش په یوه ندی جنسی، یان له
کاتی په یوه ندی جنسی، یان له دوا ی په یوه ندی جنسی ئازار نه دهن، جار وایه
که سه سادییه کان ده گه نه ئاستی تیربوونی ته واو ته نیا به ئازاردانی لایه نی
به رامبه ر به بی مماره سه ی په یوه ندی جنسی، وینه ی ئازاردانه کانیش
هه مه جوړن و جیاوازن، جار وایه خو ی له وینه ی زه لیل و رسواکردن
ده بینیته وه یان به وینه ی شه ق و شاپ لیدان، جار واشه بریندارکردن و
سوتانی لایه نی به رامبه ری لیده که ویته وه، هه ندیک جاریش ده گاته ئاستی
کوشتنی لایه نی به رامبه ر، هه موو ئەم کرداره لاده ریانه تاوان و یاسا سزای
ده داتن.

لېكچهره كانی بابه تی
تاوان و كۆمه لگه

۸. الماسوشية: لادانیکی جنسیه وا له كهسه كه ده كاتن ئاره زووی چيژی جنسی وه بگریتن به ئازاردانی خوی لایه نی به رامبه ره وه، كهسه ماشۆسییه كان جا پیاوبن یان ئافرهت هه ندیکیان تیادایه ده گاته تیربوونی جنسی ته نیا به قبول کردنی ئیهانه و رسواکردنی، وه هه ندیکیشیان تیادایه ده گه نه تیربوونی جنسی به شهق و شاپ لیدانیان، وه هه ندیکی تریان بو ئه وه ی بگه نه تیربوونی جنسیه وه ته نیا پیویستیان به گهزه و ئامیریکی تر هه یه تاكو خینیان لیبتن.

زنا المحارم (غشيان المحرام أو سفاح القربى): نشاط جنسي بين شخصين من العائلة أو شخصان تربطهما صلة عائلية قريبة، من اسبابها: ضعف النظام الاخلاقي داخل الأسرة، مرض نفسي مثل الفصام او الهوس او اضطرابات الشخصية.

تیۆره كۆمه لایه تییه كان

ا-تيوري نانوئي نه ميل دوركهايم

نه ميل دوركهايم (۱۸۵۸-۱۹۱۷) له فهره نساو له خيزانيكي مامناوهند له دايكبووه، گرنگترين نهو كتيبانهي كه له ماوهي ژيانيدا بلاوي كردنه وه ياخود دواي خوئي بلاو بریتين له: دابه شکردني كار كومه لايه تي. (۱۸۹۳) ريساكاني ميتود له كومه لانسيدا. (۱۸۹۵) خو كوشتن: ليكولينه وه يه كي كومه لايه تي. (۱۸۹۷) شيوه سه ره كييه كاني ژياني ئاييني. (۱۹۱۲) په روه رده و كومه لانسى. (۱۹۲۳) كومه لانسى و فله سه فه. (۱۹۲۴) په روه رده و ئاكار. (۱۹۲۵) سو سياليزم (۱۹۲۸).
نه نومي: بریتيه لهو بارودوخه ي كهوا پيوهره كان تييدا بوونيان ناميني، واته: كومه لگه ده گاته قوناعي نه نومي نهو پيوهرانه ي كه پيوستن بو كونترول كردني ره فتاري تاكه كان له ده ست ده دن، يان نهو پيوهرانه پيشتر ريزيان لي ده گيرا له لايه ن نه دمانى كومه لگه بهو شيوه يه نه ماوه، واى لي ده كات كونترول ره فتار و كرداري تاكه كان له ده ست ده رچي، به ماناي نه وه ي نهو تاكه ي كه به ده ست بارى نه نومي ده ناليني، هر نهو تاكه يه ملكه چي هيچ جوريك له پيوهره كان نابيت، بويه نهو تاكه پيوستن به نهو ياسا و ريسانه يه كه ئاراسته ي بكات بو ريكخستن ژياني و به ديهياني خواست و ئاره زوو كاني. "دوركهايم" به رپرسيارتي نه خوشيه كومه لايه تيه كان (تاوان و لادان) ده خاته نه ستوي وونبووني پيوهره كان، به لام "ميرون" واتاي نه نومي له وونبووني پيوهره كان گوړي بو مملاني پيوهره كان.
دوركهايم: تاوان به به ره همي نانوئي ده زانيت، نانوئي واتاي لادانه له بهها پيروزه كاني كومه لگه، ره فتاريكه به رزه وه ندي گشتي له به رچاو ناگريت و ئامانجي گشتي ناميني. له دوخي نانوئيده هه ركه س بو خو يه تي، به لام له دوخي ئاسايدا تاكه كاني كومه لگه كوويژدانيان هه يه: نه مه ش واتاي نه وه يه تاك (باوه ري هاوبه ش

لېكچهره كانی بابه تی
تاوان و كۆمه لگه

و ههستی هاوبه شی) ههیه له گه ل ئه وانی تر، ئه م دووانه ره فتاری تاك دیاری
ده كهن كه ده بیته چی بکات وچی نه کات.

الضمير الجمعي او الوعي الجماعي يشير إلى المعتقدات والمواقف الاخلاقية
المشتركة والتي تعمل كقوة للتوحيد داخل المجتمع.

له کاتی دروست بوونی ئانۆمی : کۆویژدان نامینیت یان زۆر لاواز ده بیته،
تاك بایه خ به باوه ر و ههستی گشتی نادات، بۆیه له كۆمه لگه بیروباوه ری هاوبه ش
و ههستی هاوبه شی لاواز ده بیته، ئه مه ش ده بیته هۆی ئه وه ی ئینتیما نه مینیت
له و كۆمه لگایه دا، دواترو به ها و ئاین و یاسا و كه لتوری كۆمه لگه پشتگۆی ده خریت،
ئه مه ش ژماره ی تاوان و لادان و سه ریچی زۆر ده کات.

له دۆخی ئانۆمی مرۆف توانای نییه خۆی بپاریزیته و تیرناخوات و زیده خوازه، خۆی
ناگریته له بهردهم غه ریزه و چیژه کان، ئه خلاق ناتوانیت سنور بۆ غه ریزه دانیت، به لام
له دۆخی ئاسایی تاك سنور بۆ غه ریزه و هه وه سه کانی داده نیت و ناهیللیته کاری
هه له بکات، کاتیك هه وه س زال ده بیته به سه ر ئه خلاق: به لای تا که وه گرنگ
ئه وه یه هه یبیت نه ک چۆن ده یبیت، به لام له دۆخی ئاسایی پیچه وانیه مرۆف
سنور بۆ خۆپه رستی و زیده خوازی خۆی داده نیت.

هۆکاره کانی سه ره له دانی ئانۆمی لای دور که ایم

لېكچهره كاني بابه تي
تاوان و كومه لگه

به لاي دوركهايمه وه دوو هوكراري سهره كي ههن بو ئانومي، يه كه م: له دهره وه ي تاك
بو تاك ديت و خه تاي كومه لگايه، دوو م: په يوه ندي به ناخ و دهروني تاكه وه يه و له
تاكه وه بو كومه لگا ده چيت.

هوكره كاني دروستبوني ئانوميش برتين له مانه ي خواره وه:

يه كه م: گوراني خيراي كومه لگا: له ژياني گوندي كومه ليك نورم ههن كه پيروژن
و شيوزي ره فتاري تاك ديارى ده كهن، كاتيك هه موان به و شيوه ره فتار ده كهن كه
كومه لگا بوي ديارى كردوون ئه وا يه كگرتوو دهن و ريز و ئاسوده يي بلاوده بيتته وه،
ئهم دوخه ناوي هاوبه ندي ميكانيكه و به هاي گوندي و نهرت زاله به سهر تاكه كان،
به هاو ياساو نهرتته كان پيروژن: زوربه كه مي تاك لي لاده دات.

خيزان له م دوخه دا دامه زراوه يه كي به هيژ و جيگير و سهر به خويه، خيزان ژياني
تاكي كونترول كردووه و ده ست له ئه ندامه كاني به رنادات، پيداويستي ئابووري
ئه ندامه كانيان داينده كات، پيره كان برپارده رن و قسه كانيان سهنگ و قورسايي
هه يه، خيزان چه ندين ئهركي له سهر شانه به رامبه ر تاك و تاكيش ناتوانيت له قسه
و فه رمانى خيزان ده رچيت...

به لام كاتيك سه رمايه دارى سه ره ه لده دات: ژياني نهرتتي به خيرايي ده گورپت بو
ژيان و به هاي سه رمايه دارى، خيزان له گونده وه كوچ ده كات بو شار و چه ندين
گوراني به سهر دا ديت وهك (كاركردي ژنان له دهره وه ي مال، كه م بونه وه ي ژماره ي
مندال له خيزان، زوربوني ته لاق و له شفروشي، كه م بونه وه ي سوز و به زه يي،
فه ردانى مندالى ساوا، دروست بوني خانه ي به سالچوان و ده ركردي پيره كان له

لېكچهره كانی بابه تی
تاوان و كۆمه لگه

مال، گۆرانی جل و بهرگی ژنان، دروست بونی دابه شکردن و پسپوړی له كاردا،
به فهرمی بونی په یوه نندیه كان...)

ئه گهر هاوبه نندی میکانیکی به خیرایی بگوریت بو هاوبه نندی ئورگانی ئهوا تاك
ناتوانیت خوئی بهو خیراییه بگوریت و توشی سه رلیشپوان ده بیټ، نازانیت ئایا به
شیوازی ژیانی نوئی یان كۆن بژی، (خیزان، هاوسه رگیری، ئاین داری، یاسا،
خوشه ویستی، خزمایه تی، ئه خلاق، به ها، ...) به خیرایی ده گوریت .

بهم گورانه خیرایه: تاوان و لادان زور ده بن چونكه كۆمه لگا شیواوه به سهر یه كدا،
تاكه كان چیتر خاوه ن ئامانج و بهرژه وه نندی و باوه پری هاوبه ش نین و هه ریه ك بو
خوئی هه ول ده دات و ته نیا بهرژه وه نندی خوئی ده ویت.

به واتایه کی تر كوویژدان له كۆمه لگه ی میکانیکی نه ریتی به هیزه هه یه كه بریتیه
له (باوه ر، ئامانج، بهرژه وه نندی) هاوبه ش له نیوان ئه ندامانی كۆمه لگه، به لام له
كۆمه لگه ی دینامیکی ئه مه نییه و تاك گه راییه، بویه دوركه هایم وهك ئوگست كۆنت
دژی تاك گه راییه چونكه مرؤفی تاك ره هه ند و خو په رست دروست ده كات. له بهر
هه بونی بهرژه وه نندی و ئامانج هاوبه ش و یه كیتی ئه ندامان: له گوند تاوان كه مه و
له شار زوره، گرفت ی خیزان له گوند كه مه و له شار زوره. هاوړپیه تی، دین داری،
نیشتمان پهروه ری، كه لتوور، خیزان، خزمایه تی، له گوند به هیزتره تاكو شار .

له گوند: تاك پابه نندی ئه خلاقى گشتیه و پرووی نایه ت بی ئه خلاقى بكات: به لام
له شاردا وانیه، تاك له گوند له ئابرو چون ده ترسیټ، ههروه ها له هه لسه نگان دنی
نه رینی ده ترسیټ بو ژنه پینان و خزمایه تی و پیگه ی كۆمه لایه تی چوونكه زیان به
كه سایه تی ده گات، كاتیک له شار ئه مه نییه بویه (شهرم، ئابرو، ویژدان، ئه خلاق،

لېكچهره كاني بابه تي
تاوان و كومه لگه

به ها، ئاين، ...) لاوازه و ئه مهش ده بيته هو ي دروست بوني تاوان و لادان و
يه كانگيري كومه لايه تي ناميني ت. له گوند ويژدان و به هاي كومه لگه كاري ياساي
فه رمي ده كات .

دووه م: تيرنه بووني ئاره زووه سه ركهش و زياده خوازه كاني مرو ف:

دور كه ايم پي و ايه غه ريزه تيرنابي ت و ده بيت سنوري بو دابنري ت، هه روه ها ئه و
ياساو نورمانه ي ري گرن له به رده م غه ريزه ده بيت تازه بكرينه وه، چونكه به پي
سه رده م ده كه ونه به رده م هه ره شه ي له ناوچون. غه ريزه مرو ف چاوبرسي دروست
ده كات، مرو ف بونه وه ري كي زي ده خواز و خو په رسته: ئه وه كه لتووري كومه لگا و ئاين
و ياسايه سنور بو ئه م غه ريزه داده ني ت، به نه ماني ئه مانه هيچ به ربه ست له به رده م
غه ريزه ناميني ت.

سه رمايه داري: ئه خلاقى ئابووري ده خاته شوپن ئه خلاقى گشتي و يه كانگيري، بو يه
دور كه ايم دژي سه رمايه داري بوو چونكه به سه رچاوه ي نه ماني كوويژداني ده زاني ت.
سه رمايه داري ره فتاري تاكگه رايي و دژه كومه لي هه يه، ناتواني ت به رده وام بيت
ئه گه ر به رژه وه ندي گشتي له به رچاو بگيري ت، بو يه له دو خي سه رمايه داري ئانو مي
زور تر و خيراتر دروست ده بيت: چونكه تاك ده بيت پشت بكاته كومه ل و خو ي
مه به ست بيت، ئه مهش ره گ و بناغه ي دروست بوني ره فتاري تاوانكاريه .

تاكگه رايي و ئازادي بي سنور: گياني گشتي ده كوژن و تاوان و لادان زور ده كه ن و
جو ري ك له به ره لايي دروست ده كه ن، هه رشتيك له به رژه وه ندي تاك بيت ده بيته
ره فتارو دوا جار ئه خلاق، له كاتي زال بوني به هاي سه رمايه داري و تاكگه رايي: به گشتي

لېكچهره كانی بابه تی
تاوان و كۆمه لگه

پاره و مادده زال دهن به سهر شتی ناماددی، بویه نابیت تاك بی سنور بیت له
كۆمه لگه، چونكه به های ماددی زال دهكات به سهر به های مه عنه وی.
ههتا زیاتر ریگه به خو خوازی بدهین ئەوا زیاتر كۆویژدان لاواز ده بیت و یه کیتی
كۆمه لایه تی نامینیت و به پیچه وانه شه وه هر راسته، ههتا پیوه ر و به ها هه بن
سنوری تاك توختر و به هیز تر ده بیت، بویه سه رمایه داری دژی هه بونی به های
كۆمه لگایه و دژی یه كانگیری و به های گوندییه، چونكه تاکیکی خو په رست و قازانج
ویستی ده ویت .

پیشه سازی و سه رمایه داری خو کوژی زیاد ده کهن چونکه یه کیتی كۆمه لایه تی لاواز
ده بیت و به های ماددی زال ده بیت به سهر به های ئاکاریی. دهوله مهندی کتوپر و
هه ژاری له ناکاو هوکاری سه ره لسانی قهیرانه و چه ندین لیکه وتی هه یه، ره فتاری
تاك و به ها کانی ده گوړیت، ئەگه زۆرینه به هوئی نایه کسانی و نادادییه وه هه ژار
بوون ئەوا یه کیتی كۆمه لگا له ناوده چیت، مروقه کان هه ولی جیا و ئامرازی جیا
به کارده هیینن بو تۆله کردنه وه و باشتکردنی دوخی ژیانیان.

سوده کانی تاوان له روانگهی دۆرکهایم

دۆرکهایم سه ر به تیوری ئه رگه راییه، پیی وایه هه ر روداویک هه رچه ند
خراپیش بیت: كۆمه لیک باشه ی شاراه ی هه یه، له و روانگه یه وه به شیوه یه کی
سه ره کی چوار سودی تاوان ده خاته روو که بریتین له:

۱. لادان و تاوان به ها که لتوریه کانمان بو رونده که نه وه :

لادان پیمان ده لیت چی باشه و چی خراپه، هه رکاتیک زانیمان چی زیان به خسه
و خراپه له به رامبه ر ئەوه دا راسته وخو بو مان ده رده که ویت چی باشه؟ به مه ش

لېكچهره كانی بابته
تاوان و كۆمه لگا

سنور و مهودای کاری باشمان بۆ دهرده كه وپت. ههركاتيك كۆمه لگا يان زۆرينه ی كۆمه لگا به هوی کاره خراپه كانه وه ده تانين کاره باشه كان بدؤزينه وه.

۲. وه لامدانه وهی لادانه كان نيشاندهری به ها هاوبه شه كانه:

ههركاتيك هه موو يان زۆرينه له كۆمه لگا دا دژی لادان وه ستانه وه: ئه وكاته به های گشتی دهرده كه وپت كه تاچهند رهوشته و به ها و ريز له و كۆمه لگا بايه خي هه يه، بئ به ها سه ير كردنی تاوان و تاوانباران دهریده خات تاچهند کاری باشيان خوشده وپت، رقيان له رهفتاری خراپه.

له خالی يه كه مدا بۆمان دهرده كه وپت چي باشه و چي خراپه؟ له دووه م باشيه كانی تاوان ئه وه يه مرؤف هه ولده دات ئه و كارانه بكات كه كۆمه لگا لپی رازيه: به مه به ستي ئه وه ی هه لسه نگاندينیكي ئه رینی و باش وه ربگرپت، دواتر پيگه و ريزی زياتر له كۆمه لگا وه ربگرپت.

بۆنمونه: ئه گهر راستگویی نه بيته هوی به رزكردنه وه ی شكۆ و كه سايه تی تاك ئه وا كه س راستگۆ نابيت: ئه گهر مرؤفی درؤزن بچوك و بئ ريز سه ير نه كرپت: هه موان درؤزن دهرده چن. واتا ئه و پاداشت و سزايه ی بۆ کاری باش و خراپ هه يه كۆمه لگا به ره و سه قامگیری و ئارامی ده بات.

۳. وه لامدانه وه بۆ لادان هوکاریکه بۆ يه كیتی كۆمه لايه تی:

تاوان و لادان ده بيته هوی يه كگرتویی كۆمه لگا، كاتيك كۆمه لگا دژی تاوان و تاوانكار ده وه ستي، نيشانه ی ئه وه يه ده يانه وپت پيکه وه ژيانيان به رده و امبيت و دريژه به ژيانی كۆمه لايه تی بدن، ههركاتيك دوژمنی گشتی له كۆمه لگا نه ما ئه وكاته يه كگرتویی له كۆمه لگا ناميني. وه ستان دژی خراپه کاری مانای

لېكچهره كانی بابه تی
تاوان و كۆمه لگه

ئەو ھېه تاكه كان ئەو كەس و لایەنەیان قبول نییه كه زیان به بهرژەو ھندی
گشتی دەگە یەنیت، ئەو ھەلۆیستە دەبیتە ھۆی ئەو ھې تاكه كان زیاتر لە یەك
نزیك ببنەو ھە چونكه ئیمە ھەتا دوزمنی ھاوبەشمان زۆرتر بیت لە ناو ھۆماندا
ھەستی پیکەو ھونمان زیاتر دەبیت.

۴. لادان دەبیتە ھۆی گۆرانی كۆمە لایە تی:

لادان دەبیتە ھۆی بەرزکردنەو ھې رېژە ی گۆرانی كۆمە لایە تی، ئەگەر كۆمە لگا
بە شپۆ ھە کی ئەرینی رەفتاری لەگە ل ئەو روداو ھ کرد ئەوا گۆرانیکی بە سود
رودەدات، بۆ نمونە: ئەگەر لە كۆمە لگا گەندە لی ھەبوو ئەوا بە تپە ربونى كات
دۆخی ئابووری دەتە پیت: ئەم گەندە لی و داتە پینە بە سود ھ بۆ كۆمە لگا چونكه
خە لك داوا ی چاكسازى دەكەن، ئەگەر چاكسازى كرا ئەوا گۆران دروست
دەبیت، ئەگەر ئەو گەندە لی و داتە پینە نەبوایە: كۆمە لگا بە كەم و كوری
دەسە لاتى نە دەزانی.

یان كاتیک كە سیک كە سیکى دیکە دە كوژیت، ئەوكات پۆلیس بە كەمو كوری
خۆی دەزانی و ھەول دەدات چاكسازى لە خۆیدا بكات، بە ھۆی ئەو
چاكسازیبەو ھ چەندین تاوانى دیکە ئاشكرا دە كریت، بە لام ئەگەر ئەو كوشتنە
یان تاوانە گەورە روى نەدایە ئەوكات چەندین وور دە تاوانى دیکە روى دەداو
پۆلیس پى نە دەزانی، ئەمەش بۆخۆی گۆرانیکی جۆریبە.

لېكچهره كانی بابەتی
تاوان و كۆمه لگه

پوختەى دیدى دۆركهائیم بۆ مهسهلهى تاوان:

- ئەو جوړه كۆمه لگانه كه بهرهو بېروكەى (تاك گهرايى) ههنگاو ده نین كه ئەوهش بارودوڅيكي پېچهوانهى هاوبه ندى كۆمه لايهتى دروست ده كات و ته نانه ت پېچهوانهى ياساش، له ئەنجامدا لادان و تاوان زۆر ده بېت.
- بریتیه له ئەگهرى هه بوونى كۆمه لايك رپسا لاواز و ناكارىگه ر له كاتى گۆرانى خيرا بۆ كۆمه لگای مۆدیرن، ئەمهش به واتای ئەوهى كه ئەو رپسا يانه لهم كاته دا توانای ئەوه يان نييه كو نترۆلى بارودوڅى تازه بكهن و به شيوه يه كى كارىگه ر ناتوان ببنه جيگروهه بۆ رپسا كو نه كان، بۆيه ليره شدا هاوبه ندى كۆمه لايهتى هه لده وه شپته وه و به هاكان له به ريه ك ده ترازين و بى نرخ ده بن، له ئەنجامدا لادان و تاوان زۆر ده بېت.

أنماط الانحراف لدى دوركهايم

1. **الانحراف البيولوجى والنفسى:** يصيب هذه النوع من الانحراف الفرد وليس المجتمع، فيعجز الفرد عن مسايرة قيم المجتمع ونظمه، وبالتالي يفشل في تحقيق التوافق معهما بسبب خصائصه البيولوجية أو سماته النفسية، مما يؤدي به إلى الانحراف والجريمة.
2. **الانحراف الوظيفي:** يعد الانحراف هنا ثورة وتحرراً من جانب الفرد في مواجهة مجتمع تسوده لامساواة وتنعدم فيها الحياة السوية اللازمة للأفرادها، أن مثل هذا الفرد يعد من وجهة نظر المجتمع فرداً منحرفاً.

لېكچهره كانی بابته تی
تاوان و كۆمه لگه

۳. الانحراف الاجتماعي : ينشأ ذلك النمط في الانحراف من مصدرين هما:

أ- الأنومي ويتضمن الافتقار إلي المعايير والقواعد الاجتماعية.

ب- الأناية وتعني الإيمان المطلق بالفرد.

ب- تیۆری ئانۆمی رۆبهرت میرتۆن Robert King Merton:

به رای میرتۆن، هۆکاره كانی تاوان و لادان ده گه پینه وه بو ئه و ئامانجانیه كه وا كۆمه لگه له بونیادی كولتوره كه ی چه سپاندوویه تی و هانی تاكه كانی ده دات بو به دیهینانیان، له هه مان كاتدا هه ل و ئامرازه كانی به دیهینانی ئه م ئامانجان به شیوه یه كی یه كسان بو گشت ئه ندامانی كۆمه لگه فه راهم ناكات، بۆیه هه ندیک له ئه ندامانی كۆمه لگه په ناد به نه بهر ئامرازی ناره وا له پینا و به دیهینانی ئامانجه كانیان له كۆمه لگه دا، هه ر له م پینا وه دا ده كه ونه باز نه ی تاوان و لادانه وه .

رۆبهرت میرتۆن له كتیبه كه ییدا به ناوی بنیادی كۆمه لایه تی و ئانۆمی، له سالی ۱۹۳۸ بلاءوی كرده وه و تیۆره كه ی به ناوی (Strain) له ناو ئه و كتیبه دا خسته روو .

میرتۆن ده لیت: زۆربه ی گه نجانی ئه مریكا چه ن خه ونیكی دیاری كراویان هه یه و هه ول ده دن به ده ستیان به یینن، چونكه كۆمه لگا به جوړیك تاكه كان پله به ند ده كات كه ئه گه ر هاتوو خاوه نی ئه م به ده سته اتوو انه بن: ئه و تاكانه كه سیكی به خته وه ر و سه ركه وتوون. خه ون و ئامانجه كان فره جوړ و ئاستن وه ك هه بوونی (بروانامه، كاریكی باش، ریژ و شكۆ، خانوو، ئۆتۆمبیل، هاوسه ر، مندال...) به لام ئه گه ر ئه مانه یان نه بوو ئه وا كۆمه لگه به جوړیك پله به ندییان ده كات كه ناكریت خۆیان به به خته وه ر و سه ركه وتوو بزنان و كۆمه لگاش پیگه یه كی نزمیان ده داتی.

لېكچهره كانی بابه تی
تاوان و كومه لگا

ئو ده لیت: ئومریکیه کان پیان وایه ئه گهر تاك کاراو تیکوشه ر بیت ده توانیت به و ئامانجه بگات، ئه گهر ته پؤل و سست بیت ئه وا له په یزه ی کومه لگا له نزمترین پیگه دا داده نریت.

کومه لگا چند ئامانجی کی زوری بو تاکه کان دیاری کردوه، له گه ل چند ئامراز و ریگه یه کی سنوردار بو گه یشتن پیان: بویه ئه ستمه و ناگونجیت هموو تاکه کان سه ربکه ون و به خه ون ئامانجه کانیا ن بگهن، چونکه هموویان ناتوانن له و پالوتنه ده رچن که خودی کومه لگا بوی داناون. ئه م دۆخه وا له تاکه کان ده کات هه ست به بونی فشار و نامویی بکن له کومه لگادا، بویه تاکه کانی کومه لگا به پینج شیوه کاردانه ویان ده بیت له دزی ئه و شیوه ژیا نه ی له کومه لگادا ریخراوه، که بریتین له مانه ی خواره وه:

0	کاردانه وه	Reaction	Goals اهداف	Means وسائل
1	Conformists	پابه ندبون (التوافقي)	+	+
2	Innovationists	داهینان (الابتکاریه)	+	-
3	Ritualists	نه ریتخوازی (الشعائریه)	-	+
4	Retreatists	هه لگه رانه وه (الانسحابیه)	-	-
5	Rebellion, Rebels	یاخی بوون، ئاژاوه گیری (التمردیه)	-	-

لښکچره کانی بابه تی
تاوان و کومه لگه

قدم میرتون تصنیفاً لأنماط استجابات الأفراد أو تكيفهم لذلك التفاوت بين الأهداف المرغوبه والمحدده ثقافياً (أي النجاح) وبين الأساليب المتاحة لتحقيق هذه الأهداف. وقرر أن هناك خمس أنماط لتكيف الأفراد في المجتمع . أول هذه الأنماط وظيفي. أي يساعد على بقاء النسق الاجتماعي. والأربعة الآخرين ضارين وظيفيا . أو أنماط تكيف منحرفة . أي يهددون بقاء هذا النسق . وهذا الأنماط الخمسة هي:

۱. پایه ندبون (التوافقي): لهم جوړه کاردانه وه يه دا تاك (ثامانج و ثامرازه کان) ی کومه لگا قبول ده کات و به هه موو توانايه کييه وه هه ولّ ده دات به ده ستیان بهیښت، ئەم جوړه کاردانه وه له هه موو کاردانه وه کانی دیکه زیاتر بلاوتره و زورینه ی تاکه که کانی کومه لگا ده یانه ویت به و ثامانجان به گن که کومه لگا بوی دیاری کردوون و به و شیوه یه ش به ده ستی بهیښن که کومه لگا ره زامه ندی له سهر ده ربرپوه: بویه هه تا زیاتر له کومه لگا دا شوینکه وته ی هه بیت کومه لگا زیاتر ثامانج ده بیت. تاك گوپرایه لی به هاو پپوه ره کومه لایه تیبیه کان ده بیت و هه ولّ ده دات ئەو ثامانجه به ده ست بهیښت که له لایه ن کومه لگا وه دیاری کراوه، وه ک به ده سته یانی (پروانامه، خانوو، سه یاره، هاوسه رگیری،) بو به ده سته یانی ئەم ثامانجان تاك ریگه ی ره واو و یاسایی ده گریته بهر، هه ولّ ده دات به رهنج و تیکوشانه ی خو ی به ده ستیان بهیښت.

۲. داهینان (الابتکاري): لیره دا تاك ئەو ثامانجان ه ی قبوله که کومه لگا دیاری کردووه، به لام ثامراز و ریگا کانی به ده سته یانی ئەو ثامانجان ه ی

لېكچهره كانی بابه تی
تاوان و كۆمه لگه

قبول نییه، بویه ریگای نارہوا و نایاسایی ده گریته بهر به به شیوہی نؤی
و داهینان، گوئی به بهها و پیوه ره کانی کۆمه لگا نادات، گرنګ ئه وهییه
به دهستی بهینیت: گرنګ نییه چۆن به دهستی دهینیت. ئاماده یه (دزی،
فیل، ناپاکی، درۆ، گهنده لئ، ماستاو، ته زویر،....) بکات ته نها بۆ ئه وهی
(بروانامه، خانوو، سه یاره، هاوسه رگیری،....) هه بیته تاكو پئی بگوتریت
که سیکی سه رکه وتوو و هه ست به که می نه کات به رامبه ر به خه لکی.

۳. نه ریتخوازی (الشعائری): له م جوړه کاردانه وه دا: تاك به هیچ جوړیک

ئاماده نییه ده ست له بهها ئه خلاقى و پیوه ره کان به ربدا، به لام
ئاماده یه ده ست له ئامانجه کان به ربدا، له سه ره تا دا هه موو تاوان و
هه و لئ خوئی به گه ر ده خات تاكو بهو ئامانجان به گات، به لام کاتیک زانی
نا توانیت پیمان بگات ئه وکات گرنګی به وه نادات که (بروانامه، خانوو،
سه یاره، گه شتی ولاتان،....) ی هه بیته، بویه ئاستی خواسته کانی نزم و
که م ده کاته وه، چوونکه به لایه وه گرنګه (راستگۆ، ده ستپاک، سه رراست،
خاوه ن که سیته یه کی جوان و شه ره ف ...). تاك هه موو هه و لئکی خوئی
ده دات تاكو سه ربکه و پت، به لام ئه گه ر نه شیتوانی ئه وا ئاماده نییه ریگه ی
هه له بگریته بهر و بهها کانی خوئی له ده ست بدات، و اتا ئه م جوړه تا که
به ته واوی پیچه وانیه تاکی دووه مه.

۴. کشانه وه، هه لگه رانه وه (الانسحابی): تا که کان کاتیک به هوئی ئه و ژینگه

(سیاسی، کۆمه لایه تی، ئابووری، ده روونی،....) یه ی تیی که وتوون ناتوان
ئامانجه کانیان به ده ست بهین و به خونه کانیان بگن، بویه ئه وان توشی

لېكچهره كانی بابته تاوان و كومه لگا

بېزارى و ناموږى دهن، بهوږى ئه موهه دووره پهرېز دهن و ده كشيته وه له كومه لگا، ئه م جوړه تاكانه روو له به كارهيئانى ماده هوشبه ره كان ده كهن يان كوچ ده كهن بو ولا تيكي ديكه، يان هه ولى خو كوشتن ده دهن، ئه مانه هه ست به ته نهايى و بى كه سى ده كهن، هه ست ده كهن ژيان قورسه و ئه مېش تواناى نيه به رگه ي ئه م هه موو ئازاره بگرېت، تي كه لى مه راسيم و بو نه كان نابيت، په يوه ندييه كومه لايه تيه كانى لاواز ده كات و حه زى له تي كه لى خه لك نابيت، چونكه نه يتوانيوه ئه و شتانه به ده ست به نييت كه كومه لگا له تاكى ده خوازييت.

ه. ئازاوه گيرى و ياخى بوون (التمردي) : له دواكار دانه وه دا: تاكه كان دژى هه موو ئه و ئامانچ و پيوه رانه ده وه ستن كه كومه لگا ديارى كردووه بويان، ئه وان له شيوه ي گروهى ياخى كوډه بنه وه، (ئامانچ، خه ون، به ها، پيوهر، ...) ي تايه ت به خويان دروست ده كهن. له كومه لگا ئه وروپيه كان چه ندين جوړ له و گروه پانه هه يه و هه ريه ك به ئامانچ و ريگه يه ك دژايه تى كومه لگا و به ها كانى ده كات، ئه وان هه ولى ئه وه ده دهن به ها و ئامانجه كانى خويان له سه ر كومه لگا بسه پينن و له ملاملا نيه زورينه ي كومه لگادان و ئامراز و ئامانچيكي نوئ و جياواز له وه ي كومه لگا بوخويان ديارى ده كهن، ئه مانه نه ئامانچ و نه ئامرازه كانى كومه لگايان قبووله.

لېكچهره كانی بابه تی
تاوان و كۆمه لگه

دووهم: تیوری ((تیکه ل بوونه جودایه کان)):

ئیدوین سیزه رلاند زانایه کی کۆمه لئاسی و یه کیك له ناودارتین پسیورانی تاوانناسییه، گرنگترین کتیبه کانی (پره نسپیه کانی تاوانناسی) یه که هه ندی که س به ئینجیلی تاوانناسی ناوی ده به ن و له سالی ۱۹۲۸ بو یه که م جار به چاپی گه یاند، له سالی ۱۹۷۸ بو جاری ده یه م چاپ کرایه وه. سیزه رلاند به بیردۆزی تیکه ل بوونه جوودا کان و بیردۆزی تاوانی خاوه ن یه خه سپی به ناوبانگه، له سالی ۱۹۵۰ کۆچی دواپی کرد بیردۆزی یه که می له سالی ۱۹۳۹ له چاپی سییه می کتیبه که ی بلاو کرده وه که ئەو ده مه حه وت مه سه له ی یه که می تیدابوو، به لام له چاپی چوارهم (۱۹۴۷) هه ندی گۆرانی به سه ردا هینان و دوو مه سه له ی هه شته م و نۆیه میشی خسته سه ر. هیرمان مانهایم ده لئ: ئەگه ر خه لاتی نۆبل به تویره رانی بواری تاوانناسی بدرایه، که دیاره ندری، ئەوا ده بوو سیزه رلاند به بی سئ و دوو له سه ر بیردۆزه که ی دووهمی، واته بیردۆزی تاوانی خاوه ن یه خه سپیه کان، پیی به خشرایه.

بیردۆزی تیکه ل بوونه جوودا کان:

ناوه رۆکی بیردۆزه که:

خاوه نی ئەم بیردۆزه زانای به ناوبانگی ئەمریکی (سیزه رلاند). بنچینه ی بیردۆزه که شی ئەوه یه که تاک له میانه ی تیکه ل بوونی له گه ل جووره ها گرووی ناو کۆمه لگا ده که ویتته ژیر باری چه ندین کاریگه ری جوړاوجۆر که هه ندیکیان به ره و تاوان و سه رپیچیکردنی یاسا پالی ده دن و هه نده که ی تریش به ره و ریزگرتن له یاسا، ئینجا ئەگه ر له دوا جاردا لایه نی یه که م سه رکه وت ئەوا به ره و تاوان ده چی، ئەگه ریش لایه نی دووهم به سه ری زالبوو ئەوا خۆی له تاوان ده پاریزی. جا سیزه رلاند بیردۆزه که ی خۆی له نۆ مه سه لاندای پیشان داوه، که هه نگاوه یه ک له دوا یه که کانی رۆیشتنی که سیکه به ره و تاوان، خۆی ده به ستی و له سه ری به نده که ئەمانه ی خواره ون:

لیکچہرہ کانی بابہ تی تاوان و کۆمہ لگہ

۱. تاك (الفرد) تاوانہ رەفتار لە رێگەى (فیربوون) هەوہ وەردەگرێ نەك لە رێگەى بۆ ماوہ، كەواتە ئەو كەسەى مەشقى تاوانکردنى نەدییبى ناتوانى تاوانە رەفتاریك لە خۆیەوہ بێنیتەدى هەروەك چۆن ئەندازاریكى میکانیکی ناتوانى ئامییریكى میکانیکی دروست بکات ئەگەر پێشتر میکانیکی نەخویندبى.

۲. کردارى فیربوونی تاوانە رەفتار لە میانەى (پەیوەندی کۆمەلایەتی) یەوہ دیتەدى، واتە هاموشۆکردن و هەلسان و دانیشتنى تاکەكە لەگەل كەسانى دیکە. ئەم پەیوەندیەش مەرج نییە زارەكى (واتە گۆرینەوہى قسە و گوفتار) بێت، بەلكو دەكرى بە ئیشارەت و جوولەش بێت.

۳. بەشى بنەرەتى و بنچینەى کردارى فیربوونی تاوانە رەفتار لە سنوورى ئەو گرووپانە دیتەدى كەوا پەیوەندیەكى توندوتۆل لە نێوان ئەندامەکانیان هەیه. واتە فیربوونەكە بەپەلەى یەكەم لەرێگەى ئەو (پەیوەندی و هاموشۆکردنە كەس و تاییەتی) یەوہ دیتە بەرھەم كە لەنێوان کۆمەلە كەسیكى لەگەل یەك گونجاو و تەباو خۆشەویستدا هەیه. ئەمەش مانای واىە كە ئامرازەکانى پەیوەندیە کۆمەلایە گشتیەکانى وەك تەلەفزیۆن و سینەماو رۆژنامەکان تەنھا رۆلێكى لاوەكى و لاوازیان هەیه لەپیکهینانى تاوانە رەفتار.

۴. کردارى فیربوونی تاوانە رەفتار دووشت دەگریتەوہ:

❖ **هونەرى تاوان کردن وەك (خۆئامادەکردن، دانانى پیلان، رێگەکانى ئەنجامدان، چۆنیەتى شاردنەوہ...)** كە هەندیک جار زۆر وردە و، هەنێ جارى تریش زۆر سادەیه.

❖ **ئەو پالنەر و مەیلانەى كەسەكە بەرەو رەفتارە تاوانیەکان هەنگاو پێ دەنێ و بیانووى ئەم رەفتارانەى بۆ دەدۆزنەوہ.**

۱. تاك لەناو کۆمەلدا لەگەل دوو جۆرە گرووپ تیکەل دبیت: (گرووپێكى باش) كە پێیان واىە یاسایەکانى ولات دادوهرییان تیدایە و پێویستە ریزیان لى بگیری و سەریچی نەکرین: (گرووپێكى خراب) ییش كە پێیان واىە یاسایەکان پووچن و نرخیان نییە و پێویستە پیشیل بکری و سەریچیان لى بکری و گوێیان پێ نەدری، جا تاك بەهۆى هاموشۆکردن لەگەلئاندا لییان فیردەبى.

لېكچهره كانی بابته تاوان و كۆمه لگه

۲. تاك (بهراورد) له نېوان ههردوو جوړی بو چوونه باش و خراپه كان دهكات و يه كيكيان (هه لده بژيری)، ئینجا ئه گهر بو چوونه كانی تايهت به سه رپيچيكردي تاوانی په سند كرد ئهوا ده بېته تاوانبار، به لام ئه گهر بو چوونه باشه كانی په سند كرد ئهوا تاوان ناكات. جا تاك په يوه ندى هاموشو كړدى له گهل كام له م دوو گرووپه ي به هيزو پتر بېت، بوچوونى ئهوا گرووپه زياتر ده چيته ميشك و له سه رى ده روات.

۳. لكانی كه سه كه به لايه نى چاك (كه ريز گرته له ياسا) يان لايه نى خراپ (كه سه رپيچيكردى ياساو تاوان كړنه) ريزه ييه و ده وه ستيته سه ر چوار شت: **دووباره بوونه وه، بهرده وامى، پيشتري، قوولى.** مه به ستيش له دووباره بوونه وه برپتیه له ديتنى هه مان هه لوپست زياتر له يه ك جار، چند ژماره ي ئهوا جارانه ش پتر بېت كه سه كه ئه وه نده پتر فيرى شته كه ده بېت. بهرده واميش واته هاموشو كړدن بو ماوه يه كى دريژ، هه رچه نده ئهوا ماوه يه ش دريژ بېت خوليا بوونى كه سه كه بو خه سلته تى ئهوا كه سانه ي هاموشويان دهكات پته وتر ده بېت. مه به ستيش له پيشتري (الاسقيه) ئه وه يه كه تاك چند زووتر فيرى ره فتاريك بېت كاريگه ريه كه ي ئه وه نده زياتر ده بېت بو نمونه ئهوا ره فتارانه ي له سه رده مى منداليه وه فيريان ده بېت زياتر ره گ و رپشه ي خويان له دل و ده روونى داده كو تن و دوور نيه هه تا ژيانى ماوه ده سته رداريان نه بى. قووليش برپتیه له پله و پايه ي و نيزيكى ئهوا كه سه ي كه سه كه لى فير ده بېت ئايا باوكه يان ماموستايه يان سه رو كه يان سه ر كړده... هتد، هه روه ها راده ي ئهوا سوژه كاردانه وه ي له دل و ده روونيدا پهيدا ده بى له كردارى په يوه ندي كړنه كه ي له گه لياندا.

۴. فير بوونى تاوانه ره فتار مه رج نيه ته نها له ريگه ي چاولي كه رى بېت: بو نمونه ئهوا كه سه ي بو سه رپيچيكردى ياسا هه لده فريو پترى ئهوا له ريگه ي كردارى تي كه ل بوونى له گهل ئهوا كه سانه ي هه ليان فريواندوه فيرى ده بېت، ئه م كرده ش به چاولي كه رى ناو نابرى.

۵. هه رچه نده تاوانه ره فتار له پيناوى هه ندى پيوستى و به هاى گشتيه وه ئه نجام ده درى، به لام ناكري به م پيوستى و به ها گشتيانه ليكى بدينه وه. چونكه ره فتاره ناتاوانيه ئاسايه كانيش بو هه مان شت ئه نجام ده درين، بو نمونه دز كه دزى

لېكچهره كاني بابه تي
تاوان و كومه لگه

دهكات بو دستكه وتني پاره يه تي، به لام ئه و كرېكاره ي كارپش دهكات هر بو دستكه وتني پاره كاردهكات، له بهر ئه وه ناكري بليين بي پاره يي هو ي دزيكرده. له م مهسه له يه دا سيزه رلاند په لار ده گريته هه موو ئه و بيردو زانه ي هه وليانداوه به سو راخكردني پالنه ركان (الدوافع) ديارده ي تاوان شي بكنه وه وهك پالنه ركان ي كامه راني، گه يشتن به پله و پا يه ي كومه لايه تي، تام و چيژ، تي ركردني سك... هتد، چونكه هه موو ئه و شتانه هه م بو تاوان هه م بو ره فتاري ئاسايي و دروستن، پيوسته پالنه ره ي ره فتاره تاوان له ره فتاري ئاسايي ليك جودا بكاته وه.

تيوري تاواني يه خه سپي

ئيدوين سه زرلاند Edwin Sutherland يه كه م كه س بوو ئه م چه مكه ي به كارهي نا له ميانه ي وتاري كيدا له زانكو ي فلادلفيا له ئه مه ريكا له به روا ري ۲۷ ديسه مبه ري ۱۹۳۹، گوتي : پوليس ته نها چاوي بريوه ته تاواني هاو لاتياني چيني خواره وه : ئه وه ي له بيرچووه كه پياوه بازرگانه كان و دهسته لاتداران ته نها به نو كي قه له ميك گه وره ترين تاوان ئه نجام ده دن. مه به ستي له يه خه ي سپي ئه وه يه كه تاوانباران چا كه ت و كراسي سپي له به رده كهن و خاوه ن پو ست و دهسته لاتن، تاواني ئه مانه گه وره تر و كاريگه رتره له سه ر ئاينده ي ولات وچيني زورينه ي كومه لگه.

جرائم اصحاب الياقات البيضاء: بأنه جريمة يرتكبها فرد من ذوي الطبقات الاجتماعية العليا وله مكانة مرموقة في نطاق مهنته. أو إنها جرائم مالية تتم من قبل أشخاص يتمتعون بالاحترام والمكانة الاجتماعية الرفيعة في المجتمع و يستغلون سلطاتهم لتحقيق مكاسب المادية الشخصية، ولاتتعلق جرائمهم بالفقر أو الامراض النفسية والعقلية أو الاجتماعية عادية، ولكن تتعلق جرائمهم بالمناصب التي يشغلونها والمكانة الاجتماعية التي يملكونها، وهذا النوع من الجرائم هو ما

لېكچهره كانی بابه تی
تاوان و كۆمه لگه

يطلق عليه اسم جرائم ذوي الياقات البيضاء. وهو مصطلح غربي يطلق على أولئك الناس الذين يقومون بعمل «ذهني» مكتبي مثل المديرين والمتخصصين، وهم بذلك يتميزون عن أصحاب الياقات الزرقاء.

الياقات الزرقاء هو شخص من الطبقة العاملة يؤدي العمل اليدوي، الذين عادة ما يأخذون أجورهم في الساعة، يتطلب عملهم جهداً بدنياً عالياً ومعرفة مهنية أو مهارة معينة، قد يشمل عمل ذوي الياقات الزرقاء العمالة الماهرة أو غير الماهرة.

تابه تهمه ندييه كانی تاوانی به خه سپی

۱. له لایه ن خاوه ن ده سته لات و سه رمایه داره كانه وه نه نجام ده دریت.
۲. به شیوه یه کی راسته و خو یان ناراسته و خو به پاساوی یاسایی و نوسراوی فه رمی نه نجام ده دریت.
۳. ئامانجی سه ره کی به ده ست هینانی پاره و سامانه خوینی تیدا نارژیت.
۴. به تاییه ت دژی یه ك كه س یان گروپیک نه نجام نادریت، به لكو دژی به رژه وه ندی گشتی نه نجام ده دریت.
۵. نه نجامده ران له شیوه ی ده سته یه کی سه رو یاسان، هه له كانی یه ك ده پۆشن و سامانی گهل له نیوان خویمان به ش ده كه ن.
۶. نه م تاوانه شوینه واری زۆر قولتری هه یه له جوړه كانی تری تاوان چونكه قوربانیه كانی نه م تاوانه زۆرن.
۷. نه وانهی نه م تاوانه نه نجام ده دن خویمان وه ك تاوانبارنابینن، به پیویستی ده زانن ریژیان بگیری و ماف به خویمان ده دن بو نه نجامدانی نه م جوړه تاوانه.
۸. تاوانیکی ریكخراوه و به پلان نه نجام ده دریت؛ تاوانبار له ماوه یه کی كه م قازانجیکی زۆر ده كات.

جوړه كانی تاوانی به خه سپی

ته زویركردن یه كیكه له بلاوترین جوړه كانی تاوانی به خه سپی، هه روه ها شایه تی دان به درو، شاردنه وه ی راستییه كان له لای كۆمه لیک به رپرس جوړیکی تر

لېكچهره كاني بابه تي تاوان و كوومه لگه

له م تاوانه ، پيلانگيږي بو كه مكر دنه وهى خه رجي پروژه كان، دزینی پاره ی گهل، له بهر گرتنه وهی پاره، تاوانی ئه ليكترؤنی و هه لڅه له تاندنی كریكاران، به رتیل خواردن، بازرگانی ژیر به ژیر، فیلكردن له بانك، به زور وه رگرتنی پاره (خاوه) وه رگرتن، گزی و ته له كه بازی، نه دانی باج و خوشار دنه وه لی، وه رگرتنی بابه ت یان وینه یه کی ناشایسته ی خه لك و وه رگرتنی پاره به رامبه ر بلاو نه كرده وه، و جرائم غسیل الاموال وانتحال الشخصية واستغلال السلطات لمكاسب الشخصية.

سییه م: تیوری چاولیکه ری

تیوری لاسایکردنه وه (گابرییل تارد)

ناوه رۆکی تیوره که:

ئهم تیوره به ناوه که یه وه دیاره که باس له لاساییکردنه وه ده کات، خاوه نی
ئهم تیوره ش زانای فهره نسی (گابرییل تارد) ه که پیی وایه تاوان وهك ههر ره فتاریکی
تری نیو کۆمه لگه له ریگه ی لاساییکردنه وه و چاولیکردنه وه ده گوازیته وه نه وهك له
ریگه ی بۆما وه وه. بۆیه ئهم زانایه پیی وایه که که تاوان دیارده یه کی کۆمه لایه تییه،
زۆرینه ی دانیشتوان بیرو بۆ چون و ره فتار و ئاره زوه کانیا ن له ریگه ی لاساییکردنه وه وه
به ده ست دینن نه وهك به سروشتی له لایان هه بوو بیته. ئهم تیوره ده کریته به
تیوری زانین له قه لهم بدریته به جوریک که تارد پیی وایه کاتییک تاک له دایک
ده بیته و له ژینگه یه ک گه و ره ده بیته، ئه و کاته ره فتاره کانی له ده و روبه رییه وه فییر
ده بیته له ریگه ی چاولیکه رییه وه، بۆیه ئهمه به زانین له قه لهم ده دریته.

پۆخته ی بیردۆزه که ی له باره ی دیارده ی تاوان ئه وه یه که ده لئ: ره فتاره کان
له ئه نجامی لیکخشان و چاولیکردنه وه په ی داده بن، ئهم بیرو که یه ش له میانه ی ئهم
نمونانه ی خواره وه زیاتره روون ده بیته وه:

ده بینی کاتییک کۆمه لیک زۆر له خه لک له گۆره پانییکدا پییکده گهن و کۆده بنه وه،
هه ریبه که یان بیرو بۆچوون و سۆزی تایبه تی خۆی هه یه و زۆر به شیان یه کتری
ناناسن، به لام ههر ئه وه نده یه تا ئاگری هه ماسه تیان له دلدا به ریاده بی، ئیدی
هه مویان ده بنه یه ک که س و پییکه وه وه کو لافاو و گه رده لوول ده چنه پییش. سه رنج
به زۆر له و خه لکه ههر به ریکه وت له وئ ئاماده بوو، به لام که له گه ل یه کتری
تیکه لبوون ولیکخشان، ئیدی که وتنه ژیرباری هه مان هه ماسه ت و رووه و یه ک
مه به ست ده ریپه رین. که که سییک که سیکی تر ده کوژی ئه وه له راستیدا چاوی
له خه لکیکی تر ده کاته وه که پییش ئه و ئهم کاره یان کردووه، هه رگیز ئهم کاره شی
نه کرد ئه گه ر نه یزانیبا خه لکیکی تر پییش ئه و ئهم کاره یان کردووه.

لېكچهره كاني باهتي
تاوان و كومه لگه

چاولي كړدنه وه، له ديدى تارد، به پيى سى ده ستوورى جيگيرى پهيدا ده بى:

ده ستوورى به كه ميان: نه وه يه كه هر چنده تيكه لى و هاموشوى نيوان كه سه كان زياتر پته وتر بيت، نه وه نده زياتر چاو له يه كترى ده كه نه وه، هه ربويه ش چاولي كړدنه وه له نيو خه لكى شاره كان زياتره وه كه له هى ديها ته كان، چونكه له وى خه لك زياتر يه كترى ده بينى و جموجول و چالاكى سيمى ژيانى وييه.

ده ستوورى دوو هميش: نه وه يه كه چاولي كهرى له سه ره وه بو خواره وه يه، واتا بچووك چاو له گه وره ده كاته وه، هه ژار چاو له ده وله مند ده كاته وه، جه ماوهر چاو له حوكمران و بهر پر سه كان ده كاته وه، خه لكى لادى چاو له خه لكى شاره كه نه وه ... هتد. نه وه تا جگه ره كيشان و مهى خوار دنه وه و بهر تيل و ته زوير و زيناو كوشتنى به ژه هرو تيرورى سياسى و مندال له بار بردن، يه كه م جار له نيو خيزانه حوكمرانه كان و چينى ده سته لاتدار و نه فسه رانى بالاي سوپادا په يدا بو ئينجا له نيو چين و توپزه كاني ترى كومه ل بلاو بوه وه.

ده ستوورى سييه هميش ده لى: موديل و نه ريت و خوه كومه لايه تيه كان تيكه ل دهن و مملانى له گه ل يه كترى ده كه ن و جيگه ي يه كترى ده گر نه وه، بو نمونه كوشتن به چه قو له لاي گه لاني جيهان ناسرابوو، به لام كه موديلي كوشتن به ده مانچه په يدا بوو جيگه ي گرته وه.

يصنف تارد المجرمين في صنفين:

۱. مجرمين حضريين.

۲. مجرمين ريفيين.

والمجرمون الحضريون هم من سكان المدن وتتميز جرائمهم بأنها مشبعة بما يجري في المدينة، كحب المادة والأعمال ذات الطابع التقليدي مثل جرائم السرقة والاحتيال والغش.

أما المجرمون الريفيون فهم سكان القرى الذين يمارسون الزراعة وتتميز جرائمهم بطابع العنف كالقتل والأعمال الانتقامية.

(داخل نیه): لایه نه چا كه كانی تیوره كه

بیردۆزه كه ی تارد له زۆر رووه وه راسته، ئه وه تا توژیینه وه كان سه لماندوو یانه زۆر له دیارده و رهوش و نه ریت و خوه كۆمه لایه تیه كان له ریگه ی تیكه لبوون و په یوه ندی و مامه له له گه ل یه كتر كرنی خه لك و چاوله یه كتری كرنه وه یان بلاءوده بنه وه، له بواری تاوانیشدا زۆر تاوان هه ن به هه مان ریگا بلاءوده بنه وه به تایبه تی تاوانه كانی. خو كۆژی، به كارهی نانی ماده سه پر كه ره كان (المخدرات)، ده رۆزه كرن، قوما، به رتیل، تۆله و كوشتن و تاوانه ئابوو ریبه كان (الجرائم الاقتصادية).

جگه له وهش ئه زمونی ژیانی رۆژانه پیمان ده لی كه چاولیكه ری هیزکی گه و ره ی هه یه له به رپا كرنی تاوان، ده بینی چه ندین رووداوی كوشتنی سه مه ره و به ناوبانگ، ریك له چه شنی رووداوی هاوشیوه ی تر ئه نجامدراون كه له پيش ئه و به ماوه یكی كورت و به هه مان شیواز و چۆنیه تی روویاندا بوو ته نانه ت دوا ی ئه وه ی بكۆژی رووداوی یه كه م له سیداره ش درابوو. ئه مه ش ئه گه ر شتیك بسلمینی ئه وه یه كه هیزی چاولیكه ری بۆپالدان به ره و تاوان له هیزی سزای له سیداره دان له تاوان زیاتره. بۆنمونه له به سه ره اتی به ناوبانگی بلازینگ كار (Blazing car) له (ئه لمانیا سالی ۱۹۲۹) كه قوربانیه كه له ناو ئۆتۆمبیل تامردن گری تیبه درابو ئه مه ش بۆبه ده سه ته ی نانی پاره ی كۆمپانیای ته ئمین، له سیداره دانی تاوانباره كه ی ریگه ی له رۆس (Rouse) ناویك نه گرت سالی ۱۹۳۱ هه مان كاری به د له به ریتانیا دووباره بكاته وه، دوا ی ئه ویش چه ندین كه سی تر له ئه لمانیا و سوپسرا به چاولیكه ری هه مان كاریان ئه نجام دایه وه كه به رووداوی یه كه میان زانیوو. له سالی (۱۹۲۷) ییش له ئه مه ریکا كچیكی دوازه سالان پارچه پارچه كراو فری درا، ئیدی مه سه له كه به مانشیتی گه و ره گه و ره له رۆژنامه ئه مه ریکا یه كان بلاءو كرایه وه به چه شتیك تاوانباره كه بووه پاله وانیک میلی ناودار، دوا ی دادگای كرن به ماوه یه کی كورت چه ندین تاوانی هاو بابته و هه مه چه شن له ئه مه ریکا ئه نجامدرا كه دواتر ئه نجامده رانیان دانیان

لیکچره کانی بابته تی
تاوان و کۆمه لگه

به وهنا ویستبوویان کاری تاوانباری یه کهم کۆپی بکه نه وه . تاوانه کانی توره
کۆمه لایه تیبیه کان.

(داخل نیه): ئه و ره خانه ی لیده گیری:

به لام له گه ل هه مو ئه وانه شدا بیردۆزه که ی تارد له که موکورتی خالی نیه. چونکه ئه و
ده لئ سهرجه م نه ریت و ره فتاره کانی مروف به چاولیکه ری بۆی دروست دبیت
که چی زۆر نه ریت و ره فتار هه ن به چاولیکه ری دروست نابن، چه ندتاوان هه یه زۆر
جار پالنه ری تاکه که سی و ئابووری و کۆمه لایه تیان به دواوه یه نه ک ته نیا چاولیکه ری.

هه ر له سه ر هه مان بنچینه ش بیردۆزه که ی تارد ناتوانئ هۆی یه کهم تاوان
له میژووشی ته فسیر بکات، هه مان شتیش به گویره ی ئه و تاوانانه ی له کۆمه لگا
دیها تیه کان و کۆمه لگا داخراوه کان ئه نجام ده درین.

له لایه کی تر: ئه وه راست نیه که مروقه کان هه مویان به یه ک پله و کویره نه مل
ده ده نه چاولیکه ری، به لکو ئه مه به ئاستی رۆشنبیری و راده ی پته وی که سایه تی
هه ری به که یانه وه به نه ده، که سی واهه یه بیرده کاته وه و نه ریتیک به ره وا نه زانی وه ری
ناگری. هه ربۆیه ش تارد نه یه توانی وه لامی ئه م پرسیاره بداته وه: بۆچی ئه وانه ی تاوان
ده که ن ژماره یه کی که می خه لکن و بۆچی زۆربه ی هه ره زۆری خه لک قایل نابئ تاوان
بکات؟

چواره م «تیوری پیکه اتنی کاردانه وه»

چواره م: ئه لبیرت کۆهین (albert cohen):

کۆمه لناس و تاوانناسی کی ناوداری ئه مه ریکیه له نیوان ۱۹۱۸-۲۰۱۴ ژیاوه
تیوری به که ی به ناوی (ورده که لتوری گه نجه لاده ره کانی شار) له ۱۹۵۵ بلاو کرده وه . له
سالی ۱۹۴۲ له زانکۆی (ئندینا) بروانامه ی به کالۆریۆسی به ده ست هیناوه؛ کۆهین
سه روکی کۆمه له ی تاوانناسی ئه مه ریکا بوو له نیوان سالانی ۱۹۸۴-۱۹۸۵ بۆ ماوه ی

لېكچهره كانی بابته تی تاوان و كۆمه لگه

دوو سال قوتابی تالكۆت پارسۆز بوو و له ژېر سه رپه رشتی پارسۆنژدا تیزی دكتورا كهی له زانكۆی هارقارد نوسی : له سالی ۱۹۵۱ ته واو كرد پاشان له ۱۹۸۸ خانه نشین كرا.

ئهو پېی وایه كاتیک تاك له شوپنیک ده ژی كه ورده كه لتوری تاوانكاری تیدایه : تاك به هوی فېربوونه وه فیری تاوان ده بېت، ئه وانهی هه مان دوخی ژیانیان هه یه به گشتی هه مان ره فتار و چاره نوسیان هه یه. كۆهین تیۆریه كه ی له بواری تاوانناسی به ناوی (نظرية تشكيل رد الفعل يان نظرية ثقافة الخاصة الجانحة)، ئهم تیۆره نایه ویت شیکردنه وه بۆ هه موو تاوانه كانی كۆمه لگا بکات: به لكو ته نها به دواي هوکاردا ده گهریت كه ئایا بۆچی زۆر به ی تاوانكاران له چینی خواره وه ی كۆمه لگان؟ كۆهین له كۆتایی توژیینه وه كه یدا گه یشته ئهو باوه ره ی كه:

مندالان پېش ئه وه ی بچنه قوتابخانه له ژیانى ماله وه یدا له جیهانی خه یالدا ده ژین و خه ون به ئاسۆیه کی رونه وه ده بینین، جیهان وهك به هه شتیکی بچكۆله یه له به رچاویان؛ بیر له وه ده كه نه وه كه گه وره بوون ژیانیان چۆن بېت و چۆن خه ونه كانیان به دی به یین! ئهم خه ونانه له كۆمه لگاوه به تاك ده دریت هیوا و ئامانجه كان له كۆمه لگاوه له دلی تاك ده چه سپیت. مندال له چاوی خۆیه وه سه یری ژیان ده كات و له به ربه ست و ئاسته نگه كان تیناگات.

كاتیک ئهم مندالانه ی چینی خواره وه ده چنه قوتابخانه و پاشان ده بنه هه رزه كار، چه ندين به ربه ست و له مپه ر دیته پېشیان وهك (هاورپیکانیان له هه مان چینی خۆیان و ئاستی ئابووریان باش نییه)، دواتر هه ندیکیان واز له خویندن ده هیین؛ دایك و باوكی ئهم هه رزه كارانه به گشتی خوینده وار نین و ریژه ی ته لاق له م ضینه زۆره، كاتیک یه كیک له (دایك یان باوك) گیان له ده ست ده دن ژیانى ئه مانه قورستر ده بیت، زۆر جاریش دایك و باوكیان كاری جهسته یی ده كهن و ماندوون و ناتوانن كات بۆ منداله كانیان ته رخان بکه ن؛ هه ندیک جاریش له وانیه منداله كان كار بکه ن و ئه ندایم خیزانیان زۆره؛ مندال و هه رزه كاره كان ژوری تایبته به خۆیان نییه؛ ناتوانن كریی خویندن بدن تاكو بچنه قوتابخانه ی تایبته و نمونه یی.....).

لېكچهره كانی بابته تی تاوان و كۆمه لگه

دوا جار به هۆی ئەم بهر بهستانه وه ئەم گهنجانە ناتوانن سهركه وتوو بن له خویندن و هه موو پۆله كان بېرن. قوتابخانه كانیش به گشتی یه ك سیستمه میان ههیه و جیاکاری پهیره و ناکه، بۆیه قۆناغ دواى قۆناغ منداله كان دلایان له خویندن سارد ده بیته وه و ههچ هه یوایه ك نابینن بۆ ئەوهی ژیانیکى باشتتر چاوه رییان بکات .

خویان به جوریک ده بینن به هۆی سیستم و له مپه ره كانی كۆمه لگاوه ناتوانن بهرده وامبن و خویان به راورد ده كهن به مندالی چینی خۆشگوزهران و ده بینن ئەوان چهند دهرفته یان له پیشه و ئەمانیش چهند به ده بختن، بۆیه هه زیان له خویندن نامینیت و له كۆتایدا به گشتی ده بنه سی دهسته:

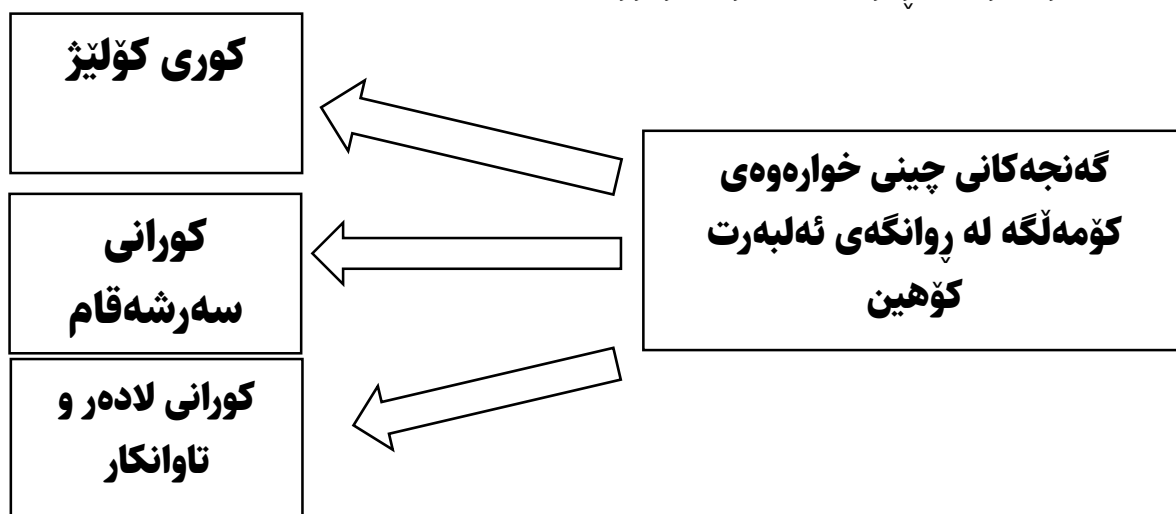
۱. كوری كۆلیژ college boys : ئەمانه به هاوکاری ماله وه یان به هۆی پیداغری خویان ده توانن به سهر هه موو بهر بهسته كان زالبن و زانكو ته واو بکهن، ئەمانه كه مینه ی چینی خواره وهن و ده یانه ویته بینه ئەو كه سه ی كۆمه لگا په سن دیان ده كات. برونامه دهرفته یان ده داتی تاكو بتوانن ژیانیکى باشتتر بۆ خویان دروست بکهن، ئەمه به هۆی ئەوهی برونامه یان ههیه و قوربانیه کی زوریان داوه ده توانن بینه كه سیکی سهركه وتوو و دوور ده بن له تاوان؛ ده توانن بزوات له ژیانیان دروست بکهن و بینه جیگای شانازی دایک و باوکیان.

۲. كورانی سهر شه قام corner boys : ئەمانه واز له خویندن ده هینن و ناتوانن بینه كه سیکی سهركه وتوو دهرفته و كاته كانیان له ده ست ده دن، چانس و ژیانیکى سنورداریان ههیه، کاری پچرپچر و كه م داها تی ده بیته، به گشتی ژیانیکى هه ژارانیه یان ده بیته و لای كه سیك كرده كهن، ده بنه كریكارو خزمه تگوزار له كۆمه لگا، دواى ته واو بوونی کاری رۆژانه خۆشی نازانیت چی ده كات و پلان و ئامانجی چیه.

۳. گهنجانی لادهر delinquent boys : ئەمانه ش واز له خویندن ده هینن، هاوری خراپیان ده بیته، هه زی هه بون و ژیانى خۆش وایان لی ده كات بیر له تاوان و لادان بکهنه وه. ده زانیت دهرفته ره واکانی له ده ست چوه و ناتوانیت ئەو شتانه ی هه بیته كه به مندالی خه ونی پیوه بینیه، به لام ده شیه ویته ئەو شتانه ی هه بیته

لېكچهره كاني بابته تاوان و كومه لگه

كه كومه لگا بو تاكي ديارى دهكات و ناتوانيت دهست بهر بدات له خهونه كاني مندالى، ناتوانيت له ژيانى روظانهى به شيوه يه كى رهوا بهرجه سته يان بكات، بويه په نا ده به نه بهر تاوان و لادان بو گه يشتن به ئاواته كاني تا پيشانى كومه لگاي بدات ئه مېش بونى هه يه و خاوه نى ئه و شتانه يه كه پيوسته تاك هه ي بيت؛ بويه دژى كومه لگا ده وه ستيته وه و توله له كومه لگا ده كاته وه چونكه ئه م له ژيانى كى خوش و دهرفه ته رهواكان بي به رى كردووه.

كوهين دوو رپگاي دهستنيشان كردووه به وهى كه لادان پاريزگارى له سيستمى كومه لايه تى دهكات:

1. ئه و چند جورېك لادانى كومه لايه تى ديارى دهكات كه به سوودى كومه لگه كوتايى ديت بونمونه: «له شفرؤشى» ده بيته هوى ئه وهى تاكه كاني كومه لگه پيوه ي سه رقالن و چندين گرژى و كيشه ي دهروونيان چاره سه ر دهكات و ئاراميان ده كاته وه، ئه م لادانه ته نها زياني بو بكه ره كه ي هه يه و له ويڊا ده وه ستييت.
2. لادان و تاوان وه كو ئامپريكى ئاگادار كه ره وه يه بو كومه لگه، سه رجه م گرفت و كيشه كان ده رده خات، ئه نجامدانى تاوان ده بيته هوى ده ركه وتنى كه م و كوربه كان، ئه مه ش رپگاي چاكسازى و رپكخستنه وهى كومه لگه ئاسان دهكات.

لېكچهره كانی بابه تی
تاوان و كومه لگه

خه سلته كانی گهنجان لهو شوینهی كه ورده كولتوری تاوانكاری تیدایه:

سمات الشباب فیبیئة ذات الثقافة الخاصة الجانحة:

- أ- سمة اللانفعیة: تتميز سمات الشباب بأنها سلوك لا تحكمه المعايير النفعیة.
- ب- سمة الحقد: یتمیز سلوك الشباب فی الثقافة الخاصة بالحقد، ویوضح ذلك من خلال السلوك التخريبي للممتلكات.
- ت- سمة السلیبة: ان الثقافة الخاصة الجانحة لیست مجرد مجموعة من القيم فی صراع مع قيم الطبقة الوسطی المسيطرة على المجتمع، بل ان الثقافة الخاصة الجانحة تستمد معاییرها وقيمها من خلال تبني عكس القيم والمعايير السائدة.
- ث- سمة المتعة الوقتیة: تتميز سلوك الشباب بالمتعة الوقتیة، فهي لا تهتم بلاهداف بعيدة المدى.

پوختهی تیوری كوهن (تیوری پیکهینانی كاردانهوه)

۱. تاكه كانی كومه لگا له سیسته می به های هاوبه ش به شداریده كهن، نه مسیسته مه جهخت ده كاته سه ربه هایه کی دیاریکراو، بونومونه نه م به هایانه له نه مریکا به های چینی ناوه نندن.
۲. نه م به ها هاوبه شاننه جهخت ده كه نه سه ر ئامه نجه كانی په یوه ندی ئورگانی بو به ده ستهینانی پیگه ی كومه لایه تیه وه، به م شیویه پیگه ده بیته ئامانجیکی كولتووری.
۳. زیاتر هل بومندالانی چیننه ناوه نده كان ده سته به رکراوه بو گه یشتن به ئامانجه كومه لایه تییه كان.
۴. دامه زراوه كومه لایه تییه كان به تاییه تی سیسته می په روه رده و فییرکردن، ره نگده روه ی به هاو ئامه نجه كانی چینی ناوه دن، له سه ر نه م بنه مایه كه سانی تر به هاكانیان له سه ر داده مه زریئن.

لېكچهره كانی بابه تی تاوان و كۆمه لگه

۵. له گه ل ئه وهی هه ژاران دیاریکراوه، زۆر جار په یوه ندی خوشه ویستانه له گه ل سیسته می قوتابخانه یی دانامه زریښ، ئه مه ش ده بیته هوی داروخانی هه ولدانیان بو گه ران به دوای پیگه ی کۆمه لایه تی.

۶. به هوی نه توانینیان له به کاره یینانی هه لی قوتابخانه یی (واته به ده سته یینانی بروانه مه ی به رز) هه ژاران ده ست به شورش و تیکووشان ده کهن له به رامبه ر به هاکانی چینی ناوه ند دا په رچه کرداریک دروست ده کهن، له کاتیکدا ئامانجیشیان پیگه یه.

۷. به تیپه ربوونی کات چینه هه ژاره کان سیسته میکی به هایی دژ به به هاکانی چینی ناوه ند دروست ده کهن، ئه مه سیسته مه ش له زۆربه ی کات نادرست و به پیچه وانه ی سیسته می گشتیه، به لام هه لی ده سته به ر کردنی پیگه ی کۆمه لایه تیان بو فراهه مده کات.

۸. ئه و چاره سه ره لاده رانه له نه وه یه ک بو نه وه یه کی تر ده گوازیښه وه، له رپگای بۆماوه ی کلتووری.

بهم جوړه ده گه ینه ئه وه ی به کورتی بلین تیوره که ی کوهن وه کو ئه ووانی پیشووی خو ی چاره سه ری فشاری بنیادی کۆمه لایه تی بۆمان ده سته به رکردووه. مندالانی چینی هه ژار که خواستی پیگه ی کۆمه لایه تیان هه یه، که چی رووبه رووی ره تکرده وه و مامه له ی خراپ ده بنه وه، بو چاره سه ری ئه م گرفته روو ده کهنه تاوان و چه ته یی (باندی تاوانی). ئه و ره خانه ی له تیوره که ی کوهن ده گیرئ ئه وه یه جه ختی کردوته سه رتاوانی هه ژاران و، تاوانی چینی بالا و چینی ناوه ندی پشتگوئ خستووه بۆیه به ره گه ز په رست تاوانبار کراوه؛ جیاوازییه که سایه تییه کانی پشتگوئ خستووه له گه ل هوکاره ده روونی و عه قلیه کان؛ پشتی به ئاماره فه رمیه کانی تاوان به ستووه ئه مه ش زۆرجار سروشتیکی سیاسی هه یه.

پینجه م: پوخته تی تیوری لیک نه چوونی هه ل:

نظریة (كلوارد واوهلن) تم نشرها فی کتاب بعنوان الانحراف والفرصة، ئەم تیۆره ههردوو تیۆری ناپیوانه ی (میترتۆن) که قسه له باره ی بونیادی کۆمه لایه تی و ئەنۆمی ده کات له گه ل تیۆره که ی (سیزه رلانده) له باره ی تیکه ل بوونه جوداییه کان کۆ ده کاته وه؛ که واته تیۆری بنیادی کۆمه لایه تی و پرۆسه کۆمه لایه تییه کان پیکه وه کۆ ده کاته وه؛ پئیوایه شیوازه ورده کولتووریه کان ره فتاری لادهر دیاری ده کات له پرووی (تاوانی و مملانی و خوکشانه وه) خاله سه ره کییه کان بریتیین:

۱. تاکه کانی کۆمه لگا له سیسته میکی به های هاوبه ش به شداریده که ن، ئەم سیسته مه جه خت ده کاته سه ره هندیگ ئامانجی ژیاندار ی وه کو سه ره که وتن به تایبه تی.

۲. ریگای ره و و نارپه و هه یه بو هیئانه دی ئامانجه کانی ژیاندار ی.

۳. ئامرازی ره و و نارپه و به شیوه یه کی یه کسان له به رده م هه موو تاکه کانداییه یان بو هه موو چین وتویژه کۆمه لایه تییه کان له به رده ستدانییه.

۴. مندالانی چینی ناوه ند و چینی بالا ئامرازه ره واییه کانیا نله به رده ستداییه یان هه لی مه شروع یان هه یه له بنیادی کۆمه لایه تی وه کو پیاوانی (بازرگان و بیرمه ند و سیاسه تمه دار و ئابوریناس.....هتد)، که چی بو مندالانی چینی هه ژار هه لی نارپه وایان له به رده میاندا یه له بونیادی کۆمه لایه تییدا (تاوانی ریخراو).

۵. په لی پیگه یشتن یان تیکه ل بوون بو هه لی ره و و نارپه و ده ستنیشانی ریخه ستنی کۆمه لایه تی ئەو ناوچه یه دا یان له و گه ره که دا ده کات، هه ر چه ندیش ناوچه که یان گه ره که که ئاستی پیگه یشتن و تیکه لاوی که متر بیت ئاستی هه لوه شان هه ی زیاترده ی.

۶. ئەو گه ره که نه ی سیمای ئەو جو ره ریخه ستن و پیگه یشتنیان تیادا زاله که په یوه سه ته به بنیادی کۆمه لایه تی هه لی نامه شروع ژینگه یه کی له بار دروسته ده کات بو فیڕکردنی ره فتاری لادهرانه (تاوانی ریخراو)، له جو ری ئەم گه ره که نه دا

لېكچهره كانی بابته تاوان و كۆمه لگه

ورده كولتورى لاده رانه يه كيك له و نمونانه وهرده گرى، ئه مهش لايخويه وه پشت به ئاستى گه يشتن به بونىادىكى نامه شروع ده به ستيت، به مشيوه يه خواره وه:

❖ كاتيك ههلى به شداري كردن به سهركه و توويى له به رده ست داده بيت له بونىادى ناره وادا له لاي ميړمندا لان، ده بيته هوى دروست بوونى شيوه ي باندى تاوانى ريخراو؛ ئه و باندا نه ده بنه جيگاي سه رنج و چاولي كردن بو ئه وانيتر له هه رزه كاران.

❖ به لام كاتيك ههلى گه يشتن بو بونىادى كۆمه لايه تى ره و و ناره و ديارى كرا و ولا وازه، يان هه لپه سيړدرا وه، گروهى چه ته ي خو كيشا وه دروست ده بن، گرفته كانيان زورچار له ريگاي به كارهي نانى ماده هوشبه ره كانه وه چاره سه رده كه ن.

❖ گه ره كه هه لوه شا وه كان كه كونترو لى كۆمه لايه تيان لا وازه چه ته ي هه لوه شا وه دروست ده كات؛ كاتيك ميړمندا لان له هه لى ره و و ناره و بى به ش ده كر ين، ئيتر شيوه گشتيه كه ي ورده كولتورى چه ته كان پشت به مملانى ده به ستيت، ئه مهش به گشتى شيوه تون دوتيرى په يره وده كات ئازار به بونىادى كۆمه لايه تى ره و و ناره و ده گه يه ني ت.

شه شه م: تيورى له كه (الوصم) labeling

هه ردو و زانا (ئه دون ليمرت) و (هاوارد بيكه رى) ئه مه ريكي ئه م تيوره يان دامه زران دو وه، لميرت له كتيبه كه يدا به ناوى نه خو شى كۆمه لايه تى، له ۱۹۵۱ بلاوى كرده وه، هاوارد بيكه ر له كتيبي (هزرى كۆمه لايه تى له خورافه وه بو زانست) ئه م تيوره يان دامه زران د، پاشان بارنز لى له كتيبي (بيگانه كان : چه ند تويزينه وه يه كه له كۆمه لئاسى لادان) چه ندين زانبارى بو ئه م تيوره زياد كرد، ئه م تيوره له راقه كردنى ره فتارى تاوانكارى و لاده رى جه خت ده كاته سه ر تيروانىنى كۆمه لگا بو كردارى تاك، كاتيك تاك له كۆمه لگادا تاوانيك ئه نجام ده دات له وه به دوا وه كۆمه لگا تيروانىنىكى جيگير و نه گورى ده بيت بو ئه و تاكه؛ كاتيك تاك خو ي ده بينيته وه كه به دريژايى ژيانى تۆمه تبار ده كر يت به ئه نجامدانى تاوان، ئه و كات هه رگيز ناتوانيت خو ي بو باشت بگوريت و له كۆمه لگا و ژيانى كۆمه لايه تى بيزار ده بيت؛ لي ره دا

لېكچهره كانی بابه تی
تاوان و كۆمه لگه

كۆمه لگا تاوانكار ناچار ده كات دووباره تاوان ئه نجام بداته وه، ئه مه ش وهك
تۆله كرده وه په تی له كۆمه لگا.

به پېچه وانه شه وه ئه م تیوره هه ر راسته، چونكه زور جار له كۆمه لگادا تاك تاوان
ئه نجام ده دات به لام كۆمه لگا (له كه) په كی پوزه تیغی بو تاك هه یه، چونكه پېشتر
ئه م تاكه ناوبانگيكي باش و پله په كی به رزی هه بووه، ئه ویش پېی وایه كۆمه لگه
نه زان و گه وچه ئه گه ر تاوانی گه وره تریش بكات كه س پېیان نازانی. ئه م تیوره
پېی وایه ئه وانه ی سهر به ناوه ندیكي كۆمه لایه تی نزم و ئاستی ئابوریان لاوازه،
كۆمه لگا زیاتر (له كه) په كی نیگه تیغی بویان ده بی.ت.

پوخته ی تیوری له كه (الوصم):

خاله سه ره كییه كان یان پوخته ی بیردۆزی له كه:

1. كۆمه لگا كۆمه لیک به های كۆمه لایه تی هه مه جور و جیاوازی تیادا هه یه .
2. جور ی هه ر ره فتاریکی مرؤف ته نیا له ریگی جیبه جیكردی به هاكان به سه ریدا
دیاری ده كری، به مه ش پیناسه ی ره فتار به لادهر له ریگی كاردانه وه بو ئه م
ره فتاره ده بی.ت.
3. لادان بریتییه له جور ی كاردانه وه ی كۆمه لگه بو كاریك یان ره فتاریك نك بو
خودی ره فتاره كه، واتا ئه گه ر كاردانه وه نه بی.ت لادانیس بوونی نییه.
4. كاتیك كه بینهران درك به كاریك ده كهن و به لادانیس هه ژمار ده كهن، به مه
له كه له سه ر ئه نجامده ره كه ی داده نی.ت.
5. پرۆسه ی كاردانه وه یان له كه دار كرن زیاتر رووده دات بو ئه وه كه سانه ی كه
بپه یز و بی ده سه لاتن، به مه ش لادان زیاتر له ناو توپزی بپه یز و بی ده سه لاته كان
باوتر ده بی.ت له كۆمه لگه دا.

لېكچهره كاني بابه تي تاوان و كومه لگه

۶. بينه ران سهيري كه سي له كه دار ده كهن بهو شيوه ي كه ره فتره كاني په يوه سته بهو له كه ي كه له سهري دانراوه، واتا كه سي له كه دار به پله يه ك وه كو تاوانبار سهير ده كړئ و خه سله ته كاني ديكه ي فهراموش ده كړئ.

۷. ئه و كه سه ي له كه داره جگه له وه ي كه تيروانيني خه لكه وه لاده ره، خو شي ده گاته ئه و قوناغهي قبولي له كه دار بيه كه ده كات تا ده ي كاته ناسنامه يه كي خودي؛ ئه م بابه ته ش دوه ستيته سر پيشيني تاكه بو خودي خو ي له لايه كه وه، هي زي پر و سه ي له كه دار كرنه كه له لايه كي ديكه وه.

۸. به م ش ره فتره ي تاكه كه ده گور ي ت و ده بيته هو ي دروستبوني لادان به هو ي ممارسه كرنه ي تاكه كه بو ژياني روژانه ي له ريگاي قبول كرنه ي پر و سه ي له كه دار كرنه كه، به م ش داهاتووي وه ك رابردوو ليدي ت و تاكه كه خو ي يه كلابي ده كاته وه له سر ئه نجامداني تاوان.

تيوري له كه تاوانه كان بو دوو پولې سه ره كي دابه ش ده كات:

۱. ئه و تاوانه ي كه تاك ئه نجامي ده دات له بهر فراهه مېووني هو كاره سه ره تا بيه كاني تاوان وهك (هه ژاري، خراپي دخي خيزان و پهروه رده، لاسايي كرنه وه، لاوازي كو نترول... هتد).

۲. تاوانه لاهه كي بيه كان: خاوه ن پيشينه كان سه ره تا تاوان ئه نجام ده دن، پاش وه رگرتني سزا و گه رانه وه بو كومه لگا، به لام كومه لگا هي شتا له كه يه كي نيگه تي ف بهو تاكانه ده دات، واتا جاري دووه م كومه لگا، تاك ناچار ده كات كه تاوان ئه نجام بداته وه، چوونكه به نزم و كه م ئه و تاكه ده بيني ت و ئاماده نيه جار يكي تر قبولي بكه نه وه، كومه لگا تو به و په شيماني و دووباره پيگه يان دنه وه ي تاكي تاوانباري قبولي بيه و برپاري چه سپاوي هه يه بو تاكه كه. كه واته له جاري دووه م هو كاره كاني تر پالنه ري سه ره كي تاوان نيين، به لكوو له كه نيگه تي ف ه كه ي هو كاري تاوانه.

حه وته م: بیره دۆزی مملانی

من علماء هذا النظرية (فولد، ورث، سیلن، ترك، كوني، غیرهم):

خاله سه ره كییه كان / پوخته ی بیردۆزی مملانی

۱- مملانی راستیه كه له ژیان و دیارترین خه سه له ته كانی كۆمه لگایه.

۲- له بهر كه می سامانه مادی و كۆمه لایه تییه كان داواكاریه کی زۆری له سه ره بویه هه ولی كۆنترۆلكردنیی ئەم سامانه ده بیته هۆی دروستبونی مملانی له كۆمه لگادا.

۳- كۆنترۆلكردنی ئەم سامانه هیز دروست ده كات، ئەو هیزه ش به كاردیت بۆ پاریزگاری كردن له م سامانه و گه شه كردنیان بۆ بهرژه وهندی طرووتیک له سه ر حیسابی بهرژه وهندی گروهپه كانی دیکه.

۴- ئەو كاته یكه گروهپیک كۆنترۆلی گروهپه كانی دیکه ده كهن، هه ول ده دن سه رچاوه كانی كۆمه لگا به كاریین بۆ پاراستنی بهرژه وهندییه كانیان و بهرده وامبونی سه یته ره یان له سه ر گروهپه كانی دیکه.

۵- یاسا سه رچاوه ی هیزه له كۆمه لگه داده نریت، كه هیز ده به خشیته گروهپه زل هیزه كان بۆ كۆنترۆل كردنی گروهپه بی هیزه كان.

۶- یاسا داده ریزری بۆ گوزارشتكردن له به هاو بهرژه وهندی گروهپه زاله كان ئه ویش بۆ كۆنترۆلكردنی ره فتاری گروهپه لاوازه كان.

۷- جیبه جی كردنی یاسا به شیوه یه کی زۆره ملی ده بیته هۆی جه خت كردن له سه ر ره فتاری گروهپه لاوازه كان، به مه ش زۆر له ره فتارو هه لسه كه وتی گروهپه بیه یزه كان به شیوه یه کی ناگونجاو قه ده غه (تاپۆ) ده كری.

به مه ش ده توانین بلیین مملانی به هۆی جیبه جی كردنی یاسا به شیوه یه کی زۆره ملی له سه ر گروهپه لاوازه كان له لایه ن گروهپه به هیزه كان له لایه كه وه، جیبه جینه كردنی گروهپه لاوازه كان بۆ یاسای گروهپه به هیزه كان له لایه کی تره وه ده بیته هۆی دروستبونی ره فتاری تاوانکاری به هۆی پیشیل كردنی رپسایه كان.

ههشتهم: بېردۆزی فاكتهره ئابووریه كان

دیاره ههر له دیر زه مانه وه هه ژاری و دهستکورتی و بی ریگه و جیگه یی به یه کیك له گرنگترین هوپه كانی تاوان زانراوه. زۆر له فهیله سوفانی یۆنانی و رۆمانی له چه رخه كۆنه كان و فهیله سوفه عاره به كان باروودۆخی ئابووریان وهك هوپه کی تاوان دیراسه كردهوه، چونكه زۆر دیاردهی ئابووری ههن وهك هه ژاری، بیكاری، ناجیگیری دۆخی ئابووری كه کاریگه ریه کی زۆریان به سهر دیاردهی تاوانه وه هه یه.

لایه نگرانی ئەم بېردۆزه پپی وایه فاكتهری ئابووری هوئی تاك و تاقانهی بهرپابوونی دیاردهی تاوانه. زۆرن ئەو بېردۆزانهی لهم بواره وه هاتوونه ته كایه وه، به لام گرنگترینیان ئەوه یانه كه زانای هوڵهندی (بۆنجیر) دایناوه كه به ناوی بېردۆزی سیسته می سه رمایه داری ده ناسرئ و ئیمهش لیره دا وه كو نمونه ی بېردۆزه كانی فاكتهره ئابووریه كان وه ریده گرین:

بېردۆزی سیسته می سه رمایه داری

ناوه روکی بېردۆزه كه :

(بۆنجیر) خاوه نی ئەم بېردۆزه یه و له کتیبه به ناوبانگه كه ی خوئی به ناوی (تاوان و باروودۆخه ئابووریه كان) ده لی : سیسته می سه رمایه داری هوئی تاوانه ره فته ره كانه، چونكه ئەم سیسته مه له ههر جیگایه كدا پیاده بكرئ زۆربه ی خه لكه كه داویته ژیر بالی حاله تئیکى ئابووری سه خت و هه میشه گیانی خو په رستی و رق و كینه یان له ناو دلدا بهرپا ده كات كه ئەمهش به ره و تاوان پالیان ده دات.

شیکردنه وهی ئەم قسه ی سه ره وهش ئەوه یه كه ئەم سیسته مه له سهر چه ند بنچینه یه ك وه ستاوه كه هه ریه كه یان پالنه ری جو ره تاوانیکه؛ بۆ نمونه بنچینه ی به ده سه ته یینیانی قازانج وه ربگره، ده بیته بازرگان بۆ ئەوه ی گه وه ره ترین قازانج

لیکچره کانی بابه تی تاوان و کۆمه لگه

به دهست پینی هه ولده دا شمه که کانی به نرخى زۆر بهرز بفرۆشى ، دوريش نيه له م پیناوه دا په نا بهر پته بهر تاوانه کانی فیل و هه لخه له تاندن، ههروه ها پيشبرکي نيوان خاوه ن کۆمپانیاکان زۆر جار ان وایان لیده کات په نا بهرنه بهر تاوان بو ئه وهى به سه ر رکابه ره کانیان زال ببن، چونکه هه وللى ئه وان هه ر ئه وه نيه داها تى دارایی خۆيان به دهست بهینن، بگره مملانی کۆمپانیاکانی تریش بکه ن که ئه مه ش به هه ندیکردار دپته دى که تاوان وهك **داشۆرین (جنیودان)** و هه ولدانی به درۆ (البلاغ الكاذب).

ههروه ها ده لى : له ژیر سایه ی سیسته می سه رمایه داریدا جیاوازییه کی زۆر له نیوان چینی خاوه نکاران و چینی کریکارانده هیه له پرووی خانوو، جل و بهرگ، خواردن، خویندن و زۆر له پیوستیه کانی ژیا نی هاوچه رخ، بو نمونه سه عاته دریشه کانی کارکردن، باری ناهه مواری کاری کریکاران، نه بوونی (تعویض) ی بیکاری و ته ندروستی، که می کرئ، نه خوینده واری، نه بوونی جیگه ی حه وانه وه... که هه مووی گیانی رق و کینه و ئیره یی (حه سودی) له دلئ چینی کریکاراندا بهرپا ده کات دژی چینی خاوه نگاران و خاوه ن سه رمایه کان که زۆریان له رپگه ی تاوانه وه ئه م رق و کینه یان ده ریژن.

نهك هه ر تاوانی دزیکردن و تاوانه ئابوو ریه کان بگره « بۆنجیر » پیی وایه زۆر جوړی تری تاوان هه ن که سیسته می سه رمایه دارى به شیوه یه کی ناراسته وخو ده بیته هو ی سه ره له دانیان، بو نمونه ده لئ تاوانه جنسیه کان بو یه سه ره له ده ن چونکه خه لکه که به هو ی هه ژاری و نه دارى ناتوانن ژن بهینن، ههروه ها تاوانه کانی مادده سه رخۆشکه رو سرکه ره کان هو یه کی ده گه ریته وه بو دریشه کانی کارکردن و بیکاری له لایه ك و پروپاگه نده ی کۆمپانیاکان بو ئه و ماددانه به جو ره ها شیوازی پروپاگه نده که ده بیته هو ی هاندانی خه لکه که بو رووتیکردنیان، له لایه کی تر دا .

سذر لاند پیی وایه له ژیر سایه ی سیسته می سه رمایه داریدا پاره و سهروه ت بووه ته به ها له کاتی کدا هه ژاری و بیبه شی بوونه ته زه لیلی و سوکایه تی، بو یه پاره هه لگرتن

لېكچهره كاني بابه تي
تاوان و كومه لگه

بووته فزىلهت ئهو كوده تايهش له بههاكان بوونه هوئى بهرز بوونه وهى رېژهى تاوان،
چونكه تيشكخرايه سهر پاره كوكردنه وه نهك به شيوازى پهيدا كړدى.

خاوهنى تيورى سيستمى سهرمايه دارى بابه ته كانيان له كوټايى كورته ده كه نه وه بهم
برگه يه ده يخه نه روو: سيستمه مهى سهرمايه دارى ده وه ستېته سهر بنه ماي زولم
كردن، ئه وهش رولله كى بهرچاو ده بينى له گه شه كړدى گياني خودى و خو په رستى،
جا له لاي خاوهن كار و سهرمايه داره كان بى كه وايان لېده كاتن تاوانه ئابووريه كان
ئهنجامېدهن، بهمه به ستى ده وله مهندي و پاريزگار ي كړدن له سهروهت و سامانيان،
به رېگه يه كى ناروا له سهر مافى ميللهت و چينى هه ژار، يان له لايه ن چينى كرېكار
و هه ژاره و كه وايان لېده كاتن رېگه ي ناروا بگرنه بهر بو باشتر كړدى بارودوڅى
ئابووريه خراپه كه يان، كه له زوربه ي كات رېگه ي په وايان بو فه راهم نه كراوه.

(داخل نيه): چالاكويه كاني بيردوزه كه ي بونجير:

هه لېبه ته بونجير راستى پيكاوه كه له بيردوزه كه يدا رولى فاكته ره ئابووريه كاني
وه كو هوپه كى بنه رته ديارده ي تاوان خستو ته روو، چونكه ئاماره كان هه ميشه
سه لماندويانه په يوه نديه كى توندوتول له نيوان بارى ئابوورى و ديارده ي تاواندا
هه يه؛ هه تا بارى ئابوريبى خه لك باش بوويټ ژماره ي تاوانه كان كه م بوته وه به
تايبه تي تاوانه كاني سهر مال و مولك، هه تا بارى ئابووريشيان سهخت و خراپ
بوويټ رېژه ي تاوان روو له زيادى بووه.

(داخل نيه): ئه وره خانه ي لى ده گيرى:

۱- ئه م بيردوزه نه يتوانيوه سه رجه م فاكته ره كاني تاوانه ره فتار ده ستنيشان بكات،
به لكو ته نها باسى يه كيك له و فاكته رانه ده كات، ئه وپيشيان ئه گه ر بلين هوئى زور
له و تاوانه نيه كه به مه به ستى ده سته بهر كړدى نانى سك و كه لوپه لى ترى
پيويسى ژيان ئه نجام ده درين، وهك تاوانى دزى، ئه وا چه ندين تاوانى تر هه ن كه

لېكچهره كانی بابته تی تاوان و كۆمه لگه

تاوانبار له كارکردنیاندا مهبهستی تری ههن نهك مهبهستی ئابووری، ئەمانهش وهك تاوانه كانی كوشتن و دهستدریژیكردنی سهر كهسانی تر و تاوانه جنسیهكان كه ئامارهكان له زۆر ولاتانداپیشانی دهدهن پهیوهندیان به باری ئابورییهوه نیه.

۲- به پپی ئە بیرهۆزه دهبی سهرجه م ئەندامانی كۆمه لگای سهرمایه داری تاوان بکهن، چونکه هه هه موویان له ژیر یهك سیسته مده دهژین، کهچی ئەمه پپچه وانهی راستیه، ئەوهتا دهبینی ئەوانهی تاوان دهکهن تهنه کهسانیکی کهم ژمارهن و تهنه پپژهیه کی بچوک ده نوینن به گویره ی سهرجه م ژمارهی دانیشتون.

۳- به پپی بیرهۆزه که ی بۆنجیر دهبی له ولاته سۆشیالسته كان تاوان بوونی نه بیته، کهچی ئەمه پپچه وانهی راستیه، ئەوهتا کاتی خو ی رابه ری ئەو ولاتانه که یه کیتی سوؤقیه تی بوو تاوانی تیدا بنبر نه کرا.

(داخل نیه): تیوری رۆبهرت ماکیفه ر:

ژیانی كۆمه لایه تی ته نیا به هۆی کارلیکی به رده وامه له نیوان به رژه وهندی و هه لویسته، هه موو ئەو شتانه ی که له ژیانمان هه یه ته نیا بو به رژه وهندی دروستکراون و ره فتار و هه لسوکه وتمان به پپی ئەوهیه که تا چه ند ئەو شتانه له به رژه وهندی ئیمهن (هاورپیه تی، خزمایه تی، هاوکاری، ناکوکی، دوژمنایه تی، هاوپه یمانی، جهنگ، خویندن....). هه مووی له خزمه تی به رژه وهندیایه، جوړی به رژه وهندی جوړی هه لویسته و ره فتار دیاری ده کات.

ئەو تیۆره باوه ری به چه ند بنه مایه ک هه یه که بریتین له:

۱. ئەو ژیانه ی ئیمه پرپه تی له به رژه وهندی، زۆرجاریش به رژه وهندییه كان دژپیک ده وهستن و په یوهندی نه رینی دروست ده بیته، نه مانی به رژه وهندی مانای نه مانی ره فتار و هه لویسته و کارلیکه.
۲. له گه ل هه بوونی به رژه وهندی هه لویسته و ره فتار دروست ده بیته، ئەو هه لویسته له وانیه پۆزه تیف یان نیگه تیف بیته بو لایه نی به رانه ر.

لېكچهره كاني بابه تي
تاوان و كوومه لگه

۳. مروّف ئاماده يه هه موو كارېك بكات بو پراستني بهرژه وهندييه كاني، تهنانه ت
ئاماده يه (تاوان، دزي، درو، فيل، ناپاكي، كوشتن..) بكات.
۴. بهرژه وهندي ده كريت له گه ل مروّف، گيانله بهر، سروشت بيت، زورجار مروّف
بهرژه وهندي له گه ل دووشت هه يه، به لام بهرژه وهندي و قازانجي له گه ل كامه ي
زياتر بوو ئه وه له ده بژيريت.
۵. له پشتي هه بهرژه وهندييه كه وه پالنه ر هه يه بو پرووداني ره فتار.
۶. هه تا بهرژه وهندي زياتر بيت ره فتار جوړاوجوړ ده بيت و مكوپي زياتر ده بيت له سه ر
به رده وامبوون.

بیردۆزی هه لوه شانوهی كۆمه لایه تی

زانای ئەمریکی تۆرستن سیلین رابه ری ئەم بیردۆزه یه؛ ئەوه بوو دیتی رېژه ی تاوان له شاره كانی ئەمریکادا له چاو رېژه ی تاوان له گونده كان یه كجار زۆرتره، ئەمه ش پالی پپوهنا چه ندی به راورد له نیوان كۆمه لگای شارستانی و كۆمه لگای لادیی ئەنجام بدا، پاشان كه بۆی ده ركه وت ژماره ی تاوانه كانی نیو كۆمه لگای شارستانی زۆر پتره له هی كۆمه لگای لادیی گوتی هۆی ئەمه ئەو هه لوه شانوه كۆمه لایه تیه یه كه سیمای هه ره زه قی كۆمه لگا شارستانی هه لوه شانوه، هه ر بۆیه به رپا كردنی گیانی هاریكاری و پته و كردنی په یوه ندی كۆمه لایه تیی نیوان خه لکی كۆمه لگا شارستانی كانی به چا كترین ده رمانی قه لچۆ كردنی ده ردی تاوان زانی.

سیلین بۆ سه لماندنی بۆچوونه كهی چه ندین به لگهی خسته پروو:

۱. ژبانی مروّف له كۆمه لگای لادیی ساده یه و دووره له هه موو شتیکی پالنه ر به ره و تاوان، ئەوه تا مروّف له ناو سوۆزو خو شه ویستی خیزان و خزم و كه سوكارو هۆزه كهی خۆی ده ژی بۆیه هه رده م هه ست به حه سانه وه و بېگرفتی ده كات؛ به لام له ناو كۆمه لگا شارستانی هه كان نه ك هه ر خزم و خزمایه تی نیه و لاوازه، بگره زۆربه ی خیزانه كانی له ماوه یه كی كورتدا هه لده وه شینه وه و ئەندامه كانی هه ریه كه و به لایه كدا په راگه نده ده بێت، بۆیه ده بینی مروّف هه میشه هه ست به ته نیایی و بێ پشت و په نیایی ده كات.

۲. مروّفی لادی تووشی باری ئابووری سه خت نابێ كه زۆر جارن ده بیته مایه ی تاوان، چونكه ئەندامانی خیزان و خزم و كه سوكار و هۆزه كهی له كاتی ته نگی و ته نگانهدا به هانای ده چن و فریای ده كه ون؛ به لام له كۆمه لگای شارستانی، مروّف ته نیایه و له كاتی پپویستی و ته نگانهدا كه س ئاوری لێناداته وه، ئەمه ش وای لێده كات رقی له كۆمه لگا هه لبستی و هه میشه بیر له وه بكاته وه چۆن تۆله ی خۆی بكاته وه.

لېكچهره كانی بابه تی تاوان و كۆمه لگه

۳. مروقی لادییی چاوتیرو خاوهن قه ناعه ته، چونكه له كۆمه لگای لادییی ژیان سهخت نیه و ته بایی له نیوان خه لگدا هه یه، ههروهها مروق ده توانی به ئاسانی پپویستییه رۆژانه ییه كانی خوئی دهسته بهر بكات، بو نموونه پپویستی به ئامرازه كانی گواستنه وه نیه چونكه ماله كه ی له شوینی كارو پیشه نزیكه، ههروهها پپویستی به خانه كانی رابواردن و تیاتروو قومارخانه كان نیه كه هه ر هه موویان رۆلی گرنگیان هه یه له زیادبوونی تاوان له كۆمه لگا شارستانیه كان؛ به لام له ژیانی شارستاندا ویسته مه نیه رۆژانه ییه كانی مروق یه كجار زورو هه مه چه شنن كه زور جارن ناتوانی به ئاسانی وه ده ستیان بیئی مه گه ر به هوئی ئه وه نه بی كه تاوانیك بكات.

۴. كۆمه لگای لادییی به زوری له یه ك چین پیکدی و ئاستی خه لکه كه تاراده یه کی زور لیك نزیكه و ململانیی چینایه تی تیدا نیه؛ كه چی له كۆمه لگای شارستانیدا به هوئی گه وره یی و فراوانی زوری ژماره ی خه لکه كه، چه ندین چین و توپژ هه ن كه هه میشه به رژه وه ندیه كانیان له تیگیان دایه و ململانیی ئاشکراو نائاشکرایان له نیواندا هه یه وه ك چینی هه ژاران و چینی ده وله مه ندان، چینی خوینده وارن و چینی نه خوینده وارن، چینی بی دین و چینی به دینه كان... هتد.

پوخته ی مه به ست: له دیدی ئه م بیره دۆزه دا تاوانبار كوچی قوربانی هه لوه سانه وه ی كۆمه لایه تی نیوان كۆمه لگا شارستانه كانه و تاوان به زوری له وئ رووده دات؛ به لام له دیهاته كاندا تاوان ئه گه ر بشبئ سنوردار و كه م ژماره یه و ئه وانیه ئه نجامی ده دن به زوری خه لکی ترن له بنچینه دا نه ك هی ئه وئ. واتا هه لوه شانیه وه ی كۆمه لایه تی هوویه کی زه قه بو زیادبوونی قه باره ی دیارده ی تاوان له و كۆمه لگایانه ی به ها ره وشتییه كانیان تیدا نه ماوه، چونكه ئه گه ر كۆمه لگا شارستانه كانیش خویان به ره وشت و ئادابی پاك و چاك به ستنه وه ئیدی دیارده ی تاوانیان تیدا كه م ده بیته وه.

چاكيه كاني بيردوزه كه:

۱. ئەم بيردوزه هه لوه شانوهه ي كومه لايه تي به فاكته ري ديارده ي تاوان ده زاني كه ئەمه ش شتيكي راست و هه ست پيكر اووه و زور خال هه يه ده يسه لميني به تايه تي ئاماره كان كه هه ميشه زياد بووني ريژه ي تاوان له شاره كاندا دهرده خه ن چ له ئەمريكا چ له ولاته ئەوروپيه كان چ له هه ر جيگه يه كي تر له جيهاندا.
۲. ئەم بيردوزه داوا ده كات گياني ته بايي و په يوه ندي كومه لايه تي خه لكي كومه لگا شارسنه كان پته و بكرئ هه روه ك چو ن له نيوان خه لكي ديها ته كاندا باوه، ئەمه ش به راستي خاليكي گرنه و چاره يه كي گونجاوه بو كه مكر دنه وه ي تاوان، چونكه كاتي ك مرؤف له هه ست و نه ستدا كومه له كه ي خو ي خو ش ده وي ئەسته مه بير ي تاوان بكا ته وه مه گه ر چو ن.
۳. ئەم بيردوزه داوا ده كات مرؤف له مندا ليه وه را په روه رده يه كي ديها تيه نه په روه رده بكرئ و ره وش و خووخ ده په سه نده كاني كومه لگاي ديها تيه له ده روون و ويژداندا موه توره بكرئ؛ دياره ئەمه ش ئەنجاميكي باشي ده بي و مرؤفي ئاوا په روه رده كراو كه م هه يه بير له تاوان بكا ته وه.
۴. ئەم بيردوزه پتر ئەو بوچوونه ي سه لماند كه ده لي هه ر پيشكه و تنيكي ته كنولوجي و شارسنه ي ديارده يه كي تاواني به دوا وه يه، چونكه هه روه ك ده بينين هاوتا له گه ل پيشكه و تني ته كنولوجيا ديارده ي تاوانيش پيش ده كه وي.
۵. ئەم بيردوزه هوي تاوان ده داته پال نه مان و لاوا بووني ويژدان كه له ئەنجامي هه لوه شانده وه ي كومه لايه تي پهيدا ده بيت؛ بيگومان ئەمه ش راستيه كي زه قه، چونكه ويژداني مرؤف ئەگه ر ساغ و زيندوو بيت زور ئەسته مه لي بگه ري خاوه نه كه ي قاجي بو تاوان بهاوي ت به پيچه وانه ش راسته.

(داخل نيه): كه موو كور تيه كاني ئەم بيردوزه:

۱. ئەم پرؤ زور به ي خه لك له ناو ديارده ي هه لوه شانوهه ي كومه لايه تي ده ژين، كه چي ئەوانه ي كه تاوان ده كه ن ته نها كومه له كه سي كن نه ك سه رجه م ئەنداماني

لېكچهره كاني بابه تي تاوان و كومه لگه

كومه لگا، واته نه گهر هوې تاوان هه لوه شانوه وې كومه لايه تي بوايه نه وه ده بوو خه لكه كه هه مووي تاواني بكردايه؛ بوپه نيمه ده تانين بلين هه لوه شانوه وې كومه لايه تي هوپه كه له هوپه كاني تاوان به لام نه ك هه موو هوپه كان.

۲. سيلين نه م بيردوزه ي له سره كومه لگاي نه مريكي، كه خاسيه ت و تايبه تمه ندي خوې هه يه، بنيات نا، له بهر نه وه بيردوزه كه ي هه ر له سره نه و كومه لگايه ده چه سپي و ناكري بلين نه م شته له هه موو ولاتيكي جيهاندا هه ر راسته، چونكه بارودوخي جيگاي تر مه رج نيه وه كو بارودوخي كومه لگاي نه مريكي كه كومه لگايه كي سه رمايه داريه و نه ندامه كاني خو په رستي و هه لوه شانوه و لاوازي په يوه نديه كومه لايه تيه كانيان پيوه دياره.

به‌شی دووهم

فاکتیره کۆمه‌لایه‌تیه‌کان

زه‌مینه‌ خو‌شکردن

مه‌به‌ست له فاکتیره کۆمه‌لایه‌تیه‌کان ئه‌و بارودۆخه‌یه که ههر له سه‌ره‌تای ته‌مه‌نییه‌وه به‌ده‌وری مرۆقه‌وه‌ن و په‌یوه‌ستن به‌ په‌یوه‌ندییه‌کانی مرۆف به‌ که‌سانی ده‌وروبه‌ریه‌وه، چونکه په‌یوه‌ندی مرۆف به‌ ده‌وروبه‌ریه‌وه به‌پرا‌ده‌یه‌کی زۆر کارده‌کاته سه‌ر ره‌فتاره‌کانی مرۆف. بۆیه سه‌رجه‌م ئه‌و کۆمه‌ل و گرووپه جیاوازانه تاووتوئ ده‌که‌ین مرۆف له ساتی له‌دایکبوونییه‌وه پێیدا تێپه‌ر ده‌چێ. ئێمه لێره‌دا له دیارده‌ی تاوان ده‌کو‌لینه‌وه، له‌سه‌ره‌تاشدا په‌یوه‌ندی ئه‌و دیارده‌یه به‌ خێزان‌ه‌وه وه‌ک بچوکتزین گرووپ و کۆمه‌ل که مندا‌ل له‌سه‌ره‌تای ته‌مه‌نییه‌وه پێیدا تێپه‌ر ده‌بێ، پاشان قوتابخانه ئینجا شوینی کار و فه‌رمانبه‌ریه‌تی مرۆف و دوا‌جار گروپی هاو‌رپیان، بۆ ههر یه‌کیک له‌و فاکتیره‌رانه‌ش ته‌وه‌رێکمان ته‌رخان کردووه.

ته‌وه‌ری یه‌که‌م

خیزان په‌یوه‌ندی به‌ تاوان

خیزان به‌ به‌هێزترینی ئه‌و فاکتیره‌رانه له‌ قه‌له‌م ده‌درێ که پۆلیان له‌ دروستبوونی که‌سایه‌تیدا هه‌یه، و کار ده‌کاته سه‌ر ره‌فتاری تاکه‌که‌س و دیاریکردنی ئاراسته‌کانی ئاینده‌ی مرۆف. هۆکاری ئه‌وه‌ش ده‌گه‌رێته‌وه بۆ ئه‌وه‌ی خیزان یه‌که‌مین کۆمه‌له که مرۆف رێکه‌وتی ده‌کا، بگره تاکه کۆمه‌له که مرۆف له ته‌مه‌نی مندا‌لیدا تێکه‌لی ده‌بێ، هه‌موو ئه‌وه‌ی له نێو خیزاندا رووده‌دا ده‌چێته نێو که‌سایه‌تی مندا‌ل، واته چ دل‌په‌قی و چ میه‌ره‌بان، چ توندوتیژ و چ نیانی، چاودێری و فه‌رامۆشکردن له نێو که‌سایه‌تی مرۆفدا په‌نگه‌داته‌وه، هه‌موو ئه‌و شتانه‌ی که وه‌ری ده‌گرێت له هه‌ستی بجیگیر ده‌بێت.

لېكچهره كانی بابته تی تاوان و كۆمه لگه

بۆیه خیزان رۆلئیکى گهوره ی له حەز و مهیلی گەنج بۆ رەفتاری تاوانکاریدا ههیه یانیش به پېچهوانهوه، ئەگەر خیزان تەندروست و توندوتۆل و یه کگرتوو بێ، ئەوه تاکهکانی دهکهونه نیو ئاشتی و ئارامی و میهره بانى و خوشه و یستی و بهزهیی، ههروهها ئەگەر دایک و باوک له رووی جهستهیی و دهروونییهوه تەندروست بن، و داها تی خیزان با یی ژیانئیکى بهختهوه رانه و که مترین راده ی خوشگوزهرانی تاکهکانی بێ، ئەوه مندال له کانی ئەو خیزانه رپگهیه کی تەندروست و رپک و پپک بگرنه بهر، بهلام لیکترازانی خیزان ده بیته ئەوه ی تاکهکانی خیزان له که شیکی نا ئارام و شه ر و نا کۆکیدا بژین، ههروهها ئەگەر دایک و باوکه که له رووی جهستهیی و دهروونی یا عه قلییه وه ناتهوا و که موکورتیان هه بێ، و داها تی خیزانه که کهم بێ، ئەوه ده بیته هۆی ئەوه ی تاکهکانی رەفتاری تاوانکارانه بگرنه بهر. لیکترازان خیزانی ده شی لیکترازانی ماددی بێ و ده شی لیکترازانی مه عنهوی بێ. بۆیه ئیمه لیره دا هه ر یه ک له و دوو لیکترازانه تاوونوی ده که یین تا کاریگه رییان به سه ر رەفتاری تاوانکارییه وه رون بکه ینه وه. پاشان ده چینه سه ر باسی کاریگه ری مال و خانووی نه گونجا و ناله بار به سه ر رەفتاری تاوانکارییه وه.

لیکترازانی ماددیانه ی خیزان:

هۆکاری لیکترازانی ماددی ده گه رپته وه بۆ ئەوه ی که دایک و باوکه وه پپکه وه له مال له که دا ناژین، یان یه کیکیان له مال له که دا ناژی، چونکه نه بوونی دایک و باوک واده کا مندال له سۆز و چاودیری و پهروه رده و ئاراسته کردنیان بێ به ش بێ. رهنگه باوک له غیاب بیته به هۆی مردن یا سه ربازی یا زیندان یا به جیهیشتنی مال یا کارکردنه وه هۆکاری سه ره کین له وه ی باوک زۆرینه یجار له مال له وه نه بێ. هه لبه ت جاری واش هه یه دایک به هۆی مردن یا ته لاق یا زیندانه وه ئاماده یی له مالدا نه بێ. له هه موو ئەو دو خانه دا مندال له سه رچاوه یه کی گرنگی پهروه رده و ئاراسته کردنی بێ به ش ده بێ، ئەو بێ به شبوونه ش فاکته ریکی گرنگه له وه ی پال به مندال له وه ده نی بۆ گرتنه به ری رەفتاری تاوانکاری.

لیکچره کانی بابه تی تاوان و کۆمه لگه

ئاماره کان جهخت ده که نه سهر ئه وهی که لیکترازانى خیزان و ئه نجامدانى تاوان په یوه ندىه کی توندوتۆلیان به یه کتره وه هه یه. ئاماریکی فهره نسی ده ریخستوه که ۴۰% تاوانکارانى ئاسایی و ۷۵% تاوانبارانى گهراوه ئه ندامى خیزانه لیکترازاوه کانن. توپیره ریکی ئه لمانى توپیزینه وه یه کی به سهر ۱۴۴ تاوانبارى هه رزه کاردا ئه نجامداوه ده رکه وتوه هه موویان ئه ندامى خیزانه لیکترازاوه کانن. هه ر له ئه لمانیا توپیزینه وه یه کی دیکه به سهر ۲۰۰۰ تاوانکاردا ئه نجامدراوه و ده رکه وتوه ۲۶% ئه و تاوانکارانه ئه ندامى ئه و خیزانانه بوون که دایک و باوکه که لیک جیا بوونه ته وه، که چی ریژه ی ئه و مندالانه ی که به گشتى دایک و باوکیان لیکجیا بوونه ته وه ریژه یان ته نها ۶% کۆى مندالان پیکده هیین.

له ئه مریکا ئاماره کان ئاماژه به وه ده دن که ۴۵% تاوانکاران ئه ندامى خیزانه لیکترازاوه کانن.

له میسریشدا ئاماره کان ده ریانخستوه که ۶۷% تاوانکاران سهر به خیزانه لیکترازاوه کانن.

به و شیوه یه ئاماره کان له ولاته جیاوازه کان ده ریانخستوه که ریژه یه کی گه وره ی تاوانکاران، به تایبته نه وجه وانان، قوربانى خیزانى لیکترازاون. هه روه ها ئاماره کان ده ریانخستوه که مئینه کان زیاتر ده که ونه ژیر کاریگه رى خیزانى لیکترازاوه وه، و له نیرینه کانیش خیراتر دوچارى لادان ده بن.

لیکترازانى مه عنه ویانه ی خیزان:

لیکترازانى مه عنه وی واته گه رچی دایک و باوکه که پیکه وه ده ژین- خیزان له نیو په یوه ندىه کی خراپدا بئ، واته شه ر و قه رى به رده وامى نیوان ژن و میرد، یان یه کیک له دایک و باوکه که ده بنه نموونه یه کی خراپى منداله کان، وه ک ئه وه ی باوکه یا دایکه که ئالوده ی مادده ی هۆشبه ر بن، و دوربکه ونه وه له چاودیپرى و په روه رده کردن و ئاراسته کردن و به خپۆکردنى منداله کانیان، یا یه کیکیان رپی تاوان بگریته بهر. هه روه ها لیکترازانى مه عنه وی بریتیشه له وه ی یه کیک له دایک و

لیکچره کانی بابه تی تاوان و کومه لگه

باوکه که به رق و توند و دلره قییه وه مامه له له گه ل منداله کانیاندا ده کهن، منداله کانیس ههستی سته م و چهوساندنه وه یان تیدا دروست ده بی، یان باری داراییان باشه که چی منداله کان له بوونی هه ندی شت بی بهش ده کهن، ئیدی منداله کان ههستی رق و ئیره ییان له بهرام بهر یه کیك له منداله کان لا دروست ده بی که به ته نها خوئی بووه ته جیی بایه خ و خوشه ویستی دایک و باوکه که.

ده شی ئه و جوړه لیکترازانه بیته هوئی دروست بوونی ههستی ئاهه و حه سره تی منداله کان به هوئی وه رگرتنی مامه له خرابی منداله کان، به تایبته کاتیک یه کیك له هاوسه ره کان دووباره ژیانی هاوبهش پیکده هیینه وه. به دلنیا ییه وه باوه ژن یا زر باوک مامه له ی خراب له گه ل مندالی هاوسه ره کهیدا ده کات و جگه له ههستی رق و کینه هیچ ههستی کی دیکه یان نییه بو یان.

ئه گه ر مندال له خیزانیک و لیکترازاوی مه عنه ویدا ژیا ئه وه پالنه ریکی به هیزه بو گرتنه به ری ریگه ی تاوان کاری.

دوا جار ده شی ئه و لیکترازانه مه عنه وییه، نه فامی و نه زانی دایک و باوک یا یه کیکیانی له په روه رده ی دروست بیته سهر، و له به رده م خه لکیدا سوکایه تی به منداله کان بکا یا لی بدای یا بی پاساو به ره قی له گه لیدا بجولیتته وه، ئه وهش ده بیته هوئی دروست بوونی گریی ده روونی لای منداله کان و چه پاندنی ههستی و سوز و هه لچوونه کانی و دوا جار له ریگه ی تاوانه وه چه پاندن و خه م و ههسته کانی خوئی ده ربیری.

دیاره زوری مندال له و پرووه وه رولی خوئی هه یه چونکه دایک و باوکه ههستی و سوز و بایه خی خو یان به سهر ژماره یه کی زور مندالدا دابهش ده کهن و منداله کان بریکی زور کم سوز و خوشه ویستیان به رده که وی و بایی پیویستی ه کانیان نا کا، یا ئه وه تا تاقه مندالی که و دایک و باوکه که زیاده ره وی ده کهن له بایه خپیدانی و به ناز په روه رده کردنی، ئه وهش ده یکا به خاوهن که سایه تیه کی لاواز و له ئاینده دا ناتوانی باری بهر پرسیاره تی بگریته شان.

لېكچهره كانی بابته تی تاوان و كۆمه لگه

ئاماره كان جهخت له سهر ئه وه ده كه نه وه كه له ميسردا لېكترازانی مه عنه وی چ كاریگه ریه کی به سهر دیارده ی تاوانکارییه وه هه یه، له توژیینه وه یه كدا ده ركه وتوو ه كه ٦١،٥% تاوانكاره نه وجه وانه كان په یوه ندیان له گه ل باوانیاندا خراپه، و له ٦٥% یشیان په یوه ندی نیوان دایك و باوكیان پر كیشه و ناكۆكیه.

هه روه ها ئاماره كان ده ریانخستوو ه كه له ئه لمانیادا ٦٣% ی نه وجه وانه تاوانكاره كوره كان په یوه ندی نیوان دایك و باوكیان خراپه، و ٨٢% ی نه وجه وانه تاوانكاره كچه كان له خیزانیكدان كه پر ه له ناكۆكی و لئ تئ نه گه یشتن. هه ر له ئه لمانیادا توژیینه وه یه کی دیکه به سهر ٥٠٠ تاوانکاری گه راوه دا ئه نجامدراوه و ده ركه وتوو ه ٦٠% په روه رده یه کی رپك و پیکیان نه بووه. زانایه کی دیکه ی ئه لمانیتوژیینه وه یه کی له سهر ١٤٤ تاوانکاری نه وجه وان ئه نجامداوه و ده ركه وتوو ه كه ٣٢% ئه وانه باوكیان تاوانكار بووه و ٣٥% یشیان باوانیان ئالوده ی مه ی بووه و ٥٥% یشیان یا دایکیان یا باوكیان نه خووشی جهسته یی یا ده رونیان هه بووه، و ٦٣% یشیان په یوه ندی نیوان دایك و باوكیان خراپ بووه، و ٣٦% یشیان یه كپك له برا و خوشكه كانیان تاوانكار بووه، و ٢٢% یشیان تاغانه ی ماله وه بوونه.

له ئاماره كانی ئه مریکاشدا ده ركه وووه كه ٩٠،٥% ی تاوانكاران له خیزانیكدایا پیگه یشتون كه به دره فتاری و تاوان و مه یخوری تیدا باو بووه.

په ناگه و مالی خیزان:

مال یا خانوو كاریگه ریه کی گه وره ی به سهر دروستبوونی كه سایه تی تاكه كه س و ده ستنیشانکردنی راده ی وه لامدانه وه ی بو كاریگه ریه ده ره كیه كان هه یه. ئه گه ر مال ته نگه بهر و بچوك بی، به شیوه یه ك دانیشتوانه كه ی له نیو یه كتر و به قه ره بالگی بژین، یا خیزانه كه له خانویه کی چهند ژوویدا بژین كه هه ر ژووړیک خیزانیکی تیدا بژی، وه ك ئه وه ی له گه ره كه میللییه كاندا هه یه، ئه وه دوخپکی ناله بار و نه گونجاوه له رووی ته ندروستییه وه هه روه ها له رووی ئه خلاق ی و

لېكچهره كانی بابته تاوان و كۆمه لگه

كۆمه لايه تيشه وه، زۆرى ژماره ی ئه ندامانی خیزان له یه ك ژووردا ده بیته هوی هاتنه ئارای بارودۆخیک که له بواری تاواندا زۆر مه ترسیداره: له لایه ك ته نگه بهری شوین ده بیته ئه وه ی منداله كان نه توانن ئه رکه كانی قوتابخانه یان جیبه جی بکه ن، له ئه نجامی ئه وه شدا ترسی سزایان لی ده نیشت و ئه وه ش ده بیته هوی فه رامۆشی و شکست، ئه وه ش هۆکاریکه له هۆکاره كانی تاوان. له لایه کی دیکه وه، ته نگه بهری شوین پال به منداله وه ده نی ریکه یه ك بۆ به سه ربردنی کاته به تاله كانی خوی بدۆزیته وه و به وه هوی شه وه ناچار ده بی بجیته نیو كۆمه له که سانیکه وه (هاورپی خراب) که ده شی تۆوی تاوانیان تیدا بی.

ته نگه بهری شوین مه ترسی زۆر گه وره ی هه یه، و به پالنه ریکه گرنگی تاوانی ئه خلاق له قه له م ده درئ، بوونی ژماره یه کی زۆر که سانی هه ردوو ره گه زه که له شوینیکی بچوکدا چه ند ئاکامیکی لیده که ویته وه: واته ده شی په یوه ندی نیوان هه ردوو ره گه زه که ریکه یه کی ناره وا و ناشه رعی بگریته بهر، یا په یوه ندیه کی ناسروشتی یه ك ره گه زه یشی لی بکه ویته وه. هه روه ها ده شی له نیو که سانی نیو خیزانه که دا که سیك هه بی پیشینه ی تاوانی هه بی، یا مه یخۆر یا تلیا ککیش بی، یا گالته ی به به ها به رزه کان بی و شانازی به پیشیلکردنی یاساوه بکا، ئه م جوړه که سانه له ژه هریک ده چن له نیو جه سته یه کی ته ندروستدا، چونکه ده بیته نموونه یه ك بۆ ئه ندامانی دیکه ی خیزان، ئه وانیه که به هوی سه رسامیانه وه په نا بۆ تاوانکاری ده بن. دواچار چر و پری دانیشتوانی نیو مالیکی بچوک ده بیته هوی بلاو بوونه وه ی نه خۆشی، نه خۆشیش وه کو پیشتر بینیمان فاکته ریکه له فاکته ره كانی تاوان.

له توپیرینه وه ی فاکته ره كانی پیشوودا، له وه ی په یوه ست بوو به هه ردوو جوړه که ی لیکترازانی خیزان و خرابی شوینی نیشته جی بوونی خیزان، ده توانین بلیین که ژینگه ی خیزانی رۆلکی گرنگ و گه وره ی له دروستبوونی که سایه تی تاکه که س و دیاریکردنی ئاوات و ئامانجه کانیدا هه یه. ئه گه ر ژینگه که ته ندروست بی، ئه وه که سانیك په روه رده ده بن که ریز له یاسا ده گرن، به لام ئه گه ر ژینگه یه کی خراب

لېكچهره كانی بابه تی تاوان و كۆمه لگه

بی و دوچاری لیکترازان و هه لوه شانه وه بی، ئه وه ده بیته فاکته ریك له فاکته ره کانی ره فتاری تاوانکاری. هه لبه ت سورین له سه ر ئه وه ی که مه رج نییه هه میسه بیته هوی تاوان، به لکو ئه گه ری تاوانکاری زیاتر ده کا. به لگه ش ئه وه یه که خیزانه لیکترازاوه کان هه م که سی تاوانکار و هه م که سی ته ندروستیش پیشکەش به کۆمه لگه ده که ن، هوکاری ئه وه ش ده گه رپته وه بو ئه وه ی که ژینگه ی خیزانی تاکه فاکته ری دروستبوونی که سایه تی تاکه که س نییه، به لکو فاکته ریکه له پال کۆمه لیک فاکته ری دیکه دا که پیکه وه یه ک ئاراسته ده گرنه به ر، ده شی ئه و فاکته رانه دژ به یه کتر بن و ئیدی کاریگه ری یه کتر به تال بکه نه وه.

ته وه ری دووه م

په یوه ندی خویندن و قوتابخانه به تاوان

قوتابخانه یه که مین کۆمه لگه و گروهه که مندال پاش به جیهیشتنی کۆمه لگه ی یه که م که خیزانه، په یوه ندی پیوه ده کا، قوتابخانه کۆمه لیکه به شیکی زوری ژیا نی خو ی تیدا به سه ر ده با، له ویدا په یوه ندی له گه ل مامۆستا و هاوړپیکانیدا دروست ده کا، له ویدا زانست و زانیاری وه رده گری ئه و زانست و زانیاریه ده بیته سه رچاوه یه ک بو برپینی ریگه به ره و ئاینده. ره فتاری نه ووجه وان له په یوه ندی به هه ردوو لایه نی خویندن و په روه رده وه، ده که وپته ژیر کاریگه ری چه ند فاکته ریکه وه.

رۆلی فیڕکاریانه ی قوتابخانه:

لایه نی خویندن گرنگیه کی گه وره ی له ژیا نی مندالدا هه یه، ئه و خویندنه که ریگه ی کاری مندال دیاری ده کا، تارا ده یه کی زوری ش پیگه ی کۆمه لایه تی مندال له ئاینده دا دیاری ده کا. شکست و سه رکه وتنی مندال، وپرای توانا ژیری و ئه ندیشه ییه کانی، په یوه ست به و جوړه مامه له یه ی که له کاتی خویندندا رووبه روویان ده بیته وه، دلره قی زور له لایه ن مامۆستاوه، یا فه رامۆشکردنی مندال، وا ده کا مندال ئه رکه کانی قوتابخانه ی فه رامۆش بکا، و خو ی له خویندن و وه رگرتن بدزیته وه، ئه وه ش له به ر ئه وه ی بیری ده چیته وه چی فیڕ بووه. ره نگه نه توانی بیر و خو شی خو ی چر بکاته وه

لېكچهره كانی بابه تی تاوان و كۆمه لگه

كاتيك دهيهوئ شته كان وهر بگرئ و ئه وهش ده بئته هوئ شكست له خوئندن. ئه و شكسته ش وا له مامؤستا ده كا له دلر ه قئ و ره فتاره خراپه كانی خوئ بهرده وام بئ، پاش ئه وهش منداله كه ده بئته جيگهئ گالته و سو كايه تی پئكر دنی هاوړ پئكانئ. ئه و دؤخه ش مندال رووبه رووئ دؤخ پئكئ دهروونئ زؤر ناله بار ده كاته وه و دوا جار وا هه ست ده كا ناتوانئ بهر پئگه يه كئ ره وا قه ره بووئ شكسته كه ئ له خوئندندا بكاته وه، ئئدی گرئئ سته مئ تئدا دروست ده بئ، و به چاوپئكئ پر له رقه وه له كۆمه لگه ده روانئ، و په نا بو ره فتارئ لاده رانه ده با، و له قوتابخانه هه لئئ و كاته كانی خوئ له سهر شه قامه كان به سهر ده با و هاوړ پئ خراپ په يدا ده كا و كوئ ئه وان ه ش ده يخه نه سهر رپئگه ئ تاوان.

پئويسته لايه نئ خوئندن له ژيانئ نه وجه واندا جيگه ئ چاود پئرى خئزانئش بئ، نه ك ته نها مامؤستا، فه رامؤشكر دنی زؤرى قوتابئ، و بايه خ پئ نه دانئ، و ئاراسته نه كردن و هان نه دانئ بو پئشكه وتن وا ئ لئده كه ن خوئ له خوئندنه كه ئ بدزئته وه و بايه خئ پئويستئ پئ نه دا.

دلر ه قئ هئنده ئ فه رامؤشكر دن كار يگه رى خراپه، هه ره شه كردن له نه وجه وان به وه ئه گه ر سه ركه توو نه بئ، ئه وه سزا ده درئ، دوو چارى پشپوئ دهروونئ ده كا، ئه وهش وا ده كا توانائ وه رگرتنئ دابه زئ و ئه وهش هو كار پئكه له هو كار ه كانی شكسته كه ئ. ئه گه ر قوتابئ له سائپك له ساله كانی خوئندنه كه يدا بكه وئ و خئزانه كه ئشئ له پائ ئه و شكسته دا لئئ بدن يا سو كايه تی پئ بكه ن يا قئنى لئ هه ل بگرن، ئه وه گرئئ دهروونئ له لا دروست ده كا، و ئه وهش پالنه رپئكئ به هئزه بو ئه نجامدانئ تاوان.

شئتیک كه پئويسته له بهر چا و بگيردرئ ئه وه يه مندال له تهمه نئ هه رزه كار يدا، گوړانئ ئوړگانئ و فئسيؤلوؤژئ و دهروونئ زؤر به سهر دا دئ و ئه وهش كار ده كاته سهر توانائ ئه و منداله له وه رگرتن و فئركردن و بئره اتنه وه و ئه وهش پئويستئ به هاو كارئ نئوان قوتابخانه و خئزان هه يه تا بتوانن ده ستئ منداله كه بگرن و له و قؤناغه بئپه ر پئنه وه بئ ئه وه ئ ناچار بئ په نا بو تاوان ببا.

رۆلی پهروه ده کارانه ی قوتابخانه:

رۆلی قوتابخانه ته نهها فیترکردن نییه، به لکو قوتابخانه رۆلکی زور گرنگی دیکه ییشی ههیه بریتیه له پهروه ده کردن، مامۆستا له پال و تنه وهی وانه کانیدا، جا با به ریگه یه کی ناراسته و خوش بی، ئامۆزگاری قوتابیه کان ده کا و فیتری بهها بهرزه کانیاں ده کا، جا تا په یوه ندی نیوان مامۆستا و خویندکاره کان توندوتۆل بی ئه وه نده قوتابی گوئ له مامۆستا و ئامۆزگاری به کانی ده گرن و شوین پیی ئه وه هله ده گرن و ده که وینه ژیر کاریگه ری مامۆستا که یانه وه. بویه پیویسته مامۆستا له بنه ماکانی دهرووناسی و بنه ماکانی پهروه ده یه کی ته ندروست شارهزا بی، تا بتوانی قوتابیه کانی بخاته سه ر ریگه ی راست و له ئه گه ری لادان و تاوان بیانپاریزی.

ههروهها هاوړپیه تی قوتابخانه کاریگه ری به کی گه وری به سه ر په فتاری نه و جه وانه وه ههیه، واته قوتابی ده که وینه ژیر کاریگه ری که سایه تی یه کی له هاوړی دیار و بهرچاوه کانی قوتابخانه که ی، جا ئه و قوتابیه له خویندن و زانیاریدا دیار و بهرچا و بی، یا له بواری چالاکی قوتابخانه، له ههردوو دۆخه که دا وا له و نه و جه وانه ده کا لاسایی ئه و که سانه بکاته وه و ههول بدا له بواری به سو ده کاندای پیش بکه وئ و ده ربکه وئ. به لام ئه گه ر قوتابی له بواریکی پوچ و سه ریچی کردنی سیسته م و یاخیبوونه وه دا دیار و بهرچا و بی، ئه وه لاسایی کردنه وه ی زور مه ترسیدار ده بی، چونکه پال به نه و جه وانه کی دیکه وه ده نی لاسایی بکه نه وه و به شوینپیی ئه ودا برۆن، ئه وه ش په فتاری نا کۆمه لایه تیانه ی لی ده که وینه وه و له گه ل تیپه ری نی کاتدا سه ر ده کی شی بو به زانندن و پیشیل کردنی یاسا.

له لایه کی دیکه وه، قوتابی ده شی ههستی خۆبه که مزانی نی تییدا دروست بی کاتیکی ده بی نی یه کی له هاوړپیکانی له خویندن یا جلوه برگ یا خه رچی یا ته نانه ت له شکل و روخساریشدا له و پیشتر و دیارتره، ده شی له گه ل ئه وه ههسته دا هه ول بدا ئه وه ههستی خۆ به که مزانی نه قه ره بوو بکاته وه، ئه وه ش به په فتاریکی لاده رانه وه ک په نابردن بو درۆ یا هیرشکردنه سه ر هاوړپیکانی و جنیودان، یا په نا بو دزیکردن با تا خۆی بخاته سه ر هاوشانی هاوړپیکانی. بویه رۆلی پهروه ده کارانه ی قوتابخانه

لېكچهره كانی بابه تی
تاوان و كۆمه لگه

ئوهونده گرنگه كه پيوسته له رېگه ی توپزینه وه له حهز و تواناكانی قوتابی و
رهخساندی دهرفه تی سهركهوتن له بهردهم ئه و قوتابیه، رېگای پېدریت ئه و
ههستی خۆبه كه مزانینه به شیوه یه کی كۆمه لایه تی ئگوزارشتی لی بكا.

تهوهری سییه م **په یوهندی پیشه به تاوانه وه** **دهستپیک:**

ژینگه ی کار و جووری کار و پیشه ی مروّف یه کیكه له و فاکته رانه ی که کاریگه ریه کی
گه وهری به سه ر دیارده ی تاوانه وه هه یه، بو ئه و مه به سه ش سه رته تا له په یوهندی
نیوان کار و دیارده ی تاوان به شیوه یه کی گشتی بکوّلینه وه، پاشان کاریگه ریه ی پیشه
به سه ر جوور و رپژه ی تاوانه وه شی بکه یینه وه.

- په یوهندی نیوان کار و دیارده ی تاوانکاری:

کار رۆلپیکي گه وهری و گرنکی له ژیانی مروّفدا هه یه، مروّف له زورینه ی
سالانی ته مه نیدا خه ریکي کار و پیشه یه، زورینه ی سه عاته کانی رۆژی خه ریکي کاره،
ویرای ئه وه ش کار تیرکردنی خواسته کانی مروّف و سه رفکردنی وزه کانی و
سه رچاوه ی بزپوی ژیانیه تی. له لایه کی دیکه وه کار ده بیته دهرفه تیک تا مروّف له
رېگه یه وه په یوهندی له گه ل هاوکاره کانی دیکه دا دروست بکا، له و نیو ئه و
هاوکارانه شدا، که سانی خراپ و که سانی باش هه ن، له رېگه ی ئه و په یوهندی شه وه
هاورپیه تی و دوستایه تی دروست ده بی، ده شی مروّف له و میانه دا پروبه پرووی
دژایه تی و سه ته میس بیته وه، به هو ی هه موو ئه وانه وه، دهرفه ت ده ره خسینی بو
نه گونجانی ئاراسته کان و دروستبوونی کیشه و بوار بو هه لی ده رچوون له سیسته م
و یاسا ده ره خسی، گرتنه به ری رېگه ی لادان دواچار ده گاته ئاستی راده ی
ئه نجامدانی تاوان.

لېكچهره كاني بابه تي
تاوان و كومه لگه

گرنگترین ئه و بارودوخه ي كه كار په يوه نديه كي گه وړه ي به ديارده ي تاوانكار ييه وه
ده بې، راهي ناني كار و نه جامداني كار و شكسته ي نانه له كار كردندا.

- **يه كه م: راهي ناني كار كردن:** زورچار نه و جهوان هر له تمه نيكي زودا
خو يندن و قوتابخانه جي ده هيلې، جا به هو ي شكسته ي نان بې له خو يندن يا
هه ژاري كه سو كاره كه ي بې، يا ئه وه ي ده ستكورت و نه دار بن، ئيدي
نه و جهوان له و بارودوخه دا ناچار ده بې په نا بو خاوه نكار يك ببا و لاي ئه و
خه ريكي فير بووني كار و پيشه يه ك بې. له و قوناغه دا نه و جهواني كور له و
تمه نه دا زور به ئاساني ده كه وپته ژير كاري گه ري ئه واني دي كه وه، هاوكات
دوور له چاوديري خيزانه كه ي ئازاد يه كي زوري بو دهره خسي، هاوړ ييه تي
كه ساني كيش ده كا كه له خو ي گه وړه ترن، ئه و كړي كارانه ي هاوكاري
خاوه نكاره كه ده كهن، ده شي ئه و دوخه ش نه و جهوانه كه رووبه رووي
ده سندر يژي ئا برووبه رانه بكاته وه و له نه جاميشدا تاوان بكه وپته نيو ئه و
نه و جهوانه و هاوړ يكاني. نه و جهوان كاتي ك ده بيني هاوكاره كاني له
هه قده سته كاني خو يان خه رج ده كهن و ئه و بې به شه له و هه قده سته يا
بريكي كه مي پي دهر ي، ئه وه ش هاني ده دا بو نه جامداني تاوان و
ده سندر يژي كردنه سهر سامان و پاره ي خه لكي به تاييه ت دزي كردن.

- **دووه م: پراكتيزه كردني كار:** مروف له كاتي نه جامداني كاره كه يدا
رووبه رووي بارودوخ ي وا ده بيته وه كه پالي پيوه ده ني بو نه جامداني تاوان:
نموونه ي ئه وه ش مامه له ي خراپي خاوه ن كار يان دلره ق يان هان نه داني
يان كاري كردني زياد تر له تاقه تي. هه روه ها په يوه ندي خراپي نه و جهوان به
هاوكاره كاني يه وه، هه موو ئه وانه كار ده كه نه سهر ده رووني ئه و كه سه و
دوچاري نيگه راني و پشيو يه كي ده كه نه وه كه ده شي به ره و نه جامداني تاوان
پالي پيه وه بنين.

هه روه ها ده شي كه سه كه له كاره كه ي خو ي رازي نه بې، چونكه حه زي لي
نييه، يا دوور له ويستي خو ي بو ي دوزراوه ته وه، ئه وه ش به هو ي فشار ي

لیکچره کانی بابه تی تاوان و کومه لگه

بارودوخ بیت یان که سوکاره که ی. لهو دۆخه شدا ده که وپته دۆخیکی خراپ و بو دهربرینی رق و تورپیی خوی په نا نه جامدانی تاوان ده با. ئاماره کانی ولاتی ئه لمانیا دهریده خه ن که له کاتی ههر دوو جهنگه جیهانییه که دا، کاتیک ژنان ناچار بوون بچنه سهر ئه و کارانه ی که کاری پیاوان بوونه، و بو سروشتی ژنان له بار نه بووه، نه یان توانیوه به جوانی ئه و کارانه راپه رپینن و به و هوپه شه وه ریژه ی تاوان له نیویاندا بهرز بوته وه. - **سییه م: شکسته یان له کاردا:** ئه گهر که سییک له کاره که یدا شکست بیئنی ئه وه سهرچاوه ی بزوی خوی له ده ستداوه، ئه گهریش سهرچاوه ی دیکه ی ژبانی نه بی، ئه وه دۆخی ئابووری ده شیوی و ناتوانی خهرجی خوی یا خیزانه که ی په یدا بکا، ئه وه ش پالی پیوه ده نی بو ئه جامدانی تاوان.

ژینگه ی کار و ریژه ی تاوان:

ریژه ی تاوان له پیشه یه که وه بو پیشه یه کی دیکه ده گورپی، ئه وه ش ده گه ریته وه بو سروشتی کار له ناو یه ک پیشه له لایه ک و له لایه کی دیکه ش ده گه ریته وه بو ئه وه ی ئه وانی کار و پیشه یه کی دیاریکراویان هه یه یه ک حه ز و ویستیان هه یه و ئه وه ش پالیان پیوه ده نی بو هه لبژاردنی ئه و کار و پیشه یه، شایانی باسه ئه و که سانه به گشتی له یه ک ته مه ندان و پیشتیش بینومانه ریژه ی تاوان به گویره ی ته مه ن گورانی به سه ردا دی.

ئاماره کانی تاوان دهریانخستوو که ریژه ی تاوان به گویره ی پیشه که ده گورپی، که مترین ریژه ی تاوان له نیو که سانه دایه که سه رقالی زانست و هونه ر و ئه ده بن، به رزترین ریژه ی تاوانیش له نیو ئه وانه دایه که خهریکی کاری راوچیه تی به هه موو جوړه کانیه وه و کشتوکالن. لیروه به دواوه وه جیاوازی ریژه ی تاوان به جیاوازی تویره کانی کومه لگه و ئه وه ی په یوه سته به تاوانبارانه وه ده خه یه نهروو.

➤ **یه که م:** توپژی خاوه نکاره هونه ری و زانسته یه کان: ریژه ی تاوان تیایاندا ۵%

کوی گشتی تاوان. که چی ژماره ی ئه و که سانه له کوی گشتی دانیشتون ته نه ا

لیکچره کانی بابه تی تاوان و کومه لگه

- **دووه م:** ئه وانه ی سهرقالی کاری گواستنه وه و گه یاندن، ریژه ی تاوان تیایاندا ۲،۳ % کوی تاوانه کانه، له کاتی کدا ریژه یان ۰،۴ % دانیشتوانه.
- **سییه م:** ئه وانه ی سهرقالی کاری نوسینه کین، ریژه ی تاوان تیایاندا ۶،۵ % که چی ته نها ۱،۷ % دانیشتوان پی کده هیئن.
- **چواره م:** ئه وانه ی خاوه ن پیشه ی دهستی و پیشه وه ر و کریکارن، ریژه ی تاوان له نیو ئه مانه دا ۱۶،۶ % تاوانه کانه و خویشیان ۷،۵ % کوی دانیشتوان پی کده هیئن.
- **پینجه م:** ئه وانه ی سهرقالی کشتوکال و راوی وشکایی و ده ریابین، ریژه ی تاوان له نیو ئه وانه دا ۵۱،۸ % ی کوی تاوانه کانه که چی خو یان ۲۴،۸ % دانیشتوان پی کده هیئن.

ئاماره کانی تاوان له ولاتانی دیکه ی وه ک ئیتالیا و نه مسا ده ریانخستوه و که مترین ریژه ی تاوان له نیو که سانه دایه که سهرقالی زانست و هونه ر و ئه ده بن.

- ژینگه ی کار و جوړی تاوان:

ههروهک چون ژینگه ی کار کاریگه ری به سهر ریژه ی تاوانه وه هه یه، به هه مان شیوه ده بینین ژینگه ی کار کاریگه ری به سهر جوړی تاوانیشه وه هه یه. هه ندی کار هه ن پیویسته به که رهسته ی وا هه یه که ده کری وه ک که رهسته ی هیرشکردنه سهر به کتر به کار به یئرئ، یا کاری وا هه یه کریکاره کان له سهر بینینی خوین راده هیئن، به و هویه شه وه، ئه وانه ی خو یان ئاماده یی تاوانیان تیدایه، به ئاسانی ده توانن ده ست بو تاوان به بن. نموونه ی ئه وانه ش، گوشتفروش و سهرتاش و مردووشوره کانن.

ههروه ها ده بینین ئه نجامدانی هه ندی پیشه ده بیته ده رفه تیکی گرنگ بو ئه نجامدانی تاوان لای ئه و که سانه ی که ئاماده یی تاوانیان تیدایه. بو نموونه، کللیسازان ئه زموونی خو یان بو دزی و کللیشکاندن ده قوزنه وه، یا ده رمانساز و برینپنج و پزیشکان پیشه که ی خو یان بو زه هراویکردن و پیدانی ماده ی

لېكچهره كاني بابه تي تاوان و كومه لگه

زيان به خش ده قوژنه وه. ههروه ها فرمانبه راني گشتي ده سه لاته كه ي خو ي بو
نه جامداني تاواني به رتيل به كارده هيئي، يا خزمه تكارپك كاره كه ي خو ي بو
دزي كردن له خاوه نماله كه ي به كار ده هيئي.

نماره كان سه لماندويانه كه به رزترين ريژه ي تاواني دزي توپي و هريزيرانه
(جوتياران)، ريژه ي تاوان ته نها لاي نه و توپي ده گاته ۳۵،۵% ي كوي تاوانه كاني
دزي كردن پي كده هيئي، كريكاران و پيشه وه ران توپي كن زورترين تاواني ناموسبردن
و ده سترپي سيكسي نه جام ده دن، ريژه ي نه و جوړه تاوانه لاي نه و كه سانه
ده گاته ۳۵،۶% تاواني ده سترپي كرده سهر ئاپرو. ههروه ها ده ركه وتوو كه
وهريزه كان (جوتياره كان) زورترين ريژه ي كوشتن نه جام ده دن، ريژه ي نه و
تاوانه يان ده گاته ۷۳،۱% ي كوي تاواني كوشتن. نماره كان ده رخشوو كه ريژه ي
تاواني ساخته كاري به لگه ي ره سمى و ساخته كاري موړ له لايه ن پيشه وه ران و
كريكاران وه نه جامدراوه.

ته وه ري چواره م

به يوه ندي زينگه ي هاوريه تي به تاوان

كومه لگه ي تاكه كه س، به تايبه ت له ته مهنى نه وجه واني و لاويدا، ته نها خيزان و
قوتابخانه و كار نييه، به لكو تاكه كه س كومه ليك هاوريش هه لده بزيړي كه له گه ل
حه ز و خوليا كاني نه ودا بگونجپن و هاو ته مهن بن تا كاته ده سته تاله كاني خو ي
له گه لياندا به سهر به ري و حه ز و ناره زوه كاني خو ي له گه لياندا پراكتيزه بكا.

گوماني تيدا نييه كه هاوريپيان كاريگه ريان به سهر به كتره وه هه يه، هه ر به كيكيان
كاريگه ري ده خه نه سهر كه سايه تي به كتر، ئا ليړه وه يه كه گرنگي گروپي هاوريپيان
ده رده كه وي، نه گه ر له نيو گروپي هاوريپياندا نمونه بالا و پره نسيپي به رز باوبوو،
نه وه نه ندانمان ده كه ونه زيړ كاريگه ري و هه ول و كوششه كاني خو يان به ره و بواري
پيشكه وتني زانستي و وه رزشي و هونه ري ئاراسته ده كه ن. به لام نه گه ر گروپي
هاوريپيان خه ريكي چالاكي ناره وا و ناياسايي بوون، نه وه نه وجه وان له گه ل چوونه

لېكچهره كاني باهتي
تاوان و كومه لگه

ناويان ده كه وپته ژير كاريگه ريبان و له وپوه بهره و هه لديرى تاوان پالى پپوه دهنرى.
گروپى هاورپياني لادر له و دوخه دا ده بپته وپنهى گرووپيكي تاوانكارى.

فاكتهره كاني دروستبوونى گرووپى تاوانكارى

گروپى هاورپياني نابنه گرووپيكي تاوانكارى مه گهر له ژير چهند فاكتهر و هوكاريك نه بى كه پاليان پپوه دهنى بهره و نه و ريگه يه. گرنكترين نه و هوكارانه ش نه و خراپى مامه له يه يه كه نه وجه وان له نيو خيزانه كه ي يا قوتابخانه پروبه پرووى ده بپته وه، يا بى به شبوون كه به هووى هه زارى خيزانه كه يه وه دوو چارى ده بپته وه، يا شكستى خوښكار له خوښدن و دواكه وتن له هاورپياني، ئيتر نه و جوړه گرووپه هاورپيه ش به هووى پشپوى له كه سايه تياندا ناتوان به شپوه يه كى دروست و په وا چالاكيه كاني خوښان ناراسته بكن. نه وجه وانپش له نيو گرووپه كه شدا به شوښ نه و هه ست و سوزه يه وه كه له مال و قوتابخانه نه يبووه و له ده ستى چووه، هه روه ها پر كرده وه ي پيداويستيه كاني خوښان له ريگه ي نه و پاره يه ي كه به ريگه ي نارپه وا و ناشه رعى به ده ستى ده هپنن. سه روكى گرووپه كه ش خاوه ن كه سايه تيه كى به هپزه و له ريگه ي گف و به لپنه وه نه دمانى گرووپه كه ناراسته ده كا به ره و چالاكى نارپه وا و نياسايى وا كه خوى له ده ستر پيژيكرده سه ر مال و مولكى خه لكى ده بينپته وه.

به شى سببم

فاكتهره كولتوريه كان

ده ستيك:

فاكتهره كولتوريه كان واته توپژينه وه له خوښدن و نامرازه جياوازه كاني ميديا و پيشكه وتن زانستى، كه ئيمه لپره دا بو هه ر يه كييك له و فاكتهرانه ته وه ريكي تايهت
ته رخان ده كه ين

ته وه رى يه كه م

لېكچهره كانی بابه تی
تاوان و كۆمه لگه

فیربوون (التعلیم) دیاریکردنی مانای فیربوون:

مه به ست له فیربوون له بواری تووژینه وهی تاوانناسیدا ته نها خویندنه وه و نوسین و وه رگرتنی زانیاری نییه ته نها له م پښایه وه ، به لکو مه به ستی و پرای خویندنه وه و نوسین، په روه رده کردنی د هروونه وهك چاندنی به های كۆمه لایه تی و ئاكارى له د هروونی تاكه كان و دروستکردنی نمونه بالا له زهین و هوشی تاكه كان به جوړیک کاریگه ریه کی گه وره ی به سهر ئاراسته کردنی ره فتاری مروییه وه هه بی.

په یوه ندی نیوان فیربوون و دیارده ی تاوانکاری

زانایانی تاوانناسی له دیاریکردنی په یوه ندی نیوان فیربوون و دیارده ی تاوانکاریدا دابه ش دهنه سهر چند پښک و پښایک: بۆچوون پیی وایه فیربوون پښه ی تاوان له كۆمه لگه دا كه مده كاته وه، چونكه ئه و زانیاری و به هایانه ی له د هروونی تاكه كاندا ده چیئى كه ده بیته پښگ له وهی تاكه كان ههنگاو به ره و تاوان بهاوژن. فیکتور هۆگۆ زور به جوانی گوزارشتی له و راستییه کردوه كه ده لئ: کردنه وهی قوتابخانه یه ك واته داخستنی زیندانیك. هه ندی له ئاماره كان ئه و بۆچوونه پشت راست ده كه نه وه، بۆ نمونه ئاماریکی ئه مریکی هه یه سه باره ت به به راوردی پښه ی تاوانی خویندنه وارن به درپښایی زه مهن و تیایدا دهر كه وتوو كه بلا بوونه وهی خویندن و فیربوون یه كسان بووه به نزمبوونه وهی پښه ی تاوانبارانی خویندنه وار. هه روه ها ئاماریکی ئیتالی هه یه دهریده خا كه به راوردی پښه ی تاوانبارانی خویندنه وار به درپښایی شوینی، واته له باكوری ئیتالیاه كه پښه ی خویندنه واری تیایدا زور به رزه، به ره و ناوه راستی ئیتالیاه كه پښه ی خویندنه واری تیایدا مامناوه ندییه، تا باشووری ئیتالیاه كه پښه ی خویندنه واری تیایدا نزمه، دهر كه وتوو كه بلا بوونه وهی خویندنه واری یه كسان بووه به نزمبوونه وهی پښه ی ئه و تاوانانه ی كه پیی راگه یه ندراوه (المبلغ عنها).

بۆچوونیکى دیکه پیی وایه خویندنه واری پښه ی تاوان كه مناكاته وه، به لکو پښه ی تاوان زیاد ده كا، چونكه خویندنه واری و زانین هاوکاری كه سه كه ده كات به بیروكه

لېكچهره كانی بابته تاوان و كومه لگه

له نهجامدانی تاوان به شیوازیکې ورد نهسته مه ئاشکرا بیت. لایه نگرانی نه و
بوچوونه پشت به ئاماریکی دیکه ده بهستن که له فهرانسا کراوه و تیایدا
دهرکه وتوو که ریژهی تاوانکاره نه خوینده واره کان به هوی بلاو بوونه وهی
خوینده وارییه وه که مېوته وه، واته ریژهی تاوانکاره خوینده واره کان زیادی کردوه.

بوچوونیکې دیکه پی وایه خوینده واری به گشتی هیچ کاریگه ریه کی به سر
دیاردهی تاوانکارییه وه نییه، چونکه هه ندیجار ده بیته ریگری له نهجامدانی تاوان
و هه ندیجاریش ده بیته پالنه ری تاوانکاری، له وه شدا پشت به و ئامارانهی تاوان
ده بهستن که له مه جهر و به لژیک و بولگاریا نه جامدراون و دهرکه وتوو که ریژهی
تاوانی نه خوینده واره کان له ریژهی تاوانی خوینده واره کان که متره، که چی ئاماریکی
که له نه مسا و ئیتالیا نه جامدراوه ده یسه لمینی که ریژهی تاوانی نه خوینده وار له
ریژهی تاوانی خوینده وار زیاتره.

به بوچوونی ئیمهش خوینده واری کاریگه ریه کی دوولایه نهی به سر دیاردهی
تاوانکارییه وه هیه، هه ندیجار ده بیته ریگر له نهجامدانی تاوان و هه ندیجاریش
ده بیته پالنه ری تاوان، له رووی ریگرییه که یه وه: خوینده واری هوش و بیری مروف
ده کاته وه و وای لیده کا له ره فتاره کانیدا وردتر بی، و ئاکامه که ی کاره که ی له بهرچاو
بی و زیاتر مه یلی به لای نه وه دا بی که له ریگه یه کی یاسایی و ره اووه چاره سهری
کیشه کانی بکا و بگاته ئامانجه کانی. ههروه ها خوینده واری دهرفته ی کاری گونجاو
بو مروف دهره خسینی و ده توانی به ریگه یه کی یاسایی خواسته کانی خوی به دی
بهینن. ههروه ها خوینده واری بیر و هوشی مروف له نه فسانه پاک ده کاته وه که
زورجار پالی پیوه ده نی بو نهجامدانی تاوان جا چ تاوانبار پروای پی هه بی یا
تاوانلیکراو. نه گهر تاوانکار پروای پی هه بی نه وه به و باوه ره وه پالی پیوه ده نی تاوان
نه جام بداتبه وه بروایه تاوانه که ده بیته شیفا ی نه خوشیه که ی یان بازرگانیه که ی
سهرکه وتوو ده نی یان هیز به قسه کانی ده به خشی. به لام نه گهر تاوانلیکراو پروای
پی هه بی نه وه ده بیته زه مینه خوشکردنیک تا تاوانکار به ئسانی ده ستر ریژی بکاته
سهری. گرنگترین نمونه ی نه و جوړه تاوانهش تاوانی دزیکردن و قولپړین و

لېكچهره كانی بابته
تاوان و كۆمه لگه

برينداركردن و پيدانى ماددهى زيانبه خشه. له كاتيكدا خویندهوارى رېگه نادا مروڤ
بكه وپته نيو ټه و جوره تاوانهوه.

به لام خویندهوارى وهك پالنهرى ټه نجامدانى تاوان، خویندهوارى كاتيك ده پته
پالنهرى تاوان كه كهسه كه خوى مهيل و ټاماده باشى تاوانى تيدا بى، چونكه
ټه و كات دهستى به هه ندى زانياريدا دهگا بو دوزينه وه و داهينانى رېگه و شيوازى
تازه بو ټه نجامدانى تاوان، و شار دنه وهى شوينپى تاوانه كهى پاش ټه نجامدانى.

هه لبت مه رج نييه خویندهوارى هه ميشه پالنهرى تاوانى ټه و كه سانه بى كه مهيل
و ټاماده باشى تاوانيان تيدا، به لكو خویندهوارى ده پته هوى لاواز كردنى خواست
و مه يلى تاوانكارى، چونكه خویندهوارى به پيروزانى به هوى كۆمه لايه تى و ټاكارى
له دهروونى تاكه كاندا ده چينى و توندوتيزى تيدا ده كوژى و واى ليده كا زياتر له گه ل
كۆمه لگه دا بگونجى.

بوپه ټه گه ر خویندهوارى نه پته پالنهرى تاوان مه گه ر به رېژه يه كى كه م نه بى،
ټه وهش لاي ټه و كه سانهى كه مهيل و ټاماده باشى تاوانكاريان هه يه، ټه وان هه
رېژه يه كى زور كه مى نيو كۆمه لگه ن، ټه وه به لگه يه له سه ر نادرستى له قه له مدانى
خویندهوارى وهك پالنهرى تاوان و گرنگى رولى خویندهوارى وهك رېگرى تاوان.
ټاماره كانى تاوانناسى كۆمارى ميسر جهخت له سه ر ټه وه ده كه نه وه كه خویندهوارى
رېگرى به رده م تاوانه.

په يوه ندى خویندهوارى به جورى تاوانه وه

ټه گه ر په يوه ندى نيوان تاوان و برى تاوان په يوه ندى كه ناروون بى، ټه وه په يوه ندى
نيوان خویندهوارى و جورى تاوانى تاوانكارانى خویندهوار په يوه ندى كه پروونه.
لۆمبروزو بايه خى به و په يوه ندى به داوه و به راوردى كه له نيوان تاوانى دزى و كوشتن
له چه ند ولاتى كه جياواز ټه نجامدا كه رېژه ي خویندهوارى تياياندا به رز بوو، دواتر
بوى ده ركه وت كه زورترين رېژه ي تاوانى دزى له نيو خویندهواران بووه و
نه خویندهوارانى زورترين رېژه ي تاوانى كوشتن ټه نجامداوه. توپرينه وه كانى

لېكچهره كاني بابه تي
تاوان و كومه لگه

دواتري هر نه جامي نه و توپزينه وه په يان پشت راست كرده وه. تاواني نه خوښنده واره كان تاواني ماسولكه يين و زياتر پشت به هيز و په فتاري توندوتيز ده به ستن وه ك كوشتن و چه ته گهري و سوتاندين، كه چي توپزي خوښنده واران زياتر حهزيان له تاواني ساخته كاري و تاوانه كاني ناموسه و دزييه، به لام تاواني نه و كه سانه ي كه روښن بيريان به رزه سروشتيكي سياسي و نابووري هه يه.

ته و هري دووهم

نامرازه كاني راگه ياندين

دياري كړدنې رولي نامرازه كاني راگه ياندين

راگه ياندين روليكي گرنغيان له كومه لگه دا هه يه، نه ركه كه ي هه مه جوړ و فره نامانجه، گرنگترين كه ره سته ي روښن بيري كړدن و گواستنه وه ي هه والي جيهانيي و ناوځويي و ناگادار بوونه له وه ي كه شارسانيه ت له بواره جياوازه كان پي گه يشتووه، هه روه ها راگه ياندين به كه ره سته ي په خنه ي بونيادنهر له قه له م ده دري و كه ره سته يه كي چيز و كاتبه سه ربردنيشه.

په يوه ندي نيوان نامرازه كاني راگه ياندين و تاوان

نامرازه جياوازه كاني راگه ياندين زورينه ي جار به شوين به ديهياني نامانجه كاني خوځيانه وهن، به لا له ميانې به ديهياني نه و نامانجانوه رپگه ي خراب ده گيريته به ر و بابته تي ناله بار و نه گونجاو ده خريته پروو كه كاريگه ريبه كه ي به سه ر بينه رانه وه ده گاته ئاستي نه جامداني تاوان، نه وه ش به هو ي لاسايي كړدنه وه ي تاوانباران يا فيربووني شيوازي تاوانكاري تازه كه له رپگه ي نامرازه كاني راگه ياندين وه فيريان بووه. كاريگه ري نامرازه كاني راگه ياندين له سه ر تاكه كاني كومه لگه جياوازه، نه وه ش به هو ي جياوازي بارودوخي كه سايه تيان. له نيو مليونان له و كه سانه ي كه بينه ري نامرازه كاني راگه ياندين، ته نها ژماره يه كي كه مي خه لكي ده كه ونه ژير كاريگه ريبه وه

لېكچهره كانی بابته تی
تاوان و كۆمه لگه

بۇ ئه نجامدانی تاوان، ئه وهش ئه و نه وجه وانانه ی كه بیر و هۆشیان كاله و كه سایه تیان پی نه گه یشتوو، ئیدی وینه ی تاوانكاران و شیوازه تاوانكاریه كان له بیر و هۆشیاندا كه له ده بی و له كاتی گونجاودا ئه و وینانه و شیوازانه دینه سه ره وه و ده بنه پالی تاوانکاری ئه و كه سانه.

کاریگه ری ئامرازه كانی راگه یانندن به گویره ی جوړی ئامرازه كه ده گوړی، بویه کاریگه ری هه ر یه ك له رۆژنامه و ئامرازه كانی دیکه ی راگه یانندن وه ك رادیو و ته له فزیون به سه ر دیارده ی تاوانکارییه وه ده خه ینه روو.

کاریگه ری رۆژنامه به سه ر دیارده ی تاوانکارییه وه:

زورجار رۆژنامه چند لاپه ریه ك ته رخان ده كا بۇ بلاو كرده وه ی هه والی تاوانه كانی نیو كۆمه لگه، زورجاریش بۇ سه رنجراکیشانی خوینه ران په نا بۇ ناو نیشان و سه ردیری زه ق و سه رنجراکیش ده با، ئینجا به وردی رووداوه تاوانکارییه كه وه سف ده كا، ئینجا شیوازی و كه ره سته ی تاوانباره كه بۇ گه یشتن به ئامانجه تاوانکارییه كه ی ده خاته روو، جا چ راستی بی یا زاده ی خه یالی سه رنوسه ر بی.

هه ندی رۆژنامه ی بیانی ئه وه نده بایه خ به و هه والانه ده دن كه به شیکی زوری رۆژنامه كه بۇ ئه و مه به سته ته رخان ده كه ن، ته نانه ت هه ندیچار ده گاته دوازه هینده ی جارن.

هه ندی له زانایانی تاوانکاری تیشکیان خستوو ته سه ر چند رۆژنامه یه ك كه به شیوه یه کی سه رنجراکیش هه والی تاوانکاریان بلاو كرده وته وه، تاوانکاریانیه له شیوه ی پاله وانی سه رکیشدا خستوو ته روو و به و هویه وهش پالیان به مندالان و كه سانی لاوازه وه ناوه بۇ لاسایی كرده وه ی تاوانكاران.

کاریگه ری رادیو و سینه ما و ته له فزیون به سه ر دیارده ی تاوانکارییه وه:

لېكچهره كاني بابه تي
تاوان و كومه لگه

زاناياني تاوانكارى سه باره ت به دياريكردنى رادهى كاريگه رى راديو و سينه ما و
ته له فزيون به سهر دياردهى تاوانكاريه وه بوچوونى جياوازيان هه يه. هه نديكيان پي
وايه نه و كه ره ستانه كاريگه ريه كى خراپيان به سهر دهروونى خه لكيه وه هه يه،
به تاييه ت نهوجه وانان، چونكه نهوانه لاسايى نه كتره كان ده كه نه وه و هه ولده دن
له وان بچن، واته بو نه جامداني تاوان په نا بو نه و كه ره سته و شيوازانه ده بن كه
له چيروكه نواندراوه كان ده بينن. نه و زانايانه به هه ندي توپزينه وه پشت راستى
بوچوونه كه يان خويان ده كه نه وه كه له نه مريكا به سهر كه ساني نيو ده زگا سزاييه كان
نه جامدراون بو سه لماندى په يوه ندى نيوان سينه ما و تاوان و تيايدا ده كه وتوو
كه نه و فاكتره پالنه ربوون بو تاوان، نه وه ش به ريزه ي ۱۰% بو پياوان و ۲۵% يش بو
ژنان.

بوچوونيكى ديكه هه يه پي وايه كاريگه رى نه و ئامرازانه به سهر دياردهى
تاوانكاريه وه كاريگه ريه كى زور سنوردار و هيچ به هايه كى نييه، بو پشت
راستكردنه وهى بوچوونه كه شيان پشت به و توپزينه وانه ده به ستن كه له نه مريكادا
به سهر كومه ليك كه سى تاوانبار و بي تاواندا نه جامدراوه و ده كه وتوو كه به
راده يه كى يه كسان هه ردوو گروه سهدانى هولله كاني سينه ميان كردوو.

ته وه رى سييه م

پيشكه وتنى زانستى

ده ستپيك

مروفايه تى له پيشكه وتنى زانستى خويدا به دريژايى سه ده كان به قوناغيكى
پيشكه وتوو گه يشتوو، ته نانه ت مروفا له م چهرخه ي ئيستاماندا كه ره سته ي
خوشگوزهرانى و به خته وه رى زورى بو خوى داهيناوه، به ر له هه مووشيان نه و
ئامرازانه ي كه په يوه ستن به زانستى تاوانناسيه وه، به كارهيانانى ئوتومبيل بو
گواستنه وهى شته كان و كه سه كان، نه و كه ره ستانه كاريگه رى راسته وخويان به سهر
دياردهى تاوانه وه هه يه. ئاماره كان سه لماندويانه كه زيادبوونى ژماره ي ئوتومبيل له

لېكچهره كاني بابه تي
تاوان و كومه لگه

ولتان بهرامبهر به زيادبووني ژماره ي ټه نجامداني تاوان ديت، باشه ده بي چ
په يوه نديه كيان به په كتره وه هه بي؟

كاريگهري به كارهياني ټوټومبيل له ديارده ي تاوانكاريدا:

به كارهياني ټوټومبيل بهو زوريه له م پوژگاره ي ټه مړوډا، كاريگهريه كي گه وره ي
به سهر په ره سه ندي ديارده ي تاوانه وه هه يه، به كارهياني زوري ټوټومبيل بوو ته
هو ي زيادبووني رووداني چند جوړيكي دياريكراوي تاوان و به تايبه تيش تاواني
ده ستريزيكردي بي مه به ست بو سهر كه سانو تاواني ده ستريزيكردي سهر مال
و سامان و تاواني پفاندي. ليره به دواوه په يوه ندي نيوان به كارهياني ټوټومبيل و
هه موو ټه جوړه تاوانانه ده خه ينه پروو:

په يوه ندي نيوان به كارهياني ټوټومبيل و تاواني كوشتن ليداني بيمه به ست:

به كارهياني ټوټومبيل هه نديك كات ده بيته هو ي په كيي له تاكه كه سان به
روداوي هاتو چو چونك ده بيته هو ي كوشتن يان بريندار بوون، به تايبه ت ټه گه ر
شوفيره كه ټوټومبيله كه ي به خيرا له ريگايه كي جه نجال ليخوري يان ليخورينه كه ي
زور خيرا بيت يان شوفيره كه سهرخوش بيت كه ټه مهش هوكاره بو دروست بووني
تاوانه كاني كوشتن ليداني بي مه به ست، ټاماره كا ټه وه يان ده رخته وه كه
قپه يوه ندي هه يه له نيوان زيادبووني ژماره ي ټوټومبيل و زياد ژماره ي تاوانه كاني
كوشتن ليداني بي مه به ست، هه روه ها ټاماره كان ټه وه شيان ده رخته وه،
زيادبووني نرخی به نزين ده بيته هو كه م بوونه يه وه ي روداوه كاني هاتووچو، به
پيچه وان هس هه ر راسته.

په يوه ندي نيوان به كارهياني ټوټومبيل و تاواني ده ستريزيكردي سهر مال و سامان:

لېكچهره كانی بابته
تاوان و كۆمه لگه

زورجار ئۆتۆمبېل بابته تاوانى دەستدرېژتىكردنه سەر مال و سامانى خەلكى و بەتايىبەت تاوانى دزىكردن. خاوهندارى ئۆتۆمبېل پال بە ھەدى كەس دەنى بەتايىبەتى لاوان ئۆتۆمبېل بدزن بۆ بەكارھىنان و خۆدەرخستن. رەنگە ئەو كەسانە بۆيە پەنا بۆ دزى و گىرفان برىن بېن بەو مەبەستەى بارەيەكيان دەست بکەوئى تابتوانن نرخى كرىنى ئۆتۆمبېللىكى باشترى بدەن. ھەروەھا ھەندى لە تاوانكاران پەنا بۆ دزىنى ئۆتۆمبېل و فرۆشتنەوہى دەبەن. دواجار ئۆتۆمبېل دەكرى وەكو كەرەستەيەكى خۆنۈندنى خاوهنەكەى بەكاربھىنرى، ئەو خۆنۈندنەش بەكاربھىنرى بۆ فرىودانى كەسېك بە مەبەستى زەوتكردى سامان و مالەكەى. مرؤف بۆيە دزى دەكا تا لەبەردەم تاوانلىكراو خۆى بنوئى و تاوانلىكراو متمانەى پى بكا، تا ئەوكاتەى دەبىتە قوربانى تاوانى پارە و سامان كە ئەوئىش تاوانى قۆلبرىنە.

بەيوەندى نىوان بەكارھىنانى ئۆتۆمبېل و تاوانى رڤاندن:

ئۆتۆمبېل بەوہ جيا دەكرىتەوہ كە خىرا دەبزوئ و خىرا لە چاوى خەلكى دەشاردرىتەوہ، ھەروەھا لە ماوہيەكى كەمدا مەودايەكى زور دەبرى. ئەو خەسلەت و تايىبەتمەنديانەى ئۆتۆمبېل وا لە ھەندى لە تاوانباران دەكا بۆ ئەنجامدانى تاوان بەكارى بھىنن، چونكە لە خىرايى جولە و شاردنەوہى لە ئەنجامدانى تاواندا سودى لى وەردەگرن. بەشيوەيەك تاوانبارەكە قوربانىيەكە دەخاتە نىو ئۆتۆمبېلەكە و بە خىرايى بۆى دەردەچى، رزگاركردى تاوانبارەكەش ھەر دەبى لە رىگەى ئۆتۆمبېللىكى دىكەوہ دەبى. ھەروەھا بەھۆى ئەوہى لە ماوہيەكى كەمدا مەودايەكى زور دەبرى، بۆيە بۆ تاوانى رڤاندن بەكاردەھىنرى، بەتايىبەت ئەگەر تاوانەكە لە نىوان چەند ھەرىمىكدا بى. ھەروەھا لەسەردمىكى وەكو ئەمپۇدا ئۆتۆمبېل لە لايەن گرووپە تىرۆرستەكان، ئۆتۆمبېل بە ئاستىكىت فراوانبۆكارە تىرۆرستىەكان بەكارھىندراوہ، وەك: بۆمبىرېژكردن تەقاندنەوہى ئۆتۆمبېل و رڤاندن و گوستنەوہ... تاد.

بەشى چوارەم

فاكتهره ئابووریه كان و تاوان

تهوه ری یه كه م

په یوه ندى نیوان فاکتهره ئابووریه كان و تاوان

تویژه رانی تاوانناسی سه بارهت به دیاریکردنی په یوه ندى نیوان فاکتهره ئابووریه كان و دیاردهی تاوانکاری ناکوکن، بوچوونیک ههیه پی وایه تاوان دهگه ریته وه بو بارودوخی ئابووری باوی كومه لگه، هه ندیکیش له لایه نگرانی نه و بوچوونه توندتر چوون و ده لاین تاوان ده رنه نجامیکی حه تمی سیسته میکی ئابووریه، به تایبهت سیسته می سه رمایه داری، نه وه پشت نه ستور به وهی سیسته می سه رمایه داری بووه ته هو ی خراپ دابه شکردنی سهروهت له نیوان تاكه كان و نه وهش بووه ته هو ی هاتنه ئارای جیاوازی كومه لایه تی گه وه و وروژاندنی ههستی سته م و رق.

نه و بوچوونه به هیچ جوړیک په سه ند نییه، نه وه بوچوونیک توند ره وانیه و هه موو بایه خیک به فاکتهری ئابووری ده دا و توژیینه وه و گه ران به دوا ی بایه خی فاکتهره كانی دیکه له روودانی دیاردهی تاواندا فه راموش ده كا، بویه پشت به ستن به و بوچوونه ده بیته هو ی فه راموشکردنی تاوونویکردنی فاکتهره كانی دیکه ی تاوانکاری، به و هو یه شه وه ناتوانین شیوازه كانی به ره نگار بوونه وهی تاوان بدوزینه وه.

بوچوونیک دیکه پی وایه فاکتهری ئابووری فاکتهریکه ده شی بیته هو ی روودانی تاوان یا زه مینه خو شکه ری تاوانه، به لام تاكه هو کاری نه نجامدانی تاوان نییه، واته به ته نها نابیته تاوان مه گه ر نه وهی كه سه كه خوی ئاماده باشی تاوانی تی دا بی، نه وکات له گه ل كه سه كه دا کارلیك ده كهن و تاوان رووده دا. نه مانه بو پشت نه ستوری بوچوونه كه یان ده لاین كه سانیک زور هه ن به ده ست بارودوخی ئابووری سه خته وه ده نالینن و له گه ل نه وه شدا په نا بو نه نجامدانی تاوان نابهن، كه چی كه سانیک زوریش هه ن پاره دارن و كه چی سل له نه نجامدانی تاوان ناكه نه وه. ئاشکرایه لایه نگرانی نه م بوچوونه له ژیر کاریکه ری قوتا بخانه ی (الوضعی)

لېكچهره كاني بابه تي
تاوان و كومه لگه

پۆزه نقيستيدان ئه و قوتابخانه يه ي كه تاوان ده گه رپيښته وه بو فاكته ره بايولوزي و
دهروونيه كان.

ئهم بوچوونه ش به رپولي خوي كه مو كورتي هه يه، چونكه وا ده كا بايه خ به
به رهنگار بوونه وه ي ئه و فاكته ره ئابووريانه نه دري كه ده بنه هو ي تاوان، ئه وه ش وا
ده كا به رهنگار بوونه وه ي تاوان په كي بكه وي.

بوچووني راست به لاي ئيمه وه ئه وه يه كه فاكته ري ئابووري په كي كه له و فاكته رانه ي
تاوان كه ده بيته هو ي ئه نجامداني تاوان، به لام تاكه فاكته ر نيه كه له رووداني
تاواندا، چونكه فاكته ري ديكه ش هه ن كه هه مان رپوليان هه يه، وه ك ئه وه ي له
به شه كاني پيشوودا خستمانه روو.

ئو تاوانانه ي كه به هو ي فاكته ري ئابووريه وه رووده دن:

له نيگاي په كه مدا وا ده رده كه وي كه ئه و تاوانه ي ده گه رپيښته وه بو فاكته ري ئابووري،
بريتيه له تاوان پاره و سامان كه كه سي هه ژار و ده ستكورت به هو ي هه ژار يه كه وه
ده ستي بو ده با، به لام ئه و بوچوونه بوچونيك ي دروست نيه، له لايه ك ئه و تاوانانه ي
كه به هو ي فاكته ري ئابووريه وه رووده دن ته نها تاواني پاره و سامان نين، به لكو
زور جوړي ديكه ي تاوانيش ده گريښته وه وه تاواني ده ستريزيكر دنه سه ر كه ساني
ديكه و تاوان ده ستريزيكر دنه سه ر ئابروو و تاواني ئابووري، له لايه كي ديكه وه
فاكته ر ئابووريه كاني تاوان ته نها هه ژاري و ده ستكورتي نيه، به لكو ده ش
چاوچنو كي و ته ماعكار يه وه بي، ده ش حه زي چيژ و به خته وه ري و خوشي زياتري
زيان بي.

تاواني ده ستريزيكر دنه سه ر پاره و سامان:

گوماني تيدا نيه، كه زوريك له تاوانه داراييه كان، پالنه ري ئابووريان له پشته وه يه،
مروڤ ناتواني به رپگه يه كي ره وا پيداويستيه داراييه كاني پر بكا ته وه مه گه ر ئه وه ي
دوخي دارايي باش بي، ئه گه ر نه يشيتواني له و رپگه يه وه پيداويستيه گرنه كاني پر

لېكچهره كانی بابته تی تاوان و كۆمه لگه

بكاتوه، ئهوه پهنا بۆ رېگه ی نارهوا و ناشه رعی دهبا، و دهستدریژی دهکاته سه ر سامان و پاره ی خه لکی. گرنگترین تاوانیش لهو بوارهوه دزیکردنه.

بهلام تاوانی پاره و سامان دهشی پالنه رکه ی پرکردنه وه ی پیداو یستیه کان نه بی، به لکو ته نها مه به ست و ئاره زووی به کاره یینانی پیداو یستی ئهوانی دیکه ی له پشته وه بی. له دوخی قهیرانی داراییشدا ده رفه ت بۆ ئه و جوړه پالنه ره ده کرپته وه، واته کاتیک هه ندی کالآ روو له که می ده کا و خه لکی بۆ په یدا کردنی مملانیی یه کتر ده کهن، ئیتر تاوانکار به نرخ ی زیاتر له نرخ ی خو ی ده یفرۆشی، یا ساخته کاری له کالآکه دا ده کا یا مۆله تی هینانی ساخته ده کا. ههروه ها تاوانکار په نا بۆ فریودانی تاوانلیکراو دهبا، واته به ناوی په یدا کردنی کالآکه وه پاره ی لی ده کیشپته وه.

ههروه ها دهشی پالنه ری ئابووری وهك هۆکاری ئه نجامدانی پاره و سامان هه ژاری و دهستکورتی نه بی، به لکو خواستی به دیه یینانی به خته وه ری و خو شگوزه رانی زیاتر بی. بۆ نمونه زۆرپک له تاوانکاران ئه وهنده سهروه ت و سامانیان هه یه پیداو یستیه گرنه گه کانیان پر بکاته وه و بگره زیاتریشیان هه یه، که چی ده یانه وی بگه نه بالترین ئاستی خو شگوزه رانی، بۆیه په نا بۆ تاوانی پاره و سامان ده بن تا که رهسته کاتبه سه ربردنی وهك ته له فزیو ن یا که رهسته ی خو شگوزه رانی وهك جلشوری کاره بایی و ئوتۆمبیل بکری. زۆرینه ی ئه و تاوانانه ش ئه و گه نجان ه ئه نجامی ده دن که خواستی و ئامانجی نارهوا، ده بیته هانده ریان. له کاتی جهنگی یه که می جیهانیدا سه رنجی ئه وه درا که زۆرپک له گه نجه کان په یوه ندیان به کارخانه جهنگیه کانه وه کرد له پیناو هه قده ست و کریی بهرز، به و هۆیه شه وه ریژه ی تاوان بهرزبۆوه.

تاوانی دهستدریژیکردنه سه ر که سه کان:

زۆر جار فاکته ری ئابووری پالنه ره بۆ تاوانی دهستدریژیکردنه سه ر که سانی دیکه، ئه وه ش له بهر ئه وه ی ئه و بارودۆخه ئابووریه سه خته ی که هه ندی که س به دهسته وه ده نالیین، ده بیته مایه ی نیگه رانی و ترس له ئاینده ی خو یان، ئه و ههسته ش پالیان پیوه ده نی بۆ ئه نجامدانی دهستدریژیکردنه سه ر که سانی دیکه،

لېكچهره كانی بابه تی
تاوان و كۆمه لگه

بۇ نموونه كه سېك به هۆی ده ستكورتیه وه خاوه نكارېك ده كوژئ كه كاری پئ
نه به خشیوه یا له كاره كه ی ده ریکردووه، یا هاوکارېکی بریندار ده كا چونکه قهرزی
پئ نه داوه بۇ کرینی پئداویستییه ك بۇ خووی یا بۇ منداله كانی. یا ئەشکه نه جی
هاوسه ره كه ی ده دا که داوای پئداویستییه کی ژیانی کردووه، یا باوک کاتیک خه رجی
و پاره ی پئویستی نییه ده چئ منداله كه ی له باره ی ده با یا پاش له دایکبوونی
ده یکوژئ، ههروه ها ده ستكورتی پال به هه ندئ كه سه وه ده نئ بۇ خو کوشتن که له
هه ندئ یاسای جیهانیدا تاوانه.

تاوانی ده ستدریژیکردنه سه ر ئابروو

ده شی فاکته ری ئابوری پالنه ری ئەنجامدانی تاوانی ده ستدریژیکردنه سه ر ئابروو
بیټ، جا ئەو فاکته ره ده وله مهندي بئ یا هه ژاری. هه نديچار ده وله مهندي پال به
هه ندئ كه سه وه ده نئ بۇ گه ران به دوای چيژ و خو شی زیاتر، له و پیناوه شدا ریگه ی
ناره وا و ناشه رعی ده گرنه به ر وه ك داوینپسی و ده ستدریژی سیکی و ئەتککردن
و تد. ههروه ها ده شی هه ژاری پالنه ری بئ بۇ ئەنجامدانی ئەو جوړه تاوانه، چونکه
ئه وانه ی داهاتیکی که میان هه یه ناتوانن خانوویه کی سه ربه خو به کرئ بگرن
به تاییه ت ئەگه ر كۆمه لگه به ده ست قهیرانی نیشته جیوونه وه بنالینئ، ئیدی ناچار
ده بئ ژوریک له مالیکی هاوبه شدا بگرئ، ئەوه ش ده بیته تیکه لاوبوونی تاکه کانی
ئەو ماله، ئەوه ش تاوانی ئابرووی جوړاوجوړی لیده که ویتته وه، یان به هۆی هه ژاری و
نه داری روو له تاوانه کانی له شفرۆشی ده ه که ن.

تاوانی ئابوری

ئاشکرایه فاکته ری ئابوری پالنه ری ئەو شته یه که پئی ده وترئ تاوانی ئابوری.
تاوانی ئابوری کرداریکه که سانیک ئەنجامی ده دن که یاسا سزاییه کانی په یوه ست
به به رپوه بردنی ده وله ت له هه ندئ چالاکی ئابوریدا پئشیل ده که ن، بۇ نموونه
تاوانی كۆمه ك و تاوانی چاودیری خه رجی.

تهوه ری دووه م

لېكچهره كانی بابته تی
تاوان و كۆمه لگه

كارىگه رى ههندى دياردهى ئابوورى گشتى به سهر تاوانه وه دهستپك

كارىگه رى فاكته ره ئابووربیه كان به سهر دياردهى تاوانه وه جياوازه و جياوازيه كه شى په یوه سته به رادهى په یوه ندى دياردهى تاوان به یه كيك له دوو دياردهى ئابوورى گشتى سهره كى كه بریتین له: په ره سه ندى ئابوورى و وه رگه رانى ئابوورى له ناكاو. لیره وه به دواوه كارىگه رى ههر یه كيك له دوو دياردهیه به سهر تاوانه وه تاووتوئ ده كه یین.

ته وه رى دووهم وه رگه رانه ئابووربیه له ناكاهه كان (التقلبات الاقتصادية): مانای وه رگه رانى له ناكاهى ئابوورى (التقلبات الاقتصادية) هلکشان و داکشانى ئابوورى:

مه به ست له وه رگه رانه له ناكاهه ئابووربیه كان، ئەو گۆرانكاربیه كه به سهر ههندى دياردهى ئابوریدا دئ، ئەوه ش جياوازه له په ره سه ندى ئابوورى به وهى پرودانى وه رگه رانه كه زۆر خیرایه و زۆریش نامینیتته وه، به لكو پاش ماوه یه كى كه گۆرانى به سهر دا دئ. نموونه ش: پرودانى ههندى قهیرانى ئابوورى، به رزبوونه وه و نزمبوونه وهى نرخى ههندى كالا، وه رگه رانى داهاتى تاكه كه س.

ئیمه لیره دا دوو فۆرمى وه رگه رانى ئابوورى تاووتوئ ده كه یین: وه رگه رانى نرخ و وه رگه رانى داهات، بۆ خستنه پرووى كارىگه رى ههریه كيكیان به سهر دياردهى تاوانكاربیه وه.

یه كه م: وه رگه رانى نرخه كان و كارىگه رى به سهر دياردهى تاوانكاربیه وه

ده شى وه رگه رانى نرخه كان ههم به رزبوونه وه ههم نزمبوونه وهى نرخ بئ، كارىگه رى ئەو گۆرانه به سهر تاوانه وه له دوو بارودوخدا جياواز ده بئ:

كارىگه رى به رزبوونه وهى نرخ به سهر تاوانه وه:

لېكچهره كانی بابته تاوان و كۆمه لگه

ئاماره كانی تاوان له زۆر پیک له ولاتان بهر له هه مووشیان فهره نسا و ئینگلته را و ئه لمانیا ئاماژه به وه ده كه ن كه بهرزبوونه وهی نرخى كه لوپه لى خوراكى وهك گه نم بۆنموونه، ده بیته هۆی بهرزبوونه وهی ئه نجامدانى هه ندی تاوان، به تايبهت تاوانى دزی، و تاوانى ده ستر پيژيكر دنه سهر كه سانى ديكه. ئه وهی په یوه سته به دیاردهی تاوانى دزی به وه، ئه وهیه ئه وانیه داها تیان سنورداره، زۆرینه یجار كه سانى كر پكارن، و ناتوانن به رپگه یه كى ره وا ئه و پيدا و یستیه سه ره كیانه ی خویان دابین بكن، بۆیه زۆرینه یان په نا بۆ دزی ده بن بۆ پر كرده وهی ئه و پيدا و یستیه یان. له لایه كى ديكه وه، بهرزبوونه وهی نرخى ئه و كالا یه ده بیته هۆی كه مبوونه وهی خواست له سه رى، ئه وهش وا ده كا كه مى لى بفرۆشرى و دوا جار قازانجى به ره مه یینه رانى ئه و كالا یه كه م بپه وه، ئه وانیش به ره مه یینه یانى ئه و كالا یه كه م ده كه نه وه تا خواست و خستنه روو وهك یه كى لى پیت. كه مكر دنه وهی به ره مه یینه یان ئه مه ش ده بیته هۆی له سه ر كرده ركر دنى هه ندی كر پكار و بیكار بوونى ئه و كر پكارانه، بیكاریش هۆكار پكى سه ره كى ئه نجامدانى تاوانى دزی كرده.

ئه وهی په یوه سته یه به زیاد بوونى رپژه ی تاوانى ده ستر پيژيكر دنه سهر كه سانى ديكه یه به هۆی بهرزبوونه وهی نرخه كانه وه، ده گه رپته وه بۆ ئه وهی: ئه و كر پكارانه ی كه رووبه رووى بیكارى ده بنه وه یا داها ته كه یان با یی پر كرده وهی پيدا و یستیه كانیان ناكا، گیرۆده ی پشیوى ده روونى و ده مارى ده بنه وه و ئه وهش وایان لیده كا به بچوكترین هۆكار هه لچن و ئه وهش پالیان پیوه ده نى بۆ ده ستر پيژيكر دنه سه ر كه سانى ديكه به تايبهت له شیوه ی لیدان و بریندار كرده.

سه رنجى ئه وهش دراوه كه كاریگه رى بهرزبوونه وهی نرخه كان به سه ر دیارده ی تاوانكار ییه وه، به و شیوه یه كى كه له خستمانه روو، له و كاته شدا رووده دا كه داها تى تاكه كه س ههروه كو خۆى ما بیته وه. به لام ئه كه ر بهرزبوونه وهی نرخ هاوشان بى به بهرزبوونه وهی داها ت به هه مان رپژه یا رپژه یه كى نزیك ئه وه بهرزبوونه وهی نرخ كاریگه رى به سه ر دیارده ی تاوانكار ییه وه نابى. هه ندی له ئاماره كان ئاماژه به وه

لیکچره کانی بابه تی تاوان و کۆمه لگه

ده دهن که بهرزبوونه وهی نرخى گهنم هاوشان نه بووه به بهرزبوونه وهی ریژه ی تاوانی دزی، چونکه له گه ل بهرزبوونه وهی نرخى گه م داها تی تاکه که سیش زیادی کردووه. چهن دین توپژینه وه له م باره یه وه ئه نجام دراون و لیره دا ئاماژه به ئه نجامه کانی توپژینه وه که ی زانای تاوان "لیۆن راد زینۆفیچ" ده که یین سه باره ت به ناجیگیری و به رزی و نزمی ئاستی گه زهران کارگه ریان له سه ر تاوان به تایبه تی له ولاتی پۆلۆنیا و ژماره یه ک ولاتی ئه وروپا و ئه مریکادا، گرینگترینیان ئه مانه ن:

1. په یوه ندییه کی دیارو ئاشکرا هه یه له نیوان تیکرای ههندی تاوان و کاته کانی دابه زینی باری ئابووریدا، له ولاتی پۆلۆنیا له کاتی خراپی باری ئابووریدا له نیوان سالانی ۱۹۳۳-۱۹۳۰ تاوانی دزی "دزینی سوته مه نی خه لۆز له شه مه نده فهره کان" دووبه رامبه ر زیادی کردووه و زۆربه ی دزه کانیش له بیکار و ئه و که سانه بوون که زۆر هه ژار بوون، له هه مان ماوه دا ریژه ی تاوانی ساخته کردن و ناپاکی له ئه مانه ت زیادی کردووه.
2. تاوانی ده رهه ق به سامان و مالى خه لکی، واتا دزی له کاتی دابه زین و خراپی باری ئابووریدا زیاد ده کات و له کاتی هیمنی و ئارامی باری ئابووریدا که م ده بیته وه. به لام تاوانه کانی دژ به تاکه که سان و تاوانی داوین پیسی و سوتاندن له کاتی هیمنی ئابووریدا زیاد ده کات و له کاتی خراپی باری ئابووریدا که م ده بیته وه.
3. له کاتی خراپی باری ئابووریدا ریژه ی تاوانباری سه ره تایى تاوانباهر به ریکه ت برز ده بیته وه به به راورد کردن له گه ل تاوانکاری کارامه و کرده دا.
4. تیکرای تاوان زیاتر ده بیته له و کاتانه دا که رهوشی ئابووری تاکه که سان توند و تیژه و به خیرایی گۆرانی به سه ردا دیت.
5. شوپنه واره کانی دابه زین و بهرزبوونه وهی باری ئابووری به سه ر تاوانه وه هه رده م هه نوکه بییه و زۆربه ی جاریش ئه نجامه کانی له دواى سالیک یان زیاتره وه ده رده که ون.

کاربگه ری دابه زینی نرخ به سه ر تاوانه وه

لیکچره کانی بابه تی
تاوان و کومه لگه

پیشتر ئاماژه مان به وه دا که نرمبوونه وهی نرخى کالآ به تاييه ت کالآ سهره کی و پیویسته کان، واته به رزبوونه وهی ئاستی گوزهران، پیشتر وتمان ئه و شته ده بیته هوی نرمبوونه وهی ریژهی تاوانی دزی، واته زورینهی خه لکی ده توانن پیداویستیه گرنه کانیاں به شیوهیه کی رهوا به دی بهینن. به لام هاوکات ده بیته هوی به رزبوونه وهی ریژهی تاوانی ده ستر ریژیکردنه سهر ئاپروو، به له بهرچا و گرتنی دابه زینی نرخى کالاکان ده بیته هوی پاشکه وتبوونی به شیک له داها ت، ئه وه وا له هندی کهس ده کا ئه و پاره پاشکه وته له گه ران به دوای به ده ستهینانی تیرکردنی زیاتری ئاره زووه کانیاں خه رج بکه ن، ئیدی په نا بو ئه و سهرخوشکه رانه ده به ن که ده بیته هوی لاوازبوونی ئیرادهی تاکه کان و ریگه ی نارهوا و ناشه رعی ده گرنه بهر بو پرکردنه وهی ئه و غه ریزانهی خو یان، دوا جار ئه وهش ریژهی تاوانی ده ستر ریژیکردنه سهر ئاپروو به رز ده کاته وه.

به لام پیویسته سهرنجی ئه وه بدهین کاریگه ری دابه زینی نرخ به سهر تاوانه وه له کاتیکدایه که داها ت که می نه کردبئ. به لام ئه گه ر دابه زینی نرخ هاوشان بی به دابه زینی داها ت ئه وه هیچ کاریگه ریه کی به سهر دیاردهی تاوانه وه نابئ، چونکه به های راسته قینه یا هیزی کرین ههروهک خوی ده مینیتته وه، جا با داها ت به رواله تیش که می کردبئ.

دووهم: کاریگه ری وه رگه رانی داها ت به سهر دیاردهی تاوانکارییه وه:

وه رگه رانی داها تی تاکه کهس دوو فورم و شیوهی ههیه: داها تی تاکه کهس ده شی به رزبیتته وه و ئه گه ریشی ههیه کهم بکا، ئه و دوو دوخهش کاریگه ری جیاوازیان به سهر دیاردهی تاوانکارییه وه ههیه.

لېكچهره كانی بابته
تاوان و كۆمه لگه

كارىگه رى دابه زىنى داها ت به سه ر تاوانه وه

ئاماره كانی تاوانناسى ده ريانخستوهه كه په يوه نديه كى توندوتۆل له نيوان نزمبوونه وهى داها تى تاكه كه س و به رزبوونه وهى تاوانى دزى به شيويه كى تايبه ت بوونى هه يه. هو كارى ئه وه ش ئه وه يه كه نزمبوونه وهى داها تى تاكه كه س وا له مرو ف ده كا نه توانى پيداويستيه گرنه كانى خو ى پر بكا ته وه، ئه وه ش پالى پيوه ده نى بو ئه نجامدانى تاوانى دزى تا بتوانى پيداويستيه كانى خو ى پر بكا ته وه.

پيوسته سه رنجى ئه وه بده ين كه ئه و كارىگه ريه ي نزمبوونه وهى داها ت به سه ر ديارده ي تاوانكارىيه وه پيوستى به وه دوو خالى له بهرچاو بگرين: يه كه مى: نزمبوونه وهى داها تى تاكه كه س مه رج نيه ببيته هو ى به رزبوونه وهى رپژه ي تاوانى دزى مه گه ر ئه وه ي نرخه كان ههروهك خو ىان بميننه وه. به لام ئه گه ر نزمبوونه وهى داها ت هاوكا ت بوو به نزمبوونه وهى نرخه كان ئه وه هي زى داها تى كرپن ههروهك خو ى ده مي نيته وه، وا ته به هه مان راده ده توانى پيداويستيه كانى خو ى پر بكا ته وه، به و هو ى به شه وه بارودوخه كه هيچ كارىگه ريه كى به سه ر ديارده ي تاوانكارىيه وه نابى. خالى دووه م: ئه وه يه نزمبوونه وهى داها تى تاكه كه س مه رج نيه به رزبوونه وهى رپژه ي تاوانى دزى به دوا دا بى، مه گه ر ئه وه ي نزمبوونه وهى داها ت بگا ته ئاستيك كه كه سه كه نه توانى هه موو پيداويستيه گرنه كه سيه كانى خو ى پر بكا ته وه. ئه گه ر داها ت هه ر خو ى به رزبوو به لام به راده يه كى زور كه م نزمبووه، به شيويه كى تاك هيشتا ده يتوانى به و داها ته كه ميوه يه پيداويستيه كانى خو ى پر بكا ته وه ئه وه ئه گه رى به رزبوونه وهى تاوانى دزى زياد ناكا به لكو رپژه ي ئه وه جو ره تاوانه ههروهك خو ى ده مي نيته وه.

كارىگه رى به رزبوونه وهى داها ت به سه ر تاوانه وه

به رزبوونه وهى داها ت، ئه گه ر نرخه كان وه كو خو ىان بميننه وه، ده بيته هو ى به رزبوونه وهى هي زى كرپن، به و هو ى به شه وه تاكه كه س ده توانى زياد له پيداويستيه كانى خو ى بكرى، يا ئه و پارهييه دده مي نيته وه پاشه كه وتى بكن.

لیکچره کانی بابه تی
تاوان و کومه لگه

هه ندى كه س ده چن ئه و پاره زياده يه له پر كرده وهى حه ز و ئاره زووه كانى خه رج ده كا و زور جاريش ئه و رېگه يه ده بياته وه سه ر رېگه ي تاوان و به تايبه تيش تاوانى ده ستر يژيكر دنه سه ر ئابرووى خه لكى.

به لام ئه گه ر به رزبوونه وهى داها ت هاوشان بوو به به رزبوونه وهى نرخه كان، به راده يه ك له گه ل به رزبوونه وهى داها ت بگونجى، ئه وه هيزى كرپنى داها تى تاكه كه س وه كو خو ي ده مي ني ته وه، بيه به رزبوونه وهى رواله تيانه ي داها ته كان هيج كاري گه ر بيه كى به سه ر ديار ده ي تاوانكار بيه وه نابى.

ته وه رى سييه م

كاري گه رى هه ندى ديار ده ي ئابوورى تايبه ت به سه ر تاوانه وه

گرنگ ترين ديار ده ئابوورى تايبه ت كه كاري گه ريان به سه ر ديار ده ي تاوانكار بيه وه هه يه بري ته له هه ژارى و بيكارى.

كاري گه رى هه ژارى به سه ر ديار ده ي تاوانكار بيه وه

زانايان سه باره ت به ديار بكر دنى مانا ي هه ژارى ها ورا نين. له روانگه ي ئيمه وه هه ژارى بري تيه له وه ي تاك نه توانى كه مترين پيدا وي ستيه كانى ژيانى خو ي پر بكا ته وه كه بتوانى ژيانى كى پر له كه رامه ت و مرو قانه به ري ته سه ر. زورينه ي ئاماره كان سه لماندوو يانه په يوه نديه كى به هيز له نيوان هه ژارى و ديار ده ي تاوانكاريدا هه يه، ئه و ئامارانه ي كه له ئينگلته را ئه نجام درا ون، ده ريانخستوو ه كه ۵۶% ي نه وجه وانه تاوانكاره كان سه ر به خيزانه ته نگده ستي ئابوورى و هه ژاره كانن، ئاماريكى ديكه كه له ئه مريكا ئه نجام درا وه ده ريخستوو ه كه زياد له ۷۵% ي نه وجه وانه كه تنكه ر و لاده ره كان سه ر به خيزانه هه ژاره كانن، ئه و خيزانانه ي كه پشت به هاوكارى دارايى دامه زرا وه كو مه لايه تيه كان ده به ستن. ئاماريكى ديكه له ئه مريكا ئه نجام درا وه و ده ركه وتوو ه ۹۰% ي ئه وانه ي له ما وه ي چه ند سالي كدا ده ستي گيركرا ون سه ر به خيزانه هه ژاره كانن. هه روه ها ئاماره كانى فه ره نسا سه لماندوو يانه كه ريزه ي تاوان تا

لیکچره کانی بابه تی تاوان و کومه لگه

رېژه ی پاشه کهوت که مېکا ئه وه رېژه ی تاوان زیاد ده کا، هه لېه ت نابې بلېين په یوه ندى نه گور له نیوان هه ژاری و دیارده ی تاوان به گشتی بوونی هه یه، هه ژاری په یوه ندى به تاوانی پاره و سامانه وه هه یه و به تایبه تیش دزیکردن. زور تاوان هه ن که هه ژاری هیچ په یوه ندى کی پېیانه وه نییه، وه ک تاوانی ده سترېژیکردنه سهر ئابروو، مه گهر ئه وه ی که سه که توانای هاوسه رگیری نه بې. ههروه ها هه ژاری هیچ په یوه ندى کی تاوانی جنیو و ناوزراندنو ... تد نییه، ئه و تاوانانه ی که پالنه ره که یان هه ژاری نییه، ئه وه که سانی سهر به چینه جیاوازه کانی کومه لگه ئه نجامیان ده دن. سیزه رلاندی زانای ئه مریکی پی وایه ئه نجامدانی تاوان له لایه ن که سانی که پیگه و پایه یان له کومه لگه دا هه یه، و له بهر ئه وه ی پاره و ده سه لاتیان له بهر ده سته، ریگه ی تاوان بو ئه وان ئاسانتره و به ئسانی ده توان تاوانه کانیان له ده سه لاته کان بشارنه وه.

- راقه ی په یوه ندى نیوان هه ژاری و دیارده ی تاوانکاری:

راقه و لیکدانه وه ی په یوه ندى نیوان هه ژاری و تاوان کاریکی زور سهخت نییه. ئه و که سه ی ناتوانی که مترین راده ی پیداویسته کانی ژیانى خو ی پر بکاته وه ئه وه تاکه ریگه بو پرکردنه وه ی ئه و پیداویستیانه بریتیه له ریگه ی تاوان. وپرای ئه وه ش هه ژاری کاریگه ری که ناراسته وخو ی به سهر گرتنه بهری رهفتاری تاوانکارییه وه هه یه، هه ژاری په یوه سته به به دخوراکیه وه هه یه و ئه وه ش ده بیته هو ی لاوازی جهسته و عقل و بیهیزی به رامبه ر نه خوشیه کان، پیشر بینیمان که نه خوش هو کاریکی سهره کی ئه نجامدانی تاوانه، ههروه ها ژن ناچاربووه بو زالبوونی به سهر هه ژاری خیزانه که یدا بچیته مهیدانی کار، ئیدی هه م ژنه که و هه م پیاوه که ناچاربوون بچنه دهره وه منداله کانیان هه روا بی سهر په رشتی و بی ئاگاداری به جی بهیلن، زورجار ئه و دوخه ش وای له و مندالانه کردووه په نا بو لادان و سوالکردن بهن یا بچنه نیو گرووی تاوانکارییه وه ئه وه ش له ژیر کاریگه ری فریودانی پاره وه هه یه.

کاریگه ری بیکاری به سهر دیارده ی تاوانکارییه وه:

لېكچهره كانی بابته تی تاوان و كۆمه لگه

پیشتر وتمان كه بیکاری ده رته نجامیکي مه ترسیداری به رزبوونه وهی نرخه، بیکار واته ئه وهی کریکار کاره کهی له ده ست بچی و به و هوپه شه وه سه رچاوه ی بژیویه که ی نه مینئ، ئیدی ناتوانئ به شیویه کی ره وا و شه ری پیداو یستیه گرنه گه کانی ژیانئ خوی پر بکاته وه، دوا جار ناچار ده بی په نا بو ره فتاری تاوانکاری به ری که خوی له فورمی سوالکردن و تاوانی پاره و به تاییه تیش دزیکردن ده نوینئ. بیکاری، وپرای ئه وهی په یوه ندیه کی راسته وخوی به تاوانه وه هه یه- به لام شوپنه واری ناراسته وخویشی هه یه، که تا که که س پاره ی به ده سته پینانی پیداو یستیه گرنه گه کانی خوی نه بوو، ئه وه هه ست به نیگه رانی و نا ئارامی ده کا و قینی له كۆمه لگه که ی هه لده ستئ و ئه وه ش پالی پیوه ده نئ بو تاوانی ده ستریزیکردنه سه ر که سانی دیکه.

هه روه ها کاریگه ری بیکاری منداله کانیش ده گریته وه، ئه وان کاتیك ده بینن باوانیان ناتوانن پاره یان بو خه رج بکه ن، ئیدی په نا بو گروهی دیکه ی جیا له خیزانه که ی خو یان ده بن، ئیدی گروهی تاوانکاریه کان باوه شیان بو ده که نه وه و ده یانخه نه نیو هه لدی ری تاوانه وه.

دوا جار بیکاری کاریگه ری به سه ر ئه و ژنه شه وه هه یه که پیاوه که ی ناتوانئ خه رجی بکیشی، چونکه ئه و دوخه ته لاقی لیده که وپته وه، ئه وه ش هوکاریکه بو ئه وه ی منداله کان په نا بو تاوان به ن، یان جاری وایه ژن و پیاوه که پیکه وه ده میننه وه به لام ژنه که هه ولی په یداکردنی بژیو ده دا، له و پیناوه شدا سه ری لیده شیوی و له ژیر کاریگه ری پاره دا ده که وپته نیو تاوانی له شفرۆشییه وه.

به شی هه ونه م

په یوه ندی به کاره پینانی مه ی و ماده هو شبه ره کان به تاوانه وه.

گومانی تیدا نییه که په یوه ندیه ک له نیوان خواردنی مه ی و ماده ی بیهو شکه ر و نیوان ره فتاری تاوانکاریدا هه یه. ئه و کاریگه ری به ش کاتیك به روونی ده رده که وی که که سانی به کاره پینر ئاماده ییه کی شاراوه ی تاوانیان تیدا بی، چونکه مه ی که سه کان بویرتر و ئاماده باشته ده کا بو ئه نجامدانی تاوان، ترسی ئه نجامدانی تاوانی نامینئ.

لېكچهره كانی بابه تی
تاوان و كۆمه لگه

بۆیه ئه و كه سانه ی مه یلی تاوانیان هه یه، ئه وهنده به سه بریکی كه م مه ی بخوا تا
بتوانی مه ترسیدارترین تاوان ئه نجام بدا. هه ندی له تاوانكاران به ر له ئه نجامدانی
تاوانه كه بریك مه ی ده خۆنه وه تا ئه نجامدانی تاوانه كه یان به لاره ئاسان بی.
مه ی ته نها کاریگه ری به سه ر كه سه كه وه نییه به لكو کاریگه ری به سه ر
نه وه كانی شیه وه هه یه. بۆیه له سه ره تاوه کاریگه ری مه ی به سه ر خودی كه سه كه و
پاشان کاریگه ری مه ی به سه ر نه وه كانییه وه ده یخه ینه به رباس و لیکۆلینه وه وه.

- به كه م: کاریگه ری مه ی به سه ر كه سه كه وه:

مه ی کاریگه رییه کی گه وه ی ئه و كه سانه وه هه یه كه ده یخۆنه وه یا ئالوده ی بوون،
ئه و کاریگه رییه ش ده شی راسته وخۆ به سه ر كه سه وه ده ربكه وئی، یا ده شی
ناراسته وخۆ بی، به هۆی ئه و بارودۆخه سه خته كۆمه لایه تییه وه بی كه تیایدا
له دایكبووه.

(أ) کاریگه ری راسته وخۆ:

مه ی و مادده ی هۆشبه ر کاریگه رییه کی گه وه ی به سه ر به کاره یینه رانییه وه هه یه،
چونكه ئه و مادده ی تاوانی تیگه یشتن و لیکجیا کردنه وه ی چاكه و خراپه له و
كه سانه دا كه م ده كاته وه، حه زه غه ریزیه كانی تییدا به ئاگا دینیتته وه، هاوكات
كۆنترۆلكردنی ئیراده ی لاواز ده بی، ئه و كات ناتوانی پالنه ره ناوه كیه كانی بۆ
ئه نجامدانی ئه و تاوانه سه ركوت بكا كه خواسته كانی بۆ به دی دینی. ئه و تاوانانه ش
زۆرینه ی جار تاوانی توندوتیژانه ن، به تاییه ت زۆریك له كه سه كان له ژیر کاریگه ری
مه یدا حه زیکی به هیزیان تییدا دروست ده بی بۆ بینینی خوین، چونكه ئه و دیمه نه
ئاسوده یی و به خته وه ریان تییدا ده بزوینی.

زۆرترین تاوان كه كه سانی سه رخۆش ئه نجامی بدن، تاوانی توندوتیژه، وپرای
تاوانی ده سترتیژی کردنه سه ر ئابروو و تاوانی سوالکردن و تاوانی بی مه به ست و
به تاییه ت رووداوی هاتوچۆ. ئه مانه كه مته ر تاوانی دزی و گیرفانبری ئه نجام ده دن.

لېكچهره كاني بابه تي تاوان و كومه لگه

هه ندي له ئاماره كان جه خت له سهر په يوه ندي نيوان مه ي و ئه و تاوانانه ده كه نه وه، ده ركه و تووه كه سه رخوشه كان ٦١،٥% ي ئه و تاوانبارانه پي كده هيئن كه تاواني ده ستريزي كرنه سهر كه ساني دي كه يان ئه نجامداوه، ٧٥% ئه و كه سانه پي كده هيئن كه تاواني ده ستريزي كرنه سهر ئا بروويان ئه نجامداوه، هه روه ها ٨٠% سوالكه ره كان و بي لانه كان پي كده هيئن، ٦٠% رووداوه كاني هاتوچو پي كده هيئن.

هه روه ها ئاماره كان ئامازه به وه ده دن كه پريزه ي ئه نجامداني تاواني ده ستريزي كرنه سهر كه سه كان له روژاني شه ممه و به كشه ممه ده گاته به رزترين ئاست، چونكه ئه و دوو روژه پشون و زورتر مه ييان تي دا ده خوريته وه.

پيوسته سهرنجي ئه وه ش بده ين كه كاريگه ري مه ي بو هه موو كه سه كان هه مان كاريگه ري نيه. مه ترسيه كه ي په يوه سته به و كه سانه ي كه مه يل و ئاماده باشي تاوانيان تي دا ييه، ئه و كه سانه له گه ل خوار دنه وه ي مه ي هيچ كو نترول يكيان به سهر خو ياندا ناميني و زور به ئاساني ده بزوين و به بريكي كه مي مه ي په نا بو تاوان ده بن. بووني ئه و خواست و مه يله تاوانكاريه بو مان ده رده خا كه زوريك له مه يخوره كان و ئالوده بواني مه ييش هيچ تاوان يكيان ئه نجام نه داوه.

ب- كاريگه ري ناراسته وخو:

مه ي و مادده ي هو شبه ر كاريگه ريه كي ناراسته وخو ي به سهر ئه و كه سانه وه هه يه كه به كاريان ده هيئن يا ئالوده يان بوون، ئه وه ش به كيك له م دوو شيويه به خو وه ده گرن: به كه ميان ئالوده بووني زور به به كارهيئاني ئه و ماددانه ده بيته هو ي ئه وه ي ئالوده بوو دو چاري هه ندي نه خو شي ده رووني و عقلي بيته وه، ئه و نه خو شيانه ش فاكته ريكن له فاكته ره كاني تاوان. دووه م زيده رو يي كرن له خوار دني ئه و ماددانه كار ده كاته سهر دوخي كومه لايه تي و ئابووري كه ساني به كارهيئنه ر، ئه وه ش ديسان ده بيته هو ي ئه نجامداني تاوان، چونكه ئالوده بوو به شيكي زوري داها ته كه ي بو ئه و ماددانه خه رج ده كا، ئه وه ش ده يخاته دوخيكي دارايي سه خته وه، ئيدي پيداويستيه كاني زيان زوري بو ده هيئن و ئه و ييش له پيناو پر كرنه وه ي ئه و

لېكچهره كانی بابه تی تاوان و كۆمه لگه

پیداویستیانه دا ناچاره له ده رگای تاوان بدا، به تایبته تاوانی پاره و دارایی. له لایه کی دیکه وه، که سیك که نقومی به کارهینانی مهی و ماده دهی بیهوشکهر بووه توانای کاری نامینئ. واته به ره مه که ی له رووی چوئیه تیه وه و چه ندیه تیه وه به ره و خراپی ده روا، دوا جار له کاره که ی وه ده ر دهنرئ یا لایه نیکه م هه قده سته که ی که م ده کریته وه، ئه وه ش ده بیته هوی ئه نجامدانی تاوانی سوال کردن و ده ستریزیکردنه سه ر دارایی و پاره ی خه لکی، هه لبه ت له پینا و به ده سته پینانی هه ندئ شت.

- دووهم: کاریگهری مهی و ماده دهی بیهوشکهر به سه ر نه وهی که سه کانه وه:

زانایان سه لماندوو یانه که مهی ده بیته هوی به رزبوونه وهی ریژه ی که حول له خویندا، ئه و دوخه ش به خه سله تیکی بایولۆژی له قه له م ده درئ که له ریگه ی میراته وه له باوانه وه بو نه وه کان ده گوازی نه وه، ئه وانیش به رۆلی خو یان په نا بو مه یخواردنه وه ده بن، که مه یخواردنه وه به فاکته ریك له فاکته ره کانی تاوان له قه له م ده درئ.

له لایه کی دیکه وه، سه ره خو شبوونی دایک و باوک یا په کیکیان له کاتی جوتبوونی سکیریدا، ده بیته هوی ئه وهی کورپه که بشیوئ و کاربکاته سه ر توانا عه قلی و ده روونیه کانی، بویه ده بینین زوریک له نه وهی ئالوده بو ان دو چاری نه خو شی ده روونی و عه قلی بوون و ئه وه ش پالی پیوه ناون بو ئه نجامدانی تاوان. له لای سییه مه وه، نه وهی ئالوده بو ان هه ر له مندالیه کی زووه وه به ده ست بارودوخیکی خیزانیی سه خته وه ده نالین، باوکه که زورینه ی کات له مال وه نییه و که س نامینئ سه ره رشتی و چاودیریان بی، ئه وه ش ده یانکا به مروقی که مته رخم و بی ریژ، ئه و کاتانه یشی باوکه که دیته وه مال هه میشه خه ریکی شه ر و قه یه له گه لیاندا یا له گه ل دایکیاندا، ئه وه ش له رووی ده روونیه وه ده یان شوینئ، باوکه که ده بیته خراپترین نموونه بالای ئه وان، دوا جار منداله کان ده بنه نیچیری هه ژاری و ده سته کورتی. گومانی تیدا نییه، بارودوخی وا، زورینه ی منداله کان ده خاته سه ر ریگه ی تاوان.

لیکچره‌کانی بابه‌تی
تاوان و کۆمه‌لگه

به‌هیوای سه‌رکه‌وتن